सत्संग शिरोमणि

સદ્. શ્રી મુક્તાનંદ સ્વામી કૃત

સત્સંગ શિરોમણિ.

સંપાદક અને પ્રકાશક,

માધવલાલ દલસુખરામ કોઠારી

રાયપુર, વડની પોળ-અમદાવાદ.

વિક્રમ સંવત ૧૯૭૮ સન ૧૯૨૨.

આવૃત્તિ ૧ લી પ્રત ૫૦૦

મૂલ્ય ૦-૧૦-૦

ધી મોડર્ન પ્રીન્ટીંગ પ્રેસમા મહેતા શાન્તિપ્રસાદ પ્રભાશંકરે છાપ્યું,

પાંચકુવા-અમદાવાદ.

શ્રીજીની પ્રસાદીના પત્રો

કીં. માત્ર રૂ ૧-૮-૦

સંતો તથા હરિજનોનાં ઉત્તમ અભિપ્રાયો

મળવાનું ઠેકાણું

માધવલાલ દલસુખરામ કોઠારી

રાયપુર વડની પોળ-**અમદાવાદ.**

પ્રસ્તાવના.

શ્રી ઉદ્ધવ સંપ્રદાયના કવિઓમાં મુક્તાનંદ સ્વામીનું નામ અગ્રગણ્ય લેખાશે. તેમની લેખિનીથી લખાયેલા પ્રથમ ગ્રંથો હિંદી ભાષામાં અને દોહા ચોપાઇઓમાં છે. 'સત્સંગ શિરોમણી' ગ્રંથ તેમણે વિક્રમ સંવત ૧૭૪૦ ના આષાઢ માસની ચોથ ને સોમવારના રોજ પૂર્ણ કર્યો હતો જ્યારે 'સંપ્રદાય પ્રબોધ" વિક્રમ સંવત ૧૭૪૩ ના પોષ વદ ૨ ને બુધવારે પૂર્ણ કર્યો છે. બન્નેની ભાષા હિંદી છે. પરન્તુ 'સત્સંગ શિરોમણી'ની ભાષા સરળ અને તુલસીકૃત રામાયણને મળતી વધારે છે તથા કર્ણને પ્રિય છે. ગ્રંથસમાપ્તિના અંતે ગ્રંથશ્રવણનું માહાત્મ્ય તથા સ્થળ વગેરેનો સ્પષ્ટ નિર્દેશ છે.

આ પુસ્તકની શરૂઆત કર્યા પછી ઉમરીઆવાળા રા. રા. શીવલાલ જેઠારામ મીસ્ત્રી તરફથી સાહીત્યના ઉત્તેજન બદલ રૂ. ૧૦૧) ની રકમ મોકલી આપવામાં આવી છે તેથી અત્રે તેમનો આભાર માનું છું. જે વખતે છાપખાનાંમાં બીલો ચડી ગયાં હતા એવા અણિના પ્રસંગે એ રકમ આવ્યાથી મને ઘણોજ ઉત્સાહ થયો હતો. એ સખી ગૃહસ્થનો અત્રે આભાર માનવા કેમ ચુકું ?

"સત્સંગ શિરોમણી"ની જુદી જુદી બે પ્રતો મારી પાસે છે તેમાં પાઠફેર ઘણો છે. એક પ્રતમાં તો પ્રાયશ્ચિત્તના સબંધમાં ૧૬ લીટીઓ બીલકુલ છે જ નહીં. તે લીટીઓ પાને ૭૮ તથા ૭૯ મે આપી છે, તથા અધ્યાય ૧૩ માં પાને ૪૫ મે ૨૮ મી લીટીના પછી રહી ગયેલી નીચેની લીટીઓ પાછળથી જણાઇ આવ્યાથી તે આ પૃષ્ટની પાછળ આપી છે.

અંતમાં પરમ કૃપાળુ શ્રી પુરૂષોત્તમ નારાયણની કૃપાથી આ પુસ્તક વાચકવૃંદના હસ્તકમલમાં મુકી શકાયું તે બદલ તે વિભૂવરનો ઉપકાર સ્મરીને વિરમુ છું

માધવલાલ હસમુખરામ કોઠારી.

(પાને ૪૫ મે ૨૮ મી લીટી પછીથી વાંચવાની કડીઓ.)

ચોપાઇ—ધર્મકો સર્ગ કહ્યો સુખદાઇ, અધર્મ સર્ગ સો દેહું બતાઇ;
અધર્મકે ઘર મિથ્યા-શંની, માયા દંભ પ્રજા દુખદાંની. ૩૧
નિરતિ અપ્રજા લાયો ઘર દોઇ, ભગનિ ભ્રાત ભએ દંપતિ સોઇ;
તિનકિ પ્રજા લોભ શઠતાઇ, સબહિ અમંગલ અતિ દુખદાઇ. ૩૨
હિંસા ક્રોધ પ્રજા તેહિ જાંનો, કલિ દુરૂક્તિ તેહી પ્રજા પ્રમાનો;
કલિ દુરૂક્તિ મહી અપત્ય ઉપજાયો, ભય અરૂ મૃત્યુ દુખદ જગ ગાએ. ૩૩
ભયમૃત્યુકિ પ્રજા કઠોરા, નરકયાતના જમપુર ઘોરા;
અધર્મ સર્ગ કહ્યો દુખદાતા, અબ કહા સુનન ચહત તુમ તાતા. ૩૪
સુનિ પ્રભુ વચન વિવેક જુત, દ્વિજ પ્રભુ પદશિર નાય;
જોરિ પાનિ અતિ વિનય જુત, પ્રશ્ન કરત મુદ પાય. ૩૫
સોરઠા—ધર્મકો જેહિ ઉર વાસ, અધર્મ જેહિ ઉર બસત નિત;
કહો ભિન ભિન કરિ તાસ, ગુન લછન અનુક્રમ સહિત. ૩૬

ઇતિશ્રી સત્સંગિ શિરોમણી મુક્તાનંદ મુનિવિરચિતે
શ્રી નારાયણ મુનિ મુકુંદ સંવાદે ધર્મ અધર્મ
સર્ગ વર્ણન નામા ત્રયોદશોઽધ્યાય:

અધ્યાય ૧૪ મો.

ચોપાઇ—સુની બટુવચન સબહિ સુખદાંની, શ્રી પુરૂષોત્તમ બોલેઉ બાંની:
જબ સતસંગ કરત બુદ્ધિવંતા, દેવ મુની સમ જાંનત સંતા. ૧
યું મુનિવરકે ગ્રાહત ગુન જબહી, તોહ ઉર ધર્મ બસત નિત તબહી:
સત સંગતિ સદ્ગ્રંથ હે જેહી, પ્રાન સમાન લગત પ્રિય તેહી. ૨
સદ્ ગ્રંથનમે મુખ્ય હે જોઇ. તિનકે નામ સુનાઉં તોઇ;
પ્રથમ શ્રી ભગવદ્ ગીતા જાંનો, શ્રીમદ્ ભાગવત દ્વિતિય પ્રમાંનો. ૩
વાસુદેવ મહાતમ હે જેહા, વિષ્ણુ સહસ્ત્ર નામ પુનિ તેહા:
ઇન આદીક જો અધિક સુખકારી, અન્ય સદ્ગ્રંથ સો તોહ અનુસારી. ૪
ઇન ગ્રંથનમેં કરત જો પ્રીતી, બરની સુનાઉં તાસ ગુન રીતી;
અતિ નિર્મલ મન અભય ઉદારા, જ્ઞાન જોગ સ્થિત પ્રભુપદ પ્યારા. ૫
દોહા—જજ્ઞ દાન દમ આરજવ, તપ સદ્ગ્રંથ પ્રસંગ;
અધિક અહિંસા સત્યપર, ક્રોધ રહિત શુભ અંગ. ૬

सद्. मुक्तानंद स्वामिनुं जीवनचरित्र.

આ ઉદ્ધવ સંપ્રદાયમાં શ્રી નારદ મુનિનો અવતાર મનાતા આ મહાન તપસ્વિ, વિદ્વાન્ અને વૈરાગ્યમૂર્તિના જીવન ચરિત્ર સંબંધે પ્રમાણરૂપ માહિતી ઓછી છે. વડતાલ દેશના આચાર્ય શ્રી વિહારીલાલજીએ શ્રી હરિલીલામૃત ગ્રંથમા તેઓનાં જન્મસ્થાન તથા માતાપિતા સબંધે જે હકીકત જણાવેલી છે તે કરતા તેમના માતપિતા સબંધી બીજી આખ્યાયિકાઓ પણ સંપ્રદાયમાં ચાલુ છે. તેમનો જન્મ વિક્રમ સંવતના અઢારમા સૈકાના છેલ્લા દશકામા થએલો એ વાત નક્કી છે. બાલ્યકાળની હકીકત ઉપલબ્ધ થાય તેમ નથી કારણકે શ્રીજીના સમયના બીજા સંતો કરતાં મુક્તાનંદ સ્વામી પહેલાંજ આવેલા હતા. હરિલીલામૃત ગ્રંથ પ્રમાણે કવિનો જન્મ અમરેલી (કાઠિયાવાડ) ગામમાં થએલો. પિતાનું નામ આણંદરામ અને માતાનું નામ રાધાબાઇ હતું. આખ્યાયિકા એવી છે કે ઉત્તર હિંદુસ્તાનના બે વિદ્વાન સરવરીઆ બ્રાહ્મણો દ્વારિકાની યાત્રા કરવા જતા હતા. તેઓએ રસ્તે અમરેલી આવીને મુકામ કર્યો હતો. એવામાં આણંદરામ નામના એક બ્રાહ્મણને અતિશય જ્વર લાગુ પડ્યો. તેથી મૂળદાસ નામના વિદ્વાન પણ માર્ગી પંથના સાધુને એની ભલામણ કરી બીજો બ્રાહ્મણ દ્વારિકાની યાત્રાએ ચાલ્યા ગયા. મૂળદાસ અને તેમની પુત્રી રાધાબાઇએ એ વિદ્વાન્ બ્રાહ્મણની ઘણી ચાકરી કરી. ધીમે ધીમે તે વિદ્વાનનું શરીર સારૂં થયુ. બ્રાહ્મણની વિદ્વતા અને સુશીલતા તથા મૂળદાસની સાધુતા તેમ જ રાધાબાઇની સુજનતાને લીધે પરસ્પર ગાઢ સ્નેહ થયો. આથી મૂળદાસે પોતાની પુત્રી રાધાબાઇનું પાણિગ્રહણ આણંદરામ સાથે કરાવ્યુ અને એ વિદ્વાન્ માતપિતાથી આપણા કવિનો જન્મ થયો. તેમનું બાળપણાનુ નામ મુકુંદદાસ પડ્યુ. રાધાબાઇને તેમજ આણંદરામને તુલસીકૃત રામાયણ કંઠાગ્રે જ હતી તેથી મુકુંદદાસને પણ આઠ દશ વર્ષની વયમાં જ રામાયણ કંઠસ્થ થયું. વળી મુકુંદદાસને પૂર્વજન્મના સંસ્કાર રૂપે જ વૈરાગ્ય અને મોક્ષની લગની લાગી હતી. તેમનપ્રગટ કૃષ્ણ મેળવવાની અતિ આકાંક્ષા થઇ. પિતાએ તેમનું લગ્ન નાનપણમા જ કરી નાંખ્યા છતાં તેમણે જડભરતની પેઠે વર્તવા માંડ્યું અને એક શુભ દિવસે તીર્થાટન કરવાના નિમિત્તે તેઓ ચાલી નીકળ્યા. તેમનો હેતુ કોઇ સદ્ગુરૂનો શોધ કરવાનો હતો.

પ્રથમ તેઓ ધ્રાંગધ્રાના રાજમહેલે ગયા. ત્યાંના વેરાગી મહંત દ્વારકાંદાસને વિનતી કરી જે મારે સ્ત્રી દ્રવ્યના ત્યાગી એવા ગુરૂની જરૂર છે. તેમણે

વાંકાનેરના કલ્યાણદાસનું નામ બતાવ્યું. ત્યાં જઇને તેમણે પુછ્યું કે નિષ્કામ વ્રત પાળે એવો ગુરૂ મારે જોઇએ છે. કલ્યાણદાસજીએ ઉત્તર આપ્યો કે હું જ્યારે નાનો હતો ત્યારે રસ્તે ચાલતાં એક સ્રીને મેં માર્ગ પૂછ્યો હતો તેણે હાથનું લટકું કરીને માર્ગ બતાવ્યો. એ લટકું હજુ મને વિસરતું નથી! તેમણે પછી સરધારના તુલસીદાસજીની પાસે જવા મુકુંદદાસને કહ્યું. મુકુંદદાસે આ મહંતની કેટલોક સમય સેવા કરી અને તેમનું વર્તન સારૂં જણાયું તેથી ત્યાં ઠરીને રહ્યા. તુલસીદાસે પણ મુકુંદદાસના ગુણ જોઇને પોતાની મહંતની ગાદી તેમને આપી. પણ બીજા વેરાગીઓના વર્તનથી મુકુંદદાસના મનનું સમાધાન ન થયું. એવામાં ઉદ્ધવાતાર શ્રી રામાનંદ સ્વામી પોતાના શિષ્યો સાથે સરધારમાં આવ્યા. તેમની કીર્તિ સાંભળી મુકુંદદાસ તેમના દર્શને ગયા અને દર્શન માત્રથી જ તેમને શાંતિ થઇ. તેમણે રામાનંદ સ્વામીના ઉપદેશ સાંભળવા જવા માંડયું. પરન્તુ રામાનંદ સ્વામીએ નવો સંપ્રદાય સ્થાપેલો હોવાથી તુલસીદાસને તેમના ઉપર ઇર્ષ્યા હતી એટલે તેમણે મુકુંદદાસને ત્યાં જવાની ના પાડી. તેમ જ રામાનંદ સ્વામીએ પણ ઉપાધિ થવાના ભયથી ના પાડી. આથી મુકુંદદાસે છાનામાના જવા માંડયું. તેની ખબર ન તો તુલસીદાસને પડે કે ન તો રામાનંદ સ્વામીને પડે. એક દિવસ અચાનક રામાનંદ સ્વામીને ખબર પડી ગઇ કે મુકુંદદાસ ઓઠે બેસીને તેમની કથા સાંભળે છે. આથી તેમણે મુકુંદદાસને રૂબરૂ બોલાવીને કહ્યું કે અમને ઉપાધિ થશે. મુકુંદદાસે ગદ ગદ કંઠે ઉત્તર આપ્યો કે મારે આપની સાથે આવવું છે. રામાનંદ સ્વામીએ તેમને કહ્યું કે જો તુલસીદાસ તમને રાજીખુશીથી રજા આપે તો જ હું તમને લઇ જાઉં. નહીંતો નહીં. વેરાગીઓ તથા સાધુઓમાં તે સમયે પરસ્પર કેટલી ઇર્ષ્યા હતી તે તુલસીદાસજીના દૃષ્ટાંતથી જણાય છે. મુકુંદદાસે પછી તુલસીદાસની મીલકતમાંથી સારી પેઠે સદાવ્રત અને દાન આપવાં માંડયાં. મહોલના વેરાગીઓને ભય લાગ્યો કે આ તો બધું ઉડાવી દેશે. વળી મુકુંદદાસનું વર્તન પણ ઉન્મત્ત જેવું લાગ્યું એટલે તેમને કાઢી મૂકયા. મુકુંદદાસને ભાવતું હતું અને વૈદે કહ્યું. તેઓ નિશ્ચિંતપણે રામાનંદ સ્વામી પાસે રહેવા લાગ્યા. રામાનંદ સ્વામીનાં અદ્દભૂત જ્ઞાન વૈરાગ્ય અને ઉત્તમ ચારિત્ર્ય જોઇને તેમને જ પ્રકટ કૃષ્ણ માનીને તેમની ભક્તિ કરવા લાગ્યા. રામાનંદ સ્વામી એ સમયે પણ પોતાના ભકતોને સમાધિ કરાવતા હતા એટલે એમને જ ભગવાન માનવામાં આવતા.

મુકુંદદાસનો ઉત્કૃષ્ઠ વૈરાગ્ય જ્ઞાન તેમજ મુમુક્ષુતા જોઇને તેમને દીક્ષા આપી તેમનૂં નામ મુક્તાનંદજી પાડવામાં આવ્યું તથા વિદ્વતા અને

વિનય જોઇને તેમને બીજા શિષ્યોમાં મુખ્ય કર્યા. ઉદ્ધવ સંપ્રદાય સાથેનો અનુયાયી તરીકેનો કવિનો સંબંધ અહીંથી શરૂ થયો. સંવત ૧૮૫૬ માં લોજ ગામમાં શ્રી પુરૂષોત્તમ નારાયણ વાવ ઉપર સુખાનંદ સ્વામીને મળ્યા અને પછી મુક્તાનંદજીને પણ મળ્યા. સોનું અને સુગંધ મળ્યાં. ત્યાં જીવ ઇશ્વર, માયા, બ્રહ્મ અને પરબ્રહ્મનાં સ્વરૂપ વિષે પ્રશ્નોત્તર થયા. મુક્તાનંદજીએ તેના યોગ્ય ઉત્તર આપવાથી શ્રીજી પોતે ત્યાં રહ્યા.

ઉદ્ધવ સંપ્રદાય પ્રવર્તાવનાર રામાનંદ સ્વામિએ મુક્તાનંદજી કરતાં પણ નીલકંઠ વર્ણીમાં વિશેષ યોગ્યતા જોઇને તેમને દીક્ષા આપી. સહજાનંદ નામ ધારણ કરાવી ધર્મધુરા સોંપી. આ સમય પછી મુક્તાનંદ સ્વામી તેમજ શ્રી સહજાનંદજીએ સાથે રહીને સંપ્રદાયના ઉત્કર્ષ કર્યો. મુક્તાનંદ સ્વામીએ ગ્રંથ રચવાની શરૂઆત પણ આ પછી જ કરી છે. તેમણે કુલે ૨૯ ગ્રંથો રચ્યા છે. તેમનાં નામો ૧ સત્સંગ શિરોમણી ૨ મુકુંદ બાવની ૩ સંપ્રદાય પ્રબોધ ૪ ઉદ્ધવગીતા ૫ વિવેક ચિંતામણિ ૬ સતી ગીતા ૭ પંચરત્ન ૮ ધર્માખ્યાન ૯ શિક્ષાપત્રી ૧૦ શ્રી કૃષ્ણ મહિમાષ્ટક ૧૧ હનમાન્ સ્તોત્ર ૧૨ કપટી ગુરૂ ખંડન ૧૩ રૂકિમણિ વિવાહ ૧૪ દશમ સ્કંધ (ગદ્યમાં) ૧૫ વાસુદેવાવતાર ચરિત્ર ૧૬ અદ્દભૂત ગીતા ૧૭ કપિલ ગીતા ૧૮ ભગવદ્દગીતા સમશ્લોકી ૧૯ વૈકુંઠ ધામ દર્શન ૨૦ વિદુર નીતિ (ગદ્ય) ૨૧ કૃષ્ણપ્રસાદ ૨૨ ધામવર્ણન ચાતુરી ૨૩ નારાયણ ચરિત્ર અને ગીતા ૨૪ ગુણ વિભાગ ૨૫ નારાયણ કવચ ૨૬ વાર્તા સંગ્રહ ૨૭ બ્રહ્મસૂત્ર ઉપર વ્યાસાભિપ્રાય બોધક સૂત્ર ૨૮ હનુમાનનાં ૧૦૮ નામો. ૨૯ નિર્ણય પંચક. આ સીવાય બીજાં આશરે ૮૦૦૦ કીર્તનો.

મુક્તાનંદ સ્વામીએ પ્રથમ તુલસીદાસ, સુરદાસ, વગેરે ભાષાના કવિઓના કાવ્યોનોજ અભ્યાસ કર્યો હતો. સંસ્કૃતનો અભ્યાસ ન હતો. એમ બન્યું કે શ્રી હરિએ એક આત્માનંદ સ્વામીને ઉપદેશ કરવા મોકલેલા તેમને કોઇ ગામમાં એક શાસ્ત્રીએ પ્રશ્ન કર્યો કે તમારૂં સ્વરૂપ શું ? સ્વામીએ કહ્યું કે "ગુરૂનું વચન એ અમારૂં સ્વરૂપ." શાસ્ત્રીએ સ્વામીની મશ્કરી કરીને તેમનું અપમાન કર્યું. આથી શ્રી હરિને સંસ્કૃતના અભ્યાસની જરૂર જણાઇ. એટલે તેમણે મુક્તાનંદ સ્વામીને તથા બ્રહ્માનંદ સ્વામીને સંસ્કૃતના અભ્યાસ માટે સુરત મોકલ્યા હતા અને જ્યારે સંસ્કૃત ભણીને આવ્યા ત્યારે તેમનો સારો સત્કાર કર્યો હતો.

મુક્તાનંદ સ્વામીની શારીરિક સંપત્તિ સારી હતી તેઓ શરીરે ઘણા રૂપાળા હતા. તેમનું સ્વરૂપ જોઇને સ્ત્રીઓ પણ મોહ પામી જાય. આથી

ગઢડામાં જ્યારે સ્વામી કથા કરતા ત્યારે તેમને પોતાના શરીરને બરાબર ઢાંકેલું રાખવાની શ્રીજીની આજ્ઞા હતી. તેમના મુખમાં જાણે સરસ્વતિનો જ વાસ હોય તેમ તેઓ સ્પષ્ટ ઉચ્ચારેથી અને સારી વાણીથી કથા કરતા. શ્રોતાઓના મનને તેઓ તલ્લીન કરી નાંખતા. જ્યાં જ્યાં શ્રીજી તથા સંતો જતા ત્યાં ત્યાં ઉપદેશ કરવાનું કાર્ય ઘણું ખરૂં તેમને શિરેજ આવતું. અમદાવાદ પાસે ખોખરા મહેમદાવાદમાં પણ જ્યારે શ્રી હરિ તથા સંતો ગયેલા ત્યારે ત્યાં પણ મુક્તાનંદ સ્વામીને જ ઉપદેશનું કાર્ય સોંપ્યું હતું. નેત્રો કમલની પાંખડી જેવાં હતાં. શરીર બેઠી દડીનું હતું.

તેમના કાવ્યોમાં શાંત રસ મુખ્ય છે. હાસ્ય રસ પણ કોઇ સ્થળે જણાઇ આવે છે. સત્સંગ શિરોમણીમા નારદ અને પર્વતના આખ્યાનમા હાસ્યરસનો જમાવ સારો છે. સર્વે ગ્રંથોમા વિવેક, જ્ઞાન, વૈરાગ્ય અને ધર્મયુક્ત ભક્તિનો ઉપદેશ છે. સત્સંગ શિરોમણીમા તેમણે ગુરૂનુ માહાત્મ્ય અતિશય કહેલું છે. વડોદરાના રાજ્યશાસ્ત્રીઓને વાદવિવાદમા તેમણે જીતી લીધા હતા તેમ જ શ્રી સયાજીરાવ ગાયકવાડ પણ સ્વામીનો ઉપદેશ સાભળી તેમના શિષ્ય થયા હતા. મુક્તાનંદ સ્વામીની સાધુતા અનુપમ હતી. તેઓ નાનામા નાના સાધુને પણ દરરોજ પગે લાગવા જતા.

સ્વામીના અવસાનના સંબંધમાં નીચે મુજબ આખ્યાયિકા છે. પ્ર. સંવત ૧૮૮૬ ના અસાડ વદ ૧૧ ના રોજ તેઓ ગઢડા હતા. ક્ષયરોગને લીધે તેમનું શરીર અતિશય કૃશ થઇ ગયું હતું. તો પણ ગ્રંથ રચનાનું કાર્ય ગુરૂ આજ્ઞા (ગ. મ. પ્ર. વચ. ૫૮ મુ) ને અનુસરીને કર્યે જતા હતા. પણ શ્રીજીનો દેહાન્ત ૧૮૮૬ માં થયો એટલે તેમને અતિ શોક થયો. વિરહાગ્નિ અતિ વ્યાપ્યો હતો. દેહ મુકવાની તૈયારી હતી. પણ તેમને એક વાસના હતી. સ્વામીની પથારીની પાસે સદ્૦ નિત્યાનંદ સ્વામી બેઠા હતા. તેમણે પુછ્યું કે સ્વામી! દેહ શાથી પડતો નથી? ત્યારે સ્વામીએ નિત્યાનંદ સ્વામીના કાનમાં કહ્યું કે દિગ્વિજય કરવાની વાસના મારામાં છે અને તે હવે તમારા વિના બીજા કોઇથી પાર પડે તેમ નથી. તે જો તમે હા પાડો તો મારો દેહ પડે. નિત્યાનંદ સ્વામીએ સ્વામીને તે વિષેનું વચન આપ્યું અને પછી તુરત જ સ્વામીએ સ્વસ્તિકાસન વાળી દેહ છોડયો.

માધવલાલ દલસુખરામ કોઠારી.

સદ્. મુક્તાનંદસ્વામિ કૃત

શ્રી સત્સંગ શિરોમણિ.

અધ્યાય પહેલો.

દોહા—શ્રી ગુરૂદેવ પરંપરા, વંદુ વારહિ વાર;
વાસુદેવ સબરૂપસો, કરહુ વચન વિસ્તાર. ૭
શ્રી સતસંગ શિરોમણિ, ગ્રંથ કરન મન પ્યાસ; ૮
પુરૂષોત્તમ પ્રભુ પ્રગટસો, મમ ઉર કરહુ નિવાસ. ૮

ચોપાઇ—શ્રી ગુરૂ આગ્યા ભઇ મન ભાઇ, રચિહું ગ્રંથ સંતન સુખદાઇ;
અધર્મમુલ ખનન[1] ઉપગારા, પ્રગટ દેવ પ્રભુ કિન ઉચારા. ૯
એક સમય રૈવતગિરિમાંહી,[2] શિષ્યન જુત રાજત પ્રભુ તાંહિ;
શ્રી નારાયણમુનિ તનુધારી, જિમિ ઉડગનમેં[3] ચંદ સુખકારિ. ૧૦
કૃપાસિંધુ પ્રભુ સબહિ બોલાઇ, સભા કિનિ કછુ બરનિ ન જાઇ;
ગ્નાન ઉદધિ[4] રામાનંદ સ્વામિ, સબ શિષ્યનમે મુખ્ય બહુનાંમી. ૧૧
જોરિ પાનિ કરિ બિનય અપારા, પુછત ભયેઉ પ્રશ્ન શ્રુતિ સારા;
સુનહુ નાથ સુર નરમુનિ ઇશા, સંશય પ્રબલ સબહિ જગદીશા. ૧૨

દોહા—પ્રભુ મેં પુછન ચહતહું, સબમુનિ મત અનુસાર;
તુમ વિન યહ સંકટ વિકટ, કોઉ ન મેટનહાર. ૧૩

ચોપાઇ—યા જગજિવ મનુષ્યતનુ[5] પાઇ, સત પુરૂષનકું મિલત કોઉ જાઇ;
સંતકું સેવે વિમલ[6] મતિ હોઇ, શુભગુનસદન[7] હોત નર સોઇ. ૧૪
પ્રગટ શ્રી વાસુદેવ મહિ પ્રાંનિ, શ્રદ્ધા ભક્તિ નિશ્ચય સુખદાંની;
સંતકિ સેવાસેં સબ પાવે, અનન્ય ભાવ તેહિ કહ્યો ન જાવે. ૧૫
ચાતક સમ અનન્ય હરિદાસા, હોત અચલમતિ પ્રભુપદ વાસા;
સમદમાદિ સંપતિ સબ પાવે, વિષય ધ્યાન ઉરસેં વિસરાવે. ૧૬

---

૧ ખોદી નાંખવારૂપી. ૨ ગિરનારમાં. ૩ તારા મંડળ. ૪ ગ્નાનના સાગર. ૫ મનુષ્યનું શરીર. ૬ નિર્મલ. ૭ સારા ગુણોનું ધામ.

આત્મનિષ્ઠ વૈરાગ્યકું પાઇ, કરત વિવેક પરમ સુખેદાઇ;
ક્રોધ માન મત્સર કરિ દૂરા, હરિગુરૂ સંતકે રહી હજૂરા. ૧૭

દોહા—ઇન આદિક શુભગુનસહન, હોત અચલમતિ સોય;
તાકો સુખસો જાનહિં, ઓર ન જાનત કોય. ૧૮

સોરઠા—જ્યું જ્યું કરત સતસંગ, ત્યું શ્રદ્ધાદિક ગુન બઢત;
તજત કુતરક કુસંગ, સંતકુ સેવત અતિ અધિક. ૧૯

ચોપાઇ—અરૂ કિતનેક જિવ જગ જેહા, સતપુરૂષનકો સંગ કરે તેહા;
પ્રથમ સંત સેવત સુદ્ધ હોઇ, પ્રભુપદ પ્રિતિ લહત જન સોઇ. ૨૦
શ્રદ્ધા ભક્તિ નિશ્ચય હરિકેરા, સંતકું સેવત પાવે ઘનેરા;
ત્યું નિજ ઉરમેં સુખદ વ્રત જેહું, બ્રહ્મચર્યાદિ અચળ રહે તેહુ. ૨૧
ત્યાં પિછે જ્યું કરત સતસંગા, ત્યું હોવત શુભ મતિકો ભંગા;[1]
શ્રદ્ધાદિ સંપતિ ઘટ જાહિં, પુનિ કબહુ કછુ બઢત નાંહીં. ૨૨
સતસંગતિસું હઠત મન પિછા, બઢત કુસંગ કરન તેહિ ઇછા;
શિશ્નું ઉદરપર[2] જે નરનારી, તેહિ સંગ મુઢ કરત અતિ યારી. ૨૩

દોહા—તિનકે સંગકે રંગમે, મગન રહત મતિમંદ;
હોય નિચ હરિ વિમુખ સંગ, ફસ્યો પાપકે ફંદ. ૨૪

ચોપાઇ—મહણુ પ્રજંત વિમુખ સંગ્ય તેહા, દિન દિન કરત સો નૌતમ નેહા;
જબ કોઇ મનુષ્ય તાસ ઢિગ આવે, સંતકે ઓગુન વરનિ સુનાવે. ૨૫
દ્રોહ કરત નિત્ય સંતન કેરા, તેહિ ઉર અધર્મ બસત ઘનેરા;
કામ ક્રોધ મદ મત્સર મોહા, હિંસા કપટ દુરૂક્તિ દ્રોહા. ૨૬
ઇર્ષા લોભ અસુયા ભારી, લંપટતા ચોરી વિભચારી;
સંશય શોક ગર્વ અગ્યાનાં, દોષ બુદ્ધિ અતિ તન અભિમાનાજી ૨૭
ઇન આદિક અધર્મ ઉર આઇ, ધર્મકું સો સબ દેત હટાઇ;
સંત પુરૂષનો સંગ જબ નાંહિ, તબ કછુ ભક્તિ પ્રોક્ષ મભુ માંહિ. ૨૮
તિતંનિ પ્રિતિ હરિ હરિજન સંગા, રહિ ન લેશ ભયો દુષ્ટ અભંગા;
બ્રહ્મચર્યાદિ પ્રથમ કછુ રએઉ, સો સબ નિયમ મુલ જુત ગએઉ. ૨૯

---

૧ રામાનંદસ્વામિ પુછે છે કે એક જીવ સત્સંગમાં રહિને વધતો જાયછે, જ્યારે બીજો જીવ સત્સંગ કરીને ઘટી જાય છે.

૨ મ અને રસાસ્વાદવાળા.

હિંસા રહિત પ્રથમ મતિ જેસી, અબ તેહિ ઉરમે રહત નહિ તેસી;
પાએ ઉભય સતસંગ ઉદારા, ભયોહે ભેદ પ્રભુ અનંત અપારા. ૩૦

દોહા—ભેદ ભયો કયું પ્રબળ તેહિ, સંતસંગ કિયો હોઇ;
યહ સંશય છેદન પ્રભુ, તુમબિન ઓર ન કોઇ. ૩૧

સોરઠા—કહહુ કૃપા કરિ વાત, જેહિ સુનિ સંશય સબ ટરમ;
તુમ ઇશ્વર સાક્ષાત, બદ્રિનાથ જન કષ્ટહર. ૩૨

ઇતિ શ્રી સત્સંગ શિરોમણૌ મુક્તાનંદમુનિ વિરચિતે
પ્રશ્નોપક્રમનામાં પ્રથમોધ્યાય.

અધ્યાય ૨ જો.

પહેલા અધ્યાયમાં જે પ્રશ્ન પુછાયો તેનો ઉત્તર બીજા અધ્યાયમાં નારાયણમુનિ કરે છે. આમાં રામાનંદસ્વામિને કવિએ નર શબ્દથી વર્ણવ્યા છે.

ચોપાઇ—સુનિ નર વચન વિશ્વ ઉપકારિ, મગન ભયેઉ પ્રભુ ભવભય હારિ.
તાત તુમારિ વિમલ યહ બાંની, સુરનર મુનિ સબકું સુખદાંની. ૧
પ્રશ્ન કિન તુમ અધિક વિચારી, આશ્રિતહિં અધિક સુખકારી;
અબ યાકો ઉત્તર સુનુ વિરા, સુનત મિટહિં સંશય ભ્રમ પીરા. ૨
નરહિં પ્રસંશિ બોલ સુખકંદા, હરન મોહ માયા ભવફંદા;
સુનહુ તાત ઉત્તર ચિત લાઇ ઉભય ભેદ ભ્રમ દેહું મિટાઇ. ૩
જબ સત્સંગ પ્રથમ નર કરહીં, તબ ષટ છિદ્ર પાપ પરહરહિં;
જેહિં સંતનકો સંગ કીયો જાઇ, તિનકે લક્ષન દેહુ બતાઇ. ૪

દોહા—બ્રહ્મચર્ય વ્રત દઢ સજે, મુનિવર પરમ સુજાન;
દેવ દયાનિધિ તાસ ઉર, વસત સદા ભગવાંન. ૫

ચોપાઇ—અષ્ટ ભાંતિ[1] તજે નારિ પ્રસંગા, પ્રભુપદપંકજ[2] ભજ અભંગા,
કહેં ન સુનત વિનતાદિક[3] બાતા, ત્યું ત્રિયકેલિ[4] તજત દુ:ખદાતા. ૬
દ્રગભરી[5] નારિ નિહારત નાંહિ, માયા મુર્તિ[6] જાનિ મનમાંહિ;
ત્રિય સંગ ભાષણુ કરત ન સંતા, ત્યું ન સંભારે નારિ ગુણવંતા. ૭

---

૧ આઠ પ્રકારે. ૨ ચરણકમળ. ૩ સ્ત્રીની વાતો. ૪ મૈથુન. ૫ નેત્રાં ભરીને. ૬ સ્ત્રી એ માયાનું વ્યતિરેક સ્વરૂપ છે.

ત્રિય સંકલ્પ તજત મુનિ જ્યાનિ, ત્રિયહિત ઉદ્યમ ત્યાગત ધ્યાંની;
સુપનમેં નારી સંગ નહિં કરહિં, ત્રિય તન વસ્ત્ર પરસ પરહરહીં ૮
કાષ્ટ પષાન ચિત્રકિ નારિ, તાહિં ન છિવે વિર વ્રતધારી;
નારિસેં પંચ હાથ ચલે દૂરા, તાસ ક્રિયા થલ ત્યાગત સુરા. ૯

દોહા–અષ્ટ ભાંતિ ઇમિ નારિકો, સબ વિધિ તજત પ્રસંગ;
સો સાધુ ભવ ઉદધિમેં, નૌકા સબ શુભ અંગ. ૧૦

ચોપાઇ–સમદમાદિ સંપતિ જુત જેહી, હિંસા ક્રોધ રહિત મુનિ તેહી;
ઉપશમ જ્ઞાન ભક્તિ વૈરાગા, ઇન જુત માન રહિત બડભાગા. ૧૧
નિર્સ્વાદ નિર્લોભ ગંભિરા, નિસ્પૃહ નિરમત્સર મુનિ ધીરા;
ઇત્યાદિક મુનિ લછન જેહા, દેવન મહિં અતિ દુર્લભ તેહા. ૧૨
ઇન લછન જુત મુનિવર જોઇ, તિનકો સંગ પાવત જન કોઇ;
બ્રહ્મા વિષ્ણુ મહેશ્વર જાંનિ, શુદ્ધ મન બ્રહ્મ ભાવ ઉર આંનિ. ૧૩
માન ત્યાગિ સેવત નિત સંતા, કરહિ સંતસંગતિ ગુનવંતા;
સબવિધિ આપમેં ઓગુન જાંને, સંતમેં શુભ ગુન અનંત પિછાંને. ૧૪

દોહા–યું સંતનકે ગુન ગ્રહે, તેહિ ઉર સહિત પ્રવાર;
ધર્મદેવસો વસતહે, છિનભર કરત ન વાર.× ૧૫
તેહિ કારન સો જંત ઉર, શ્રદ્ધા ભક્તિ વૈરાગ્ય,
જ્ઞાનાદિક ગુન નિત વઢે, હોત તાસ બડભાગ્ય. ૧૬

ચોપાઇ–પર્માતમ સમ સંતકું જાંને, દેહ બુદ્ધિ કરિ દોષ ન ઠાંને;
યું સંતનકે ગ્રહત ગુન જેહિ, દેવ જાનિ અતિ સેવત તેહિ. ૧૭
જ્યું જ્યું કરત સાધુકો સંગા, ત્યું નિર્મલ મતિ હોત અભંગા;
પ્રગટ રૂપ પુરૂષોત્તમ સ્વામી, તેહિ ઉર વસત સદા બહુનાંમી. ૧૮
યા કારન સો સંત ઉર માંઇ, શ્રદ્ધાદિક શુભ ગુન જો કહાંઇ;
દિન દિન બઢત બઢત બઉ જાવે, તેહિ મુનિવર ગુન અંત ન આવે. ૧૯
સંતકે ગુન બતિસ હે જેહી, સો મુનિમેં વરતત મુખ્ય તેહિ;
જેહિ ઉર હરિ અનંત ગુન રહહીં, તેહિ મુનિવર ગુન થાહ કો લહહિ. ૨૦

દોહા–યું હોવત શુભ ગુનસદન,[1] કરત સદા સતસંગ;
કામ ક્રોધ મદ લોભ જુત, હોત અવિદ્યા[2] ભંગ. ૨૧

× એ પ્રમાણે સંતના ગુણુ લે: તેના ઉરમાં ધર્મદેવ પરિવાર સાથે વસે છે. ઘડી પણ વાર કરતા નથી. ૧ ગુણનું ધામ. ૨ માયાનો નાશ.

સોરઠા—જબ યું કરત સતસંગ, ઇર્ષા માંન અભાવવિન;
તબ હરિ ભક્તિ અભંગ, બાલચંદ* જિમિ બઢત નિત. ૨૨

ચોપાઈ—અરૂ જો પ્રથમ કહે ગુનજુત સંતા, તાસ સંગ પાવત જબ જંતા;
બ્રહ્મરૂપ મહામુનિકું જાંનિ, પ્રેમમગન હોય સેવત પ્રાંનિ. ૨૩
માંન રહિત મદ મત્સર હિનાં, સંતકે અતિ ગુન ગ્રહત પ્રવિનાં;
આપકે ઓગુન દેખત જબહિ, જ્ઞાનાદિક ગુન બાઢત જબહિ. ૨૪
તા પિછે તેહિ મન ભયો ઓરા, કાકચાતુરિ[2] લિનિ કઠોરા;
આપકે તુછ ગુન પ્રૌઢ પ્રમાંનિ, ભયો મતિમંદ અધિક અભિમાંનિ. ૨૫
એસેઉ સંતકે ઓગુન ધારે, કબહૂ ન ગુનકો લેશ સંભારે;
દેવબુદ્ધિ તેહિ સંતમે નાંહીં, મનુષ્યબુદ્ધિ દૃઢ ભઇ મનમાંહી. ૨૬

દોહા—દેહબુદ્ધિ કરી સંતનકું, સેવે રહત તેહિ પાસ;
તબ તેહિ ઉર પરિવાર જુત, અધર્મ કરત નિવાસ. ૨૭

સોરઠા—શ્રદ્ધાદિક ગુન જોય, તબ તેહિ દિન દિન અતિ ઘટત;
અધિક તુચ્છમતિ હોય, ઘટત ઘટત ઘટિ જાત અતિ. ૨૮

ચોપાઇ—ખલ સંતનકે સંગ જ્યું રહહિં, ગુન સબ ત્યાગિકેં ઓગુન લહહિં;[1]
દેહબુદ્ધિ સંતનમહિ લ્યાવે, બ્રહ્મભાવ ઉરસેં છિટકાવે. ૨૯
દેવ જાંનિ સેવત નહિ સંતા, આપકું માનિ અધિક બુદ્ધિવંતા;
નિજ મતિ તુછ અધિક બડ જાંને, સંતમે અલ્પ બુદ્ધિ પરમાને. ૩૦
તેહિ ઉર પાપ તાપ અહંકારા, વાસ કરત છિન હોત ન ન્યારા;
શ્રદ્ધા આદિ સુખદ ગુન જોઈ, દિન દિન ઘટત જાત અતિ સોઇ ૩૧
જ્યું જવાસ વરષા જલ પાઇ, સુકિ સુકિ જડમુલસેં જાઈ;
ત્યું યહ જીવ જ્યું સંતકું સેવે, કરિ સતસંગ ન કછુ ગુન લેવે. ૩૨
તબ તેહિ મોક્ષ અંકુર હે જેહા, શુષ્ક હોય ઉડજાત હે તેહા;
પુનિન હરિત હોવત કોઉ કાલા, સો ભવ ભટકત અધિક બેહાલા. ૩૩
વિમુખ હોત હરિ સંતસેં એહા, સો પાપિન સંચ્ય કરત સનેહા;
હરિગુરૂ સંતસું બેર બઢાઈ, કુગતિ લહત કછુ બરનિ ન જાઇ. ૩૪

---

* બિજનો ચંદ્ર. ૧ જો ઠગ, સાધુનો સંગ કરે તો ગુણને મુકીને અવગુણ લે. ૨ કાગડા જેવી ચપળતા.

દોહા—શુભ જોનિ સંભવ રહિત,× કબહુ ન લહે વિશ્રામ;
હરિ ગુરૂ નિંદક જિવકો, નાંહિ નરકમેં ઠાંમ. ૩૫

સોરઠા—કહેઉ ઉભય વિધિ ભેદ, બઢત ઘટત સતસંગ મહિ:
કરહુ માન ઉછેદ, ક્રોધ કપટ મછર સહિત. ૩૬

ઇતિશ્રી સત્સંગ શિરોમણી મુક્તાનંદમુનિ વિરચિતે
પશ્નોત્તર કથનનામા દ્વિતિયોધ્યાય:

અધ્યાય ૩ જો.

આ ત્રીજા અધ્યાયમાં નારાયણમુનિ પોતેજ ઇતિહાસ કહે છે.

ચોપાઇ—સુનિ ઉત્તર નરજુત મુનિવૃંદા, પ્રભુહિ બંદિ સબ પાયે આનંદા;
પુનિ પ્રભુ કહન લગેઉ ઇતિહાસા, જેહિ સુનિ હોવત માન વિનાસા. ૧
નૃપતિ અંગ[૧] ભયો અધિક ઉદારા, વેન તાસ સુત[૨] કુલ અંગારા;
સુતહિં નૃપતિ બહુ વિધિ સમજાયો, વેન કુમતિ મન રંચ ન લાયો. ૨
કરત વિચાર મનહિંમન રાજા, દુષ્ટ પ્રજા વૈરાગ્યકે કાજા;
શુભ લછન જુત સુત જબ હોઇ, પ્રાન સમાન લગત પ્રિય સોઇ. ૩
એહ અતિ દારૂણ સુત સુખદાઇ, જિન મેરિ સબ મમત મિટાઈ;
અબ મેં જાય વન હોય અકામાં, ભજિહું સદા પ્રભુ સબ સુખધામા. ૪

દોહા—યું વિચારિ નૃપ મનહિંમન, નિશિ કિનો ગ્રહત્યાગ;
બદરિવન ગયે ભજન હિત, પાય પરમ વૈરાગ. ૫

ચોપાઈ—ભૃગુ આદિક મુનિ પરમ સુજાંનાં, પ્રજાક્ષેમ ઈછત વિધિ નાંનાં;
વિનનરેશ[૩] નરત્રિય વ્યભિચારિ, પશુસમ ભએઉ વેદમગ ટારિ.* ૬
બ્રહ્મવાદિ મુનિવર સુખદાઇ, વેન માતુ તબ સુનિથા બોલાઇ;
પ્રકૃતિ જોગ્ય વેન હે જોઇ, તદપિ ભોમિપતિ કિનો સોઇ. ૭
નિરદયી ઉગ્ર વેન જગ જેહા, પાયો નૃપાસન સુનિ સબ તેહા;
લુકેઉ ચોર સબ ઇત ઉત ધાઇ, જિમિ અહિત્રાસ આખુ લુકિ જાઈ. ૮

× ફરીથી સારી યોનિમાં જન્મ આવતો નથી. *વેદનો મારગ મુકીને.
૧ અંગ રાજા ૨ વેન નામે તેનો કુમાર ૩ રાજા વિના ૪ રાજા.

નૃપ આસન આરૂઢ હે જેહૂ, અષ્ટ પ્રકૃતિ કરી ઉનમત તેહૂ;
કર અપમાન મુનિનકે સોઉ, ખલ અનમ્ર નહિ એહિ સમ કોઉ. ૯

દોહા–યું મદાંધ ગજરાજ જિમિ, રહત નિરંકુશ જોય;
રથ ચઢિ ફિરત સો સ્વર્ગભૂ,× મનહું કંપાવત દોય. ૧૦

ચોપાઇ–હોમ જગ્ન દાનાદિક જેહિ, કિતહુ ન કરનો વિપ્ર વર તેહી;
યું કરી ભેરિ ઘોસ ચહું ઓરા, કિન નિવારન ધર્મ કઠોરા. ૧૧
દુષ્ટ સુભાવ વેન અતિ જાંનિ, દેખિ તાસ કૃત મુનિ વિચ્યાની;
લોકહું કષ્ટ વિચ્યારિકે ભારી, કહત વિપ્ર કરૂણા ઉરધારી. ૧૨
લોકકું કષ્ટ ઉભય વિધિ આયો, દોઉ ઓર જિમિ કષ્ટ જરાયો;
તેહિ મધ્ય જંનુ તુલ્ય જગ સારા, નૃપતિ ચોર કરે કષ્ટ અપારા. ૧૩
પ્રથમ અરાજક ભય હમજાંનિ, યહ નૃપ કિન અજોગ્ય અજાંની;
તિનહિંસે ભયો હે અધિક ભય ભારી, અબ કયું લેહૈ સુખ સબ નરનારી. ૧૪

દોહા–પયપોષકકું સરપ જિમિ, કાટત રોસ[1] બઢાય;
વેન સુનિથા તનય[2] તિમિ, અતિખલ કહ્યો ન જાય. ૧૫

ચોપાઇ–પ્રજાપાલ નિરમ્યો હમ જેહુ, મારન ચહત સબહિ અબતેહુ,
તદપિ કહેં નિતિ તેહિ જાઇ, હમહિં પાપ પરસત નહિં આઇ. ૧૬
અધિક અસદ્વ્રત વેન હે જેહા, હમહિ પ્રથમ નૃપતિ કિયો તેહા;
જો ન માને ખલ સિખ હમારી, હમ નિજ તેજ ડારે તેહિ જારી. ૧૭
યું વિચ્યારિ રાજા પહિ ગયઉ, ગુસમન્યું મુનિ ઠાઢે ભએઉ;
વેન સમીપ કહત શુભ બાંનિ, સામભેદ[3] કરિ અતિ સુખદાંનિ. ૧૮
નૃપવર સુનહું નિતિ શુભ જેહી, હિત તુમાર કહિ હે હમ તેહી;
આયુસ શ્રી બલ કિર્તિ તુમારી, જિનસેં બઢત નૃપતિ સુખકારી. ૧૯

દોહા–મનક્રમ વચનસેં મનુષ્ય સબ, ધર્મ કરત શુભ જેહૂ;
લોક વિમલ મુનિ મુક્તિકું, પ્રાપ્ત કરાવહિ તેહૂ. ૨૦

ચોપાઇ–સો ધર્મતવ અખંડ રહો વિરા, પ્રજા ક્ષેત્ર કર અતિ ગંભીરા;
ધર્મનાસ ભએ નૃપ તનકાલા, સબ સંપતિ વિન હોત બેહાલા. ૨૧
દુષ્ટ અમાત્ય ચૌર ભયઘોરા, પ્રજા રખત ઇનસેં નિજજોરા;
જથાજોગ્ય બલિ ગ્રહે નૃપ જેહા, લોકપ્રલોક મુદિત રહે તેહા. ૨૨

× સ્વર્ગ અને પૃથ્વીમાં રથમાં બેસીને ફરતો. ૧ સર્પ દુધ પીવરાવનારને. ૨ સુનિથાનો પુત્ર. ૩ સામ અને ભેદ એ ઉપાયથી.

જાસ દેશ જેહિ પુર ભગવાંના, જજ્ઞરૂપ તેહિ જજત (જપત?) સુજાનાં;
વર્ણાશ્રમમેં રહેઉ જન જોઇ, નિજ નિજ ધર્મસેં સેવત સોઇ. ૨૩
તાસ નૃપતિપર સુનુ અવનિશા, રિઝત પ્રભુ સબવિધિ જગદીશા;
હરિવચન નિમેં રહત નૃપ જબહિ, સર્વોતમ પ્રભુ રિઝત તબહી. ૨૪

દોહા–પરમેશ્વર જેહિ રિજહિ, કછુ અપ્રાપ્ત નહિ તેહિ;
લોકપાલ સબ તાહિકું, પ્રેમ સહિત બલિ દેહિ. ૨૫

ચોપાઇ–સો પ્રભુ સબહિ રૂપ સુખકારી, વેદ દ્રવ્ય તપ રૂપ મોરારિ;
વિવિધ જજ્ઞ કરિ રિઝત જોઉ, નિજ જન પદમેં રખહુ તુમ સોઉ. ૨૬
નૃપ તવ દેશમેં દ્વિજ મુદ પાઇ, સુર હરિ કલ્પાજપત સુખ પાઈ;
દેત સો સુરજો ચહત મનમાંહિં, તેહિ હેલનકે[1] જોગ્ય તુમ નાંહીં. ૨૭
સુનિ મુનિ વચન વેન અકુલાઈ, મુનિસન કહત ક્રોધ પ્રગટાઇ;
બાલ બુદ્ધિ તુમ કછુ ન જાંનો, અતિ અધર્મ મહિં ધર્મ પ્રમાંનો. ૨૮
નિજ પતિ ત્યાગી જારરત[2] જેહા, કિતહુ ન સુખ પાવત બલ તેહા;
ભુપ[3] રૂપ ઇશ્વર તજિ ગંદા, ઉભય લોક[4] સુખ લહત ન મંદા.[5] ૨૯

દોહા–ઇતની ભક્તિ જેહિ કરત તુમ, જજ્ઞ પુરૂપ કહોં કૌન;
જ્યું કુલટા નિજ પતિ તજે, ફિરત પરાએ ભોંન. ૩૦

ચોપાઈ–વિષ્ણુ વિરંચિ[6] દેવ ત્રિપુરારિ,[7] ઇંદ્રિ વાયુ યમ રવિ તમહારી;[8]
મેઘ[9] ધનંદ[10] શશિ[11] સુખદ[12] પ્રકાશા, ભુમિ અગ્નિ અપ પતિ[13] જલવાસા. ૩૧
ઇતને અપર દેવ જગ જેહૂ, વર અરૂ શ્રાપ દેંન પ્રભુ તેહૂ;
સો સબ દેવ નૃપતિમેં રહહિ, સબહિ દેવમય નૃપ જગ કહહીં ૩૨
શ્રુતિ ભાખિત કર્મનિ બડભાગા, જબહુ (જપહુ?) મોય[14] મછર કરી ત્યાગા;
મોય દેહુ બલિ અતે મુદ પાઇ, મોંસુ અન્ય કો પ્રભુ સુખદાઇ. ૩૩
યું મુનિ તાસ દુષ્ટમતિ જાંની, ચલત કુપંથ પાપી અભિમાંનિ;
મહામુનિ વચન ગ્રહે નહિં પાપી, ભ્રષ્ટ ભાગ્ય ભયો જન પરિતાપી ૩૪

---

૧ દેવતાઓ, તમે જે ઇચ્છો તે આપે છે માટે તેમની હાંસી કરવી યોગ્ય નથી. ૨ વેન કહેછે કે હું તમારો પતિ છું તેને ત્યાગીને પરપુરૂષની સાથે રમણ કરવું તેને સુખ નથી. ૩ રાજારૂપ. ૪ આલોક તથા પરલોકમાં સુખ નથી ૫મૂરખાઓ. ૬ બ્રહ્મા. ૭ શંકર. ૮ અંધકારનો નાશ કરનાર સૂર્ય. ૯ વર્ષાદ. ૧૦ કુબેર. ૧૧ ચંદ્ર. ૧૨ સુખ આપનાર. ૧૩ વરૂણ. ૧૪ મને

દોહા—અસતકાર કિએ વેન યું, મુનિવર પરમ ઉદાર;
ભયે યાચના જાનિ દ્વિજ, કોપેઉ મનુ અંગાર. ૩૫

ચોપાઇ—હનહુ હનહુ યહ પાપિ પ્રચંડા, દુષ્ટ સુભાવ ન તજત અખંડા:
જો યહ ખલ જિવત જગમાંહિ, ભસ્મ કરહિં સબ સંશય નાંહિ. ૩૬
નૃપ આસનકે જોગ્ય નહિં એહૂ, પાપ પ્રકૃતિ અતિ ખલમતિ તેહૂ:
યજ્ઞ પુરૂષ વિષ્ણુ જગ સ્વામિ, તેહિ નિંદત નિર્લજ ખલકામિ. ૩૭
વેન કુમતિ[1] વિન હરિ ભગવંતા, કોઉ ન નિંદત શુભમતિ સંતા:
જિનહિંસે સુખ સંપતિ સબ પાયો, તેહિંસંગ ખલમતિ[2] બેર બઢાયો. ૩૮
યું તેહિ મારન નિશ્ચે કિનાં, ગુઢ ક્રોધ મુનિ પરમ પ્રવિનાં:
હરિનિંદા હનિ રાખ્યો જાહિ, હન્યો હુંકાર ક્રોધ કરિતાહિ. ૩૯

દોહા—જિનહિંસે પ્રભુતા પાય પુનિ, તાહિ ન માનત જોય:
હોહિં નાસ જડમુલ જુત, વેનનૃપતિ સમ સોય. ૪૦
સબ અનરથકો મુલ એક, માન રિપુ બલવંત:
વેન નાસ કિયો માંનને, તાહી તજત સબ સંત. ૪૧

સોરઠા—આપમે શુભ ગુન જાંનિ, મુનિ મહિ દોષકુ અહત જવ:
સંતકું દેહ પ્રમાંનિ, વેન જ્યું પાવત નાસ તબ. ૪૨
તેહિ ઉર અધર્મ આય, વાસ કરત પરિવાર જુત;[3]
સો દિન દિન ઘટિ જાય, જ્યું જ્યું સતસંગતિ કરત. ૪૩

ઇતિશ્રી સત્સંગ શિરોમણી મુક્તાનંદમુનિ વિરચિતે વેન વરણન નામા તૃતીયોધ્યાય:

અધ્યાય ૪ થો.

(આ ચોથા અધ્યાયમાં નારાયણમુનિ ચિત્રકેતુનો ઇતિહાસ કહે છે.

ચોપાઇ—સુનહું તાત પુનિ કહું ઇતિહાસા જાહિ સુનત અતિ હોત હુલાસા:
ભયો એક ચિત્રકેતુ નૃપ ભારિ, સિદ્ધ ગતિ પાયો સુખકારી. ૧
વ્યવહારિક ગુન આપમેં જાંનિ, પ્રભુતા પાય ભયો અભિમાંનિ;
બ્રહ્મરૂપ જગઇશ્વર જેહિ, દેહરૂપ કરિ માનેઉ તેહિ. ૨

---

૧ દુષ્ટ બુદ્ધિવાળો. ૨ ઠગબુધ્ધિવાળો. ૩ અધર્મનો બધો પરિવાર કામ, ક્રોધાદિ

શિવઅપમાન કિન મતિહિનાં,[૪] તબ તેહિ શ્રાપ ભવાનિ[૫] દીનાં:
વૃત્રાસુર દાનવ ભયો સોઇ, સુરપરિતાપિ[૬] જાને સબ કોઇ. ૩
સો સુનિ નર[૭] કર જોરિ પ્રવીનાં, પ્રભુસન પ્રશ્ન પ્રેમજુત કીનાં;
ચિત્રકેતુ સિધ્ધ ગતિ ક્યું પાયો, સિધ્ધ હોય અભિમાનકું લાયો. ૪

દોહા–શિવ ઇશ્વર સબ જગતક, તેહિ ઓગુન ક્યું લીન:
સિધ્ધ હોય દાનવ ભયો, કારન કહહુ પ્રવિન. ૫

ચોપાઇ–સુનિ નરવચન[૮] સબહિ સુખદાઇ બદ્રિપતિ[૯] બોલેઉ હરખાઇ:
સુનહુ તાત યહ કથા રસાલા, જેહિ સુનિ મિટત મોહ જંજાલા.[૧૦] ૬
સુરસેન જનપદ નૃપ એકા, ચક્રવર્ત્તિ ઉર પરમ વિવેકા;
ગુનમંદિર[૧] કુલશિલ[૨] ઉદારા, નિજ પ્રતાપ છાયો જગ સારા. ૭
કોટીનારિ[૩] કિનિ સુતકાજ[૪], તદપિ ન પુત્ર લાભ લહ્યો રાજ:
તેહી નૃપ ઉર ચિંતા ભારી, તાસ તાપ કોઉ સકત ન ટારી. ૮
તાસ ભુવન હરિ ઇચ્છા પાઇ, આએ અંગિરા મુનિ સુખ પાઇ:
પ્રેમ સહિત મુનિ પુજન કીનાં, અર્ધ્ય પાદ્ય આસન શુભ દીનાં. ૯

દોહા–અંન પાનાદિક પ્રેમ જુત, મુનિહિ સમરપન કીન;
સુખ આસન બૈઠાય નૃપ, હાજર રહ્યો પ્રવિન. ૧૦

સોરઠો–મુનિ પુછિ તેહિ વાત, નૃપ તવ મન ચિંતા કવન;
માય[૫] કહુ સબ તાત, તવ ચિંતા કારન પ્રબલ. ૧૧

ચોપાઇ–સુનિ મુનિ બચન જોરિ જુગપાંનિ, ચિત્રકેતુ બોલ્યો તબ બાનિ:
તુમ સબ જાન તદપિ કહુ સ્વાંમી, સુનહું મોર દુખ અંતરજાંમિ. ૧૨
સબહિ ભુમિપતિ પદવિ પાઇ, સુતવિન[૬] માય પરમ લઘુતાઇ:
તુમસે દયાલુ ટારે દુખસોઇ, અન્ય ઉપાય ન ભાસત મોઇ. ૧૩
તબ મુનિવર તેહિ જગ્ન કરાયો, શેષ ભાગસો નૃપહિ દેવાયો;
જેષ્ટ શ્રેષ્ટ કૃતદ્યુતિ તેહિ રાનિ, જગ્ન ભાગ તેહિ દિયો સુખદાનિ. ૧૪
પુનિ મુનિ કહે નૃપતિ સુજાંનાં, હોયગો સુત એક અનલ સમાંનાં:
હરખ[૭] શોક ધરનાં તેહિ નાંમાં, હોઇ હો તુમ તેહિ પુરનકાંમા. ૧૫

---

૪ બુદ્ધિવગરનાએ ૫ પાર્વતિજીએ ૬ દેવતાને સંતાપ પમાડનાર. ૭ રામાનંદસ્વામિ ૮ રામાનંદસ્વામિનો પ્રશ્ન. ૯ નારાયણમુનિ. ૧૦ જે સાંભળી જન્મમરણ ટળે.
૧ ગુણના મંદિર જેવો. ૨ કુળવાન્ અને શિયળવાળો. ૩ હજાર સ્ત્રીઓ પરણ્યો. ૪ પુત્રોત્પત્તિમાટે. ૫ મને. ૬ પુત્રવિના. ૭ તેનું નામ હરખશોક પાડનું.

બ્રહ્મપુત્ર[૮] યું કહિ ચલે, ચિત્રકેતુ નૃપ જોય;
ગર્ભ ધર્યો નિજપત્નિમેં, કનવુતિ[૯] ધાર્યો સોય. ૧૬

સોરઠા—કાલ પાય ભયો બાલ, બાલચંદ જિમિ બઢત નિત્ય;
નૃપમન મોહન વિશાલ, તેહિ રાનિસંગ રહત નિત્ય. ૧૭

ચોપાઇ—સુતહિ લડાવત દંપતિ સોઉ, અન્યત્રિય નૃપ સુખ દેખ ન કોઉ;[૧૦]
અન્ય નારિનકે રોશ મન છાયો,[૧] સુત ભએ હમ સબ નૃપતિ ગમાયો[૨] ૧૮
યું પરિતાપ કિયો મન જબહિ, સુત મારન નિર્ને કિયો સબહી;
તબ લે ગરલ[૩] સબહિ ચલિ આઇ, લે કુમાર દિયો ગરલ લડાઇ.[૪] ૧૯
નાસ ભયો સો સુત તતકાલા, શોકવિકલ[૫] ભયો નૃપતિ બેહાલા;
નારદ જુત પુનિ સો મુનિ આએ, નૃપહિં સુધાસમ[૭] વચન સુનાએ. ૨૦
નૃપ તેહિ સમય વિકલ મન માંહિ, મુનિ અંગિરા પિછાને નાંહિ;
મુનિ સન કહિ તુમકો ન કૃપાલા, પરમ સુખદ આએઉ એહિકાલા. ૨૧

દોહા—સુનું નૃપ મેં મુનિ અંગિરા, પુત્ર દિયો જેહિ તોય;
સો તબ શોક નિવારને, આએ હે મુનિ હમદોય. ૨૨

ચોપાઇ—નૃપ યહ ઇન્દ્રજાલ જગસારા,[૮] હરિવિન ઓર અસત્ય આકારા;
તેહિ કારન નૃપ નહિ કોય તેરા, હરિ ભજ્ય માન વચન સત્ય મેરા. ૨૩
પુત્રવાનકું દુખ જગજેઇ, અબ તુમ નૃપનિ જાનો સબ સોઇ;
હરિવિન સુખદાયક કોઉ નાંઇ, એહિ શ્રુતિસાર ધરો મન માંઇ ૨૪
મુનિ નારદ પુનિ કહિ તેહિ બાતા, દિનો મંત્ર અધિક સુખદાતા;
સપ્ત રાત્ય એહિ જપ અવિનાશા, સંકરષણ મિલહિં જગદીશા. ૨૫
તદપિ નૃપતિ મન તોપ[૯] ન આયો, તબ નારદ તેહિ પુત્ર બોલાયો;
મૃતક પુત્ર બોલ્યો ઉહિ બાંનિ, સુનત સુધાસમ અતિસુખદાંની. ૨૬

દોહા—કેહિ કેહિ જનમ મેં મોર યહ, ભએઉ પિતા અરૂ માત;
જુઠો જગ નાતો સબે, જ્યું સુપના વિખ્યાત. ૨૭

સોરઠા—સમઝિ સમઝિ સંસાર, મુનિ મોય વિસ્મય હોત અતિ;
જુઠો તન અહંકાર, કવન હેતુ યહ કરત સબ. ૨૮

---

૮ અંગિરા. ૯ એ નામની રાણી.

૧ બીજી રાણીઓને રીસ ચડી. ૨ પુત્ર થવાથી રાજા અમારી પાસે આવતો નથી. ૩ ઝેર. ૪ રાજકુમારને લઇ યુક્તિથી ઝેર દીધું. ૫ શોકથી વિકળ. ૬ ફરી ૭ અમૃત જેવાં. ૮ આ જગ ઇન્દ્રજાળ જેવું છે. ૯ સંતોષ.

જ્યું ધાતુકિ મોર, જેહિ કર જાવત મમત તેહિ;
સો ન રહત એક ઠોર, ત્યું જગ જીવ ન થિર રહત[૯] ૨૯

ચોપાઇ—યું કહિ જીવ ગયો સો જબહી, નૃપતિ શોક ત્યાગો સબ તબહી;
મહામુનિ વચન માંનિ તતકાલા, નિજ ગ્રહ ત્યાગ કિયો ભૂપાલા[૧૦] ૩૦

તબ તેહિ મુદ પાઇ, મહામંત્ર દિનો સુખદાઇ;
જપ્યો મંત્ર દિન સાત પ્રંજન્તા,[૧] દેખેઉ સંકરષણુ ભગવંતા. ૩૧

તેહિ પ્રભુ સ્તવન કિન તબ રાજા, સિદ્ધગતિ પાય ભયો તેહિકાજા;
અંતરધ્યાન ભએ પ્રભુ જાંનિ, તેહિ દિશિ નમન કિન મુદ આંનિ ૩૨
ચિત્રકેતુ વિદ્યાધર હોઇ, ફિરત ગગન માંહિ સિદ્ધ ગતિ સોઇ;
સ્તવત સિદ્ધ મુનિ ચારણ જોડી, અમિત વર્ષ વિચર્યો ઇમિ એહી. ૩૩

દોહા—વિષ્ણુ દિયે વેમાંન ચઢિ, વિદ્યાધરિ જુત જોય;
સિદ્ધ ચારણ મુનિ ગણ સહિત, દેખેઉ શંકર સોય. ૩૪

સોરઠા—ભુજ કરિ અંકમે લિન[૨], દેવિ સતિત હર દેખિ તબ;
શિવહેલ્લન[૩] તેહિ કિન, સુનત ભવાનિ[૪] મુનિ સબહિ. ૩૫
કોટિ નારિ તજિ આપ, સો નિજ ગુન અભિમાંન તેહિ;
શિવ ઓગુન સોઇ લાય, લગ્યો તાહિ દારૂણ દુખદ. ૩૬

ચોપાઇ—દેહરૂપ તેહિ શંકર જાંને, બ્રહ્મરૂપ કરિ નાંહિ પ્રમાંને;
તબ તેહિ ઉર પરિવાર સમેતા, અધર્મ આચર્ક કિન નિંદતા. ૩૭
અધર્મ જુક્ત ભયો નૃપ જબહિ, શિવ અપમાન કિન તેહિ તબહિ;
નૃપ અભિમાન સહિત તબ આંનિ, બોલન લગ્યો પરમ દુખદાંનિ. ૩૮
લોકગુરૂ યહ શંકર કાવે, લોકલાજ ઉર લેશ ન આવે;
ધર્મ કે વક્તા મુખ્ય હે જોઇ, સભા મધ્ય ત્રિયજુત કયું સોઈ. ૩૯
જટાધારિ તપ તિવ્રકે જાહિ, બ્રહ્મવાદિ મુનિપતિ કહે તાહિ;
સો કયું અંક ત્રિય રખત અજાંની, જ્યું પ્રાકૃત મતિ જડ અજ્ઞાંનિ[૫] ૪૦

---

૯ લાકડાંનો મોર જેના હાથમાં જાય તેનો નચવ્યો નાચે તેમ આ જીવ પણ જગતમાં તેવો છે. ૧૦ એમ કહી જીવ ગયો એટલે રાજાએ શોક મુકી ઘરનો ત્યાગ કર્યો.

૧ સુધી. ૨ બાથ ભરાવીને ખોળામાં બેસાડેલાં. ૩ શિવની નિંદા. ૪ પાર્વતી ૫ બ્રહ્મવાદી અને મુનિના પતિ થઇને પ્રાકૃત અને અજ્ઞાનિની પેઠે ખોળામાં સ્ત્રીને કેમ રાખે છે?

દોહા—પ્રાકૃત બહુધા ભજત ત્રિય, અતિએકાંત મહિ જાય;
યહ મહાવ્રતધર સદસિ ત્રિય, ભજત લાજ વિસરાય[૬] ૪૧

સો સુનિ શંભુ હસે ત્રિપુરારિ, ભયો ભવાનિ કોપ અતિભારી;
કોપાક્રાંત કહત સકુમારી, શંભુપ્રતાપ અધિક ઉર ધારિ. ૪૨
બ્રહ્માદિક સુર જેહિ પદ ધ્યાવે, સો શિવ સહિ જડ ભુલ બતાવે;[૭]
હરિજન નાંહિ દુષ્ટમતિ એહા, હોહુ અસુર કછુ નહિ સંદેહા. ૪૩
ચિત્રકેતુ તજિ તુરત વિમાનાં, સતિહિ કિયો બીન મદમાંના,
ગીર્યો સિદ્ધ ગતિસેં તતકાલા, વૃત્રાસર સો ભયો વિકરાલા. ૪૪
યું વ્યવહારિક ચાતુરિ લાઇ, આપમેં માનત ગુન અધિકાઇ;
હરિ ગુરૂ સંતકું દેહ પ્રમાંની, ઓગુન ગ્રહત મનુષ્ય સમ જાની. ૪૫

દોહા—તેહિ ઉર અધર્મ કુલ સહિત, સબવિધિ કરત નિવાસા;
જ્ઞાન ભકિત વૈરાગ્ય જુત, હોત સબહિ ગુન નાસા. ૪૬

સોરઠા—સો જ્યું જ્યું સતસંગ કરત, ત્યું ત્યુંહિ ઘટત નિત;
ચઢત કુમતિકો રંગ, જ્યું કુસંગ મહિ કુમતિ નર. ૪૭

ઇતિશ્રી સત્સંગ શિરોમણિ મુક્તાનંદમુનિ વિરચિતે
ચિત્રકેતુ શ્રાપ વરણનનામા ચતુર્થોધ્યાય:

અધ્યાય ૫ મો.

ચોપાઇ—પુનિ સોઇ કહન લગેઉ સુખકંદા, હરન મોહ માયા ભવફંદા;
સુનુ નર સુખદ કથા કહું તોઇ; જાહિ સુનત હરિપદ રતિ હોઇ.[૧] ૧
દુર્વાસા મુનિ પરમ સુજાંનાં, ઇંદ્ર તાસ કિનો અપમાંના;
સો અઘસેં સચિપતિ દુઃખ પાયો,[૨] ત્રિભુવન મહિ તેહિ અઘ દુઃખદાયો. ૨
સુનત બચન બોલેઉ ઉર આંની, કહહુ કથા પ્રભુ અતિ સુખદાંની;
કવન દોષ કિનો સુરરાજા, મુનિ તેહિ શ્રાપ દિન કેહિ કાજા; ૩

---

૬ સાધારણ માણસ પણ સ્ત્રીને એકાંતમાં ભજે છે ત્યારે આ મહાવ્રતવાળા લાજ મુકી દઇને સ્ત્રીને સભામાં ભજે છે. ૭ પાર્વતિ કહેછે કે જેના ચરણનું બ્રહ્માદિ ધ્યાન કરે છે તેની, આ જડબુદ્ધિવાળો ભુલ કાઢે છે !

૧. જે સાંભળવાથી ભગવાનનાં ચરણકમળમાં પ્રીતિ થાય. ૨. તે પાપથી ઇંદ્રને દુઃખ થયું.

સુનુ નર કહહું યહ કથા રસાલા, જેહિ સુનિ મિટત મોહ જંજાલા:
કહું ઇતિહાસ કથા સુખકારિ, ટરત જાહિ સુનિ જન અહંકારી. ૪

દોહા—સબ ઓગુન અભિમાન મહિં, રહત સદા કરિ વાસ;
તાતેં ત્યાગત સબહિ બિધિ, મન રિપુ મમ દાસ ૫

ચોપાઇ—રૂદ્ર અંસ મહામુનિ દુર્વાસા, ફિરત ભોમિપર તજિ સબ આસા;
વિદ્યાધર વિનતા કર માલા, પરમ દિવ્ય મુનિ દેખિ રસાલા. ૬

કલ્પવ્રક્ષકો વન શુભ જોઈ, જાસ સુગંધ સુગંધિત હોઇ;
સો કુસુમનકિ માલ શુભ એહા, વરનિ ન જાત સુગંધિ તેહા. ૭

ઉનમત વ્રતધર વિપ્ર ઉદારા, દેખિ દામ ભયો મોહ અપારા;[3]
વિદ્યાધરવધુસેં મુનિ સોઉ, માગત ભએઉ માલ શુભ જોઉ.[4] ૮

વિદ્યાધર વિનતા શુભ અંગા, સુનત વચન મન અધિક ઉમગા;
તબ તેહિ માલસો મુનિકું દિનાં, પ્રેમ સહિત પુનિ વંદન કીનાં.[5] ૯

દોહા—સો માલા મુનિ શિર ધરિ, ઉનમત સમ તેહિ રૂપ;
ફિરત ભોમીપર મગન હો, મહામુનિ પરમ અનૂપ.[1] ૧૦

ચોપાઇ—ઉનમત ઐરાવતસ્થિત જેહૂ, સો મુનિ દેખ્યો સુરપતિ જેહૂ;
સો સુરગણ જુત સચિપતિ દેખિ, મુનિ મન ભયે આનંદ વિશેખિ. ૧૧

નિજ શિર સુમન માલ શુભ જેહી, ઉનમત પટપદ સેવિત તેહિ;
મુનિ સો માલ લે ઇંદ્રહિ દીનાં,[2] ઉનમત સમ નિત્ય રહત પ્રવીના. ૧૨

દેહબુદ્ધિ મહામુનિ મહિં આંનિ, નિજ ગુન ઇંદ્ર અધિક અભિમાંની;
મુનિપ્રસાદ મહાતમ નહિં લીનાં, તબ તેહિ ઉર અધમ ગ્રહ કીનાં. ૧૩

સુરપતિ માલ પ્રેમબિન લીની, ઐરાવત શિરપર ધરિ દિનિ;
ગજશિર માલ બિરાજત એસી, ગીરિ કૈલાસપેં ગંગા જેસી.[3] ૧૪

---

૩ કલ્પવૃક્ષનું વન જે પુષ્પથી સુગંધવાળું થાય તેવાં ફુલોની માળા જોઇને દુર્વાસા પ્રસન્ન થયા. ૪. વિદ્યાધરીની પાસેથી એ માળા માંગી. ૫ વિદ્યાધરીએ માલા આપી અને વંદન કર્યું.

૧ જેની ઉપમા બીજાને આપી ન શકાય તેવા. ૨ જે માળા ઉપર ઉન્મત ભમરો ગુંજારવ કરેછે તે માળાને, નિત્ય ઉન્મત એવા અને દેવતાઓ સાથે ઇંદ્રને જોઇને તેને આપી. ૩. ઇંદ્રે તે માળા લઇને ઐરાવત હાથીના માથા ઉપર મુકી જે કૈલાસ પર્વત ઉપર જેમ ગંગા શોભે તેમ શોભી.

દોહા—ઐરાવત મદમત અતિ, માલ સુંઢ ગ્રહિ લિન;
કછુ સુગંધિ ગ્રહિ તુરત તેહિ, ડારિ, ભૂમિપર દીન.[૪] ૧૫

ચોપાઇ—કોપ કિયો મુનિવર તતકાલા, સહજ રૂદ્રસમ અતિ વિકરાલા;
મુનિ સુરપતિ સન બોલેઉ બાંનિ, ક્રોધ સહિત અતિસેં ભયદાંનિ. ૧૬
સંપતિમદ સુરપતિ તોય ભારિ, અતિ અનમ્ર મતિ દુષ્ટ તુમારી;[૫]
શોભાધામ દાંમ મમ જોઈ, મેં દિનિ તુમ વંદિ ન સોઇ. ૧૭
અહો પ્રસાદ કહિ શિર ન નમાયો, ઐશ્વર્યમદ તવ ઉર અતિ છાયો.
પ્રફુલિત હોય ન શિશ ચડાઇ, ભયો ઉનમત સમ પ્રભુતા પાઇ. ૧૮
મમ માળા અતિસેં નહિ જાંની, શ્રીમદ અંધ અધિક અભિમાંની;
તાતેં મુઢ ત્રિભુવન શ્રી જેહા, હોયિહહિં નાસ ન કછું સંદેહા.[૬] ૧૯

દોહા—અન્ય વિપ્રસમ જાંનિ તુમ, કિન મોર અપમાન;
મુનિ દુરવાસા નામ મંમ, સુન્યો ન અધિક અજ્ઞાંન.[૭] ૨૦

ચોપાઇ—સુમન માલ દિનિ મેં જેહુ, ભુપર ડાર દઇ તુમ તેહુ;
તાહિ તેં તિન લોક તતકાલા, હોઇહેં લક્ષ્મી રહિત બેહાલા. ૨૧
કોપ સહિત દેખત મોય જબહિ, ત્રિભુવન થિર ચર કંપત તબહિ;
ઇંદ્ર ન તુમહિં મોર યહ જ્ઞાંનાં, ગરવસેં કિન અધિક અપમાંનાં. ૨૨
ઐરાવતસેં ઇંદ્ર ઉઠી ધાયો, મુનિપદ પંકજ શિશ નમાયો;
મુનિહિ રિઝાવત સુરપતિ સોઇ, કરત વિનય ગદગદ સ્વર સોઇ. ૨૩
તબ સચીપતિ સું કહત મુનિ બાતા, મેં દુર્વાસા મુનિ સાક્ષાતા;
સાંતિ ક્ષમા મમ મન નહિ લેશા, મોહ રિઝાવન તજહુ અંદેશા. ૨૪

દોહા—મુનિ વસિષ્ઠ આદિ અપર, વિનયસેં રિઝત જોય;
ક્રોધ પ્રબલ કરૂણા રહિત, કેહિ વિધિ રિઝવત મોય.[૧] ૨૫

ચોપાઇ—યુ કહિ ગએ મુનિ તુરત રિસાઇ, સુર સુરપતિ રહે મન પછતાઇ;
તબ હોય ગજારૂદ સુરરાજા, ગયે અંમરાવતિ સહિત સમાજા. ૨૬

---

૪ ઐરાવતે તે માળાને સૂંઢમાં લઇ જરા સુંઘીને પછી ભોંય ઉપર ફેંકી દીધી. ૫ દુર્વાસાને ક્રોધથી કહે છે કે ઇંદ્ર તને લક્ષ્મીનો મદ ચડયો છે, તું બહુ અનમ્ર છે અને બુદ્ધિદુષ્ટ છે. ૬. દુર્વાસાએ શ્રાપ દીધોકે ત્રિલોકીની લક્ષ્મીનો નાશ થશે, એમાં સંશય નથી. ૭ હું બીજા બ્રાહ્મણ જેવો નહિ.

૧. દુર્વાસા કહે છે કે વસિષ્ઠ વગેરે તો વિનયથી રાજી થાય પણ મારામાં તો દયાજ નથી એટલે હું શી રીતે રાજી થઉં?

તબહિંસે ઇંદ્ર સહિત ત્રિલોકા, શ્રીવિન સહત કષ્ટ ભય શોકા;
વૃક્ષવેલિ ઔપધિ જગ જેહા, શ્રીવિન નાસ ભએઉ સબ તેહા. ૨૭

જગ્ય દાન જપ તપ વ્રત જેહૂ, નાસ ભએઉ શ્રીવિન ભુમિ તેહૂ;
કોઇ ન દાન ધર્મ મન લાવે, સબ અધર્મરત ઇત ઉત ધાવે. ૨૮

સુરપતિ મુખ્ય ઉર અધર્મ આયો, તબ તેહિ પાપ સબહિ જગછાયો;
અધર્મ ધર્મ કરત મુખ્ય જબહિ, તબ તેહિ રિતિ વ્યાપે જગ સબહી[૨] ૨૯

દોહા—યું અધર્મ નર નારિ ઉર, વ્યાપ્યો સુરપતિ સંગ;
તાતે જે જિનમેં મુખ્ય, તજત અધર્મ પ્રસંગ[૩] ૩૦

યું વ્યવહારિક ગુનનિસેં, આપકે ગુન ગ્રહે જોય;
દેહ દ્રષ્ટિસેં મુનિનકે, ઓગુન ગ્રહે ખલ સોય. ૩૧

સોરઠા—તેહિ ઉર અધર્મ આય, વસત સબહિ પરિવાર જુત;
નાસ ભક્તિ ઘટિ જાય, જ્યું જ્યું સત સંગતિ કરત. ૩૨

ઇતિશ્રી સતસંગ શિરોમણૌ મુક્તાનંદ મુનિ વિરચિતે દુર્વાસા શ્રાપે
ઇંદ્રશ્રીનાશ વરણન નામા પંચમો ડધ્યાયઃ

અધ્યાય ૬ ઠ્ઠો.

ચોપાઇ—પુનિ પ્રભુ સો પ્રસંગ સુખરૂપા, કહન લગે સબ ભાંતિ અનૂપા;[૪]
જેહિ સુનિ માન મોહ સબ નાસે, ઉર વિવેક રવિ પ્રબલ પ્રકાસે. ૧

બ્રહ્મપુત્ર ભયો દક્ષ ઉદારા, જેહિ જસ વ્યાપી રહ્યો જગ સારા;[૧]
શિવ અપમાન કિન તેહિ જબહી, જસજુત નાસ ભયો સો તબહિ[૨] ૨

સુનિ પ્રભુ વચન જોરિ જુગપાંની, પ્રેમ સહિત બોલેઉ નર બાંની;
શિવ અપમાન દક્ષ કયું કીનાં, કહહુ નાથ યહ કથા નવિના. ૩

---

૨. જો મુખ્ય માણસ અધર્મ કરે તો બધે અધર્મ છવાય. ૩. માટે જે જે મુખ્ય હોય તેમણે અધર્મનો પ્રસંગ તજવો. ૪ હવે દક્ષના યજ્ઞની વાત કરેછે.

૧ બ્રહ્માનો પુત્ર દક્ષ નામનો થયો. તે ઉદાર હતો. તેની કીર્તિ આખા જગતમાં વ્યાપી હતી. શિવનું અપમાન કરવાથી તે કીર્તિ સાથે નાશ પામ્યો.

સુનિ નરવચન મગન ભએ સ્વામિ, કહન લગે સોઇ અંતરજામી;[3]
સુનહુ તાન ઇતિહાસ પુરાંનાં, જેહિ સુનિ મિટત સહજ અભિમાંના. ૪
દોહા--પ્રથમ વિશ્વસૃજ મખ કિયો,[4] વેદવચન અનુસાર;
ભવ બ્રહ્માદિક દેવ તહાં, આવેઉ અનંત અપાર. ૫

ચોપાઇ—સુરમુનિવૃંદ સભા ભઇ ભારિ, તેહ મધ્ય રાજત અજ ત્રિપુરારિ;
દક્ષ પ્રજાપતિ અર્ક સમાનાં, આયો સભા મધ્ય સબગુનજાનાં. ૬
હર વિરંચી જિન સબ સુરવૃંદા, ઠાઢે ભયેઉ અતિ પાય આનંદા;
દક્ષહું સબ અતિ આદર દીનાં, અજહિ આય તેહિ વંદન કીના. ૭
શિવહિં દેખિ મદમછર આની, બોલન લગ્યો અધિક અભિમાંનિ;[5]
સુનહું દેવમુનિ કહું સત્ય બાંનિ, સાધુવૃત્ત સબકું સુખદાંની. ૮
મોહિ ન મદ મછર અગ્યાંનાં, કહહું જથારથ સુનહું સુજાંનાં;
લોકપાલ જસ સબહિ નસાવે, અશિવરૂપ શિવ નામ કહાવે. ૯

દોહા—અતિ અનમ્ર અભિમાન વસ્ય, ભૂતનાથ ભવ જોય;
સત પુરૂષનકો રાહ સુભ, નાસ કરત સબ સોય. ૧૦
ચોપાઈ—યહ મમ શિષ્ય ભવકું પાયો, વિશ્વવિદિત જામાતુ કહાયો;
અભ્યુત્થાન બંદન નહિ કીનાં, વચનસેં મોય ન આદર દિના. ૧૧
ક્રિયાહીન અતિ અશુચિ અજાંનાં, સેતુ હનત ઉર અતિ અભિમાંના;
બ્રહ્મા એહિ મમ પુત્રિ દેવાઇ, શૂદ્રહિં વેદગિરા જ્યું સુહાઇ. ૧૨
ફિરત મશાનમેં ભુતનિ[6] સંગા, ચિતાભસ્મ લેપિત સબ અંગા;
નામ માત્ર શિવ અશિવ અપારા, જેહિ મગ ચલિ ડુબ્યો સંસારા. ૧૩
સિવ તેહિ કાલ શાંતિ ઉર ધારિ, દક્ષ કિનિ તેહિ નિંદા ભારી;
બ્રહ્મરૂપ તેહિ શિવ ન પિછાંને, દેહદૃષ્ટિ કરિ ઔગુન ઠાંને. ૧૪
દોહા—આપમેં ગુન ગ્રહિ શંભુકો, જબ તેહિ ઓગુન લીન;
તબ તેહિ ઉર પરિવાર જુત, અધર્મ વાસા કીન. ૧૫

---

૩ રામાનંદ સ્વામીએ પુછયું કે દક્ષનું અપમાન શિવે શાથી કર્યું? તેથી નારાયણ મુનિ અભિમાન સહજ ટળે એવો પુરાણો ઇતિહાસ કહે છે. ૪ બ્રહ્માએ યજ્ઞ કર્યો તેમાં ઘણા દેવો આવ્યા. ૫ દક્ષને રીસ ચડી એટલે મુનિયોને ઉદ્દેશી શિવની નિંદા કરી તથા વેદ જેમ શૂદ્રને શોભાવતા નથી તેમ પોતે શિવને જમાઇ કર્યા તે શોભતું નથી એમ કહ્યું. ૬ કહે છે કે એનું તો નામ માત્ર શિવ છે પણ તે અશિવ એટલે ભુંડું કરનાર છે તેના પંથે ચાલીને સંસારના લોકો ડુબી ગયા !

સોરઠા—અધર્મ જુત ભયો દક્ષ, ધર્મ ગયો પરિવાર જુત;
લગ્યો કુમતિમેં લક્ષ, શ્રાપ દેન મન કિન તબે. ૧૬

ચોપાઈ—લે કર ઉદક કહન લગ્યો સોઇ, ઇંદ્ર ઉપેંદ્રાદિક જહાં હોઇ;
દેવસંગ્ય નહિ ભવકો ભાગા, જહાં કછુ હોય હોમ વ્રત જાગા. ૧૭
સુર મુનિ મુખ્ય નિવારણ કિનાં, તદપિ શ્રાપ શંકરકું દીના;
તબ તેહિ ચલસે ક્રોધ કરી ભારી, નિજગ્રહ ગયો અધિક અહંકારી. ૧૮
જાંનિ શ્રાપ શિવગણ મુખ્ય વીરા, દિપ્ત ક્રોધ નંદિશ્વર ધીરા;
દારૂણ શ્રાપ દક્ષકું દિનાં, પુનિસો દંડ તેહિં પક્ષીહિં કિના. ૧૯
ભવ ભગવાન મનુષ્ય તેહિ જાંની, દેહદર્શિ નિંદત અભિમાંની;
તત્વસેં વિમુખ હોહુ સોઇ પાપિ, પ્રથક દ્દષ્ટિ સબજન પરિતાપી. ૨૦

દોહા—કુટિલ ધર્મજુત ગૃહ વિષે, મિથ્યા સુખ ધરિ આસ;
વેદવચન પુષ્પિત વિષે, કર્મમેં રહો વિશ્વાસ. ૨૧

ચોપાઈ—દક્ષ દેહમતિ રહો દિન રાતી, ભુલ્યકે આતમ ગતિ સબભાંતી,
પશુ જ્યું કામિ રહો ત્રિય સંગ લાગી, દક્ષ બસુ મુખ હોહુ અભાગી. ૨૨
[1]વિદ્યા બુદ્ધિ અવિદ્યા સંગા, રહહુ કર્મજડ મૂઢ અભંગા;
ભવ દુખ સહો મૂઢ બહુ કાલા, જે હર નિંદક વિમુખ બેહાલા. ૨૩
સબ ભક્ષ દ્વિજ ગ્રહો સબ દાનાં, પઢહુ પેટહિત વેદ પુરાનાં;
તન ધન ત્રિય સંગ રહો લપટાઈ, જાચત ફિરો વિપ્ર જગ જાઈ. ૨૪
સુનિ દ્વિજ કુલહિં શ્રાપ અતિ ઘોરા, ભૃગુ બોલેઉ કરિ કોપ કઠોરા;
ભૃગુ પ્રતિશ્રાપ દિયો તતકાલા, બ્રહ્મદંડ અતિ કઠીન કરાલા.[2] ૨૫

દોહા—શિવવ્રત ધર ભવ ભજનરત, તેહિ અનુવ્રતિ જગજોય;
પાખંડિ સદ્દગ્રંથકો, શત્રુ રહો નિત સોય. ૨૬

ચોપાઈ—નષ્ટ શૌચ જડમતિ અહંકારી, ભસ્મ જટા સ્તિતન ધારી;
સો શિવ દિક્ષા કરહુ પ્રવેશા, મદ્ય માંસ જહાં નહિ ધર્મલેશા.. ૨૭
વેદ રૂ વિપ્રકું નિંદંત જોઈ, પાખંડિ હોય હો સબકોઇ;
અધિક અવિદ્યા વિદ્યા જાંનો, બ્રહ્મ વિદ્યા કબહુ મત માંનો. ૨૮

---

૧ તારી વિદ્યા અને બુદ્ધિ તેને અવિદ્યાનો સંગ રહો અને કર્મમાંજ રહીને મૂઢ થાઓ. ૨ દ્વિજોને શ્રાપ દીધેલો જોઇને ભૃગુઋષિ એ શ્રાપ દીધો કે શિવજીનું ભજન કરનારના પાખંડી લોકો શત્રુ થાઓ. શિવજી ભક્તો વેદના નિંદક થાઓ તથા લંપટ અને લોભી થાઓ.

શબ્દ બ્રહ્મ અતિ વિશુદ્ધ કહાવે, જો શ્રુતિ મગ સબ મુનિમન ભાવે;
શ્રુતિ નિંદક ભવ ભક્ત હો જેહૂ, રહહુ લોભીરત લંપટ તેહૂ. ૨૯
ભયો હે પરસ્પર દારૂણ શ્રાપા, ઉભય પક્ષ મહિં વ્યાપ્યો પાપા;
બ્રહ્મદંડ દારૂણ દુઃખદાઇ, તેહિ સબકિ શુદ્ધ બુદ્ધ વિસરાઇ. ૩૦
દોહા--ઉભયપક્ષ ઇતિ શ્રાપવસ્ય, ભેઉ અધિક મતિમંદ;
[3]પ્રગરૂપ પિછે બિનાં, ફસેઉ અવિદ્યાફંદ. ૩૧
ચોપાઇ—[4] પ્રભુતાપાઈ વિમુખ જો હોઈ, વિશ્વ અમંગલ કરતા સોઇ;
દક્ષપક્ષ લે વિપ્ર અપારા, અતિ દુઃખ લએઉ જગ સારા. ૩૨
સુનિ પ્રભુવચન પ્રશ્ન નર કિનાં,[1] કહો પ્રભુ કેહિ વિપ્રનિ દુઃખ દિનાં;
દક્ષપક્ષ કિમિ દ્વિજ દુઃખ પાયો, સો પ્રસંગ પ્રભુ કહો મનભાયો. ૩૩
સુનિ નર વચન મગન ભએ દેવા, કહન લગેઉ સોઇ પ્રભુ તતખેવા;
[2] હર અપમાન કરન મનધારિ, દક્ષ જગ્ન આરંભ્યો ભારી. ૩૪
અજ આદિક સુર સબહિ બોલાએ, પંક્તિ બાહ્ય હિત શિવ વિસરાએ;
સુર [3]વિમાન ચઢિ ચઢિ સબ આએ, ગગનપંથ સતિ દેખી સુહાએ. ૩૫
દોહા—ભવસું ભવાનિ કહત તબ, સુનુ ત્રિપુરારિ સુજાન;
હોત જગ્ન મમતાત ગ્રહ, જાત હે વિબુધ [4]વિમાન. ૩૬
સોરઠા—તુમ કરૂણા કરિ નાથ, ચલહું સંગ મમ પિતું સદન
મિલ્યો સબહિ સુરસાથ, તહાં નિજ ભાગકું ભજહું તુમ. ૩૭
ચોપાઇ—સુનિ શિવ કહત સુનહું સકુમારી, તવ પિતુ મોર દ્વિપિ અહંકારી;
મમ અપમાન કરન જગ્ય એહા, ગએ મરન તબ નહિ સંદેહા. ૩૮

---

૩ સામા સામી શ્રાપ થયા કારણ કે પ્રકટ રૂપને ઓળખી શકયા નહિ અને માયાના ફંદમાં ફરયા. ૪ જો વિમુખ જીવને પ્રભુતા એટલે મોટાઇ મળે તો તે વિશ્વનું અકલ્યાણ કરે છે.

૧ પ્રભુનાં વચન સાંભળી રામાનંદ સ્વામિ પુછે છે કે દક્ષનો પક્ષ લેવાથી–દ્વિજો–બ્રાહ્મણોને કેવી રીતે દુઃખ થયું તે કહો. ૨ ભગવાન કહે છે કે શિવજીનું અપમાન કરવા માટે દક્ષે મોટો યજ્ઞ કરવા માંડયો. જેમ કોઇને પંચ કે ન્યાત બહાર મુકવો હોય ત્યારે ન્યાત કે પંચનું લ્હાણું કરવાની તૈયારી થાય તેમ. ૩ બ્રહ્માદિક બધા દેવતાઓને બોલાવ્યા પણ શિવજીને પંક્તિ બહાર કરી દીધા. દેવતાઓ વિમાનમાં બેસીને આવ્યા તે પાર્વતીજીએ જોયા ૪ પાર્વતિ શિવજીને કહે છે કે મારા પિતાને ત્યાં યજ્ઞ થાય છે તેમાં દેવનાં વિમાન જાય છે.

કિન નિવારણુ શિવ તેહિ ભારી, તદપિ ન હઠ ત્યાગ્યો સઠ નારી;
રોશ વિવશ[૫] પિતુગ્રહ ગઇ સોઇ, તહાં સનમાંન કિયો નહિ કોઈ. ૩૯
રૂદ્ર ભાગ વિન મખ તેહિ જાંન્યાં, શંભુ વચન તબ સત્ય પ્રમાંન્યા;
શંભુ બિમુખ જાંનિ નિજ તાતા, ક્રોધ વિવશ કહે દક્ષસું બાતા. ૪૦
જો પરગુન ગ્રહે દોષહિં ત્યાગી, ઉત્તમ પુરૂષ સો અતિ બડભાગી;
જો પરગુન ઓગુન દોઉ જાંને, મધ્યમ નર સોઈ વેદ વખાને. ૪૧
ગુન તજિ દોષ ગ્રહત પરકેરા, સો તુમ સમ જગ અધમ ઘનેરા;
પિતુ અપમાન કિન યું બાલા, અનલ પ્રવેશ કિન તતકાલા ૪૨
હાહાકાર શબ્દ ભયો ભારી, દક્ષહિં નિંદત સબ નરનારિ;
નંદિશ્વર આદિક ગણુ જેહા, જજ્ઞ ભંગ કરને લગે તેહા. ૪૩
દોહા—ભૃગુ સુરગણુ ઉપજાય તબ, શિવગણુ દિએ હે હટાય;
તદપિ[૧] સસંક્તિ ભએ સબે, રૂદ્રરોશ ભય લાય. ૪૪
ચોપાઇ—મુનિ નારદ તવ શિવ ઢિગ જાઈ, સતિ મરન વિધિ દિન બતાઇ:
કોપેઉ[૨] રૂદ્રરૂપ ત્રિપુરારી, જટા છોરિ ભોમિપર ડારી. ૪૫
વીરભદ્ર ભયો અતિ વિકરાલા, કોપ સહિત ગરજત જનુ કાલા;
રૂદ્ર તુરત તેહ અગ્યા દીનાં, નાઇ ચરન શિર ચલેઉ પ્રવીનાં. ૪૬
શિવગણુ સેંન સહિત બળવંતા, વિરભદ્ર કિનો મખ અંતા;
સુરગણુ સબહિ બાંધિ તિન માર્યા, જજ્ઞ કે પાત્ર ફોરિ સબ ડાર્યા. ૪૭

---

૫ શિવજીએ યજ્ઞમાં જવા ના પાડી તો પણુ પાર્વતિ ગઈ પણુ ત્યાં કોઇએ માન આપ્યું નહિ. પાર્વતિએ શિવનો ભાગ ન જોયો તેથી ક્રોધે થઇ તે પોતાના પિતા દક્ષને શ્રાપ આપે છે. જે પુરૂષ પારકાના દોષ ત્યાગીને ગુણુ લે તે ઉત્તમ; ગુણુ તથા દોષ બન્ને લે તે મધ્યમ અને ગુણુ તજીને અવગુણુ લે તે કનિષ્ઠ. એવી રીતે પિતાને અધમ કહી પાર્વતિ બળી મુઆં તેથી યજ્ઞમાં હાહાકાર થયો. દક્ષને બધા નિંદવા લાગ્યા. નંદિશ્વર વગેરેએ યજ્ઞનો ભંગ કરવા માંડયો. ભૃગુએ દેવતાઓ ઉપજાવી શિવના ગણુને હડાવી દીધા [૧]તેથી બધાને શીવજીના ક્રોધની બીક લાગી. હવે નારદજી શિવ પાસે ગયા અને હકિકત કહી [૨]તેથી ત્રિપુરાસુરના શત્રુ એવા મહાદેવ કોપ્યા અને જટા પછાડી.

યુ શિવગણુ જબ મારન લાગે, દ્વિજ નરનારિ ત્રાસ જુત ભાગે;
જથા જોગ્ય દિયો દંડ વિચારિ, ત્રાહિ ત્રાહિ કહે વિપ્ર પોકારી. ૪૮
શિવ નિંદત જેહિ જો અઘ કીનાં, વિરભદ્ર તેહિ ત્યું દંડ દિનાં;
હાસ કરિ તેહિ દાંતકું તોરે, સેન કરિ તેહિ લોચન ફોરે. ૪૯
ભૃગુ આદિકકિ તોરિ લઇ ડાઢિ, યું વિપ્રનકું વ્યથા ભઈ ગાઢિદ;
બહુવિધિ છેદ ભેદ કરિ મારે, યુંસબ દ્વિજ વિરૂપ કરિ ડારે. ૫૦
દોહા—દક્ષકો શિરછેદન કિયો, કુંડમે ડાર્યો સોય;
જજ્ઞભંગ કરિ રૂદ્રગણુ, હસેઉ મગન સબ હોય. ૫૧
દક્ષપક્ષ જેહિ જેહિ લિયો, અતિદુખ પાએ સોઉ;
ઈશ્વરકો ઓગુન લિયે, કાજ ન સિધત કોઉ. ૫૨
સોરઠા—યું નિજગુન ગ્રહિ જેહ, મહામુનિકે ઓગુન ગ્રહત;
દેહ દર્શિ ખલ એહ, તેહિ ઉર અધર્મ રહત નિત. ૫૩
દોહા—જેહિ ઉર અધર્મ રહત નિત, કરત સુખદ ગુનઘાત;
સંત વચન અંમૃત સરિશ, તબ તેહિ નાંહિ સુહાત. ૫૪
સોરઠા—ઉલટો કરત વિચાર, જબ મુનિવર તેહિ કહત કછુ;
રોગ વિવસ્ય અંનસાર, જ્યું જિમત ત્યું દુખ લહત. ૫૫
અધર્મ જુત જન જોય, સો સતસંગમેં બઢત નહિ;
ઘટત[1] જાત નિત સોય, જ્યું સતસંગતિમેં રહત. ૫૬

ઇતિશ્રી સતસંગ શિરોમણો મુક્તાનંદ મુનિ વિરચિતે
રૂદ્રદ્વેષેન દક્ષજજ્ઞ ભંગ નામાષષ્ટોઽધ્યાયઃ ૬

અધ્યાય ૭ મો.

આ અધ્યાયમાં શ્રી હરિ અક્રુરજીની કથા કહે છે, જે સાંભળવાથી દુષ્ટ બુદ્ધિનો તથા અહંકારનો નાશ થાય.

ચૌપાઈ—સુનુ નર કહું સોઇ કથા ઉદારા, જેહિ સુનિ મિટત કુમતિ અહંકારા;
જન અક્રુર અધિક હરિદાસા, ચલે મધુપુરસેં પ્રભુપાસા; ૧

---

૩ જટામાંથી ગણુ નીકળ્યા. શિવની આજ્ઞાથી તે યજ્ઞમાં ગયા અને દેવતાઓને માર્યા જેને જેમ ઘટે તેમ દંડ આપ્યો.ભૃગુની દાઢી તોડી લીધી. બીજા બ્રાહ્મણોને કદરૂપા બનાવ્યા.

૧ શ્રીહરિ છેવટે કહે છે કે પોતાનો ગુણુ લઈ પારકાના દોષ જ જુએ છે તે સત્સંગમાં વધતો નથી. તેને સંતનાં અમૃત જેવાં વચન ભાવતાં

કરન લગે ઉ મન વિમલ વિચારા, અતિ મહાતમ જુત સબશ્રુતિ સારા;
પ્રગટ[2] શ્રી પુરૂષોત્તમ બહુનામિ, દેખેહું આજ ચરાચર સ્વામિ. ૨
પાપ પ્રચંડ ગએ મમ સબહિ, હરિ સનમુખ પગ ધારે જબહી;
જેહિ પદ મહામુનિ રહે લપટાઇ, વંદિહું આજ સો પ્રભુ પદ જાઈ. ૩
કંસ અનુગ્રહ કિનાં મોઇ, દુર્લભ દેવ સુગમ ભએ સોઇ;
સગુન રૂપ સુખપ્રદ દોઉ ભાઇ, રામકૃષ્ણ મિલહહિં મોય આઇ. ૪
દોહા–બ્રહ્માદિક સુર ભજત નિત, જેહિ પદ પરમ અનૂપ;
શ્રી સેવત જેહિ પ્રેમ જુત, દેખિહું સો સુખરૂપ. ૫
ચોપાઇ–પ્રભુ પદ કંજમે વંદિહું જાઈ, મમ શિર કર ધરિ હરિ સુખદાઈ;
કાલવ્યાલભય શરને આબે, પ્રભુ કર ગ્રહિ તેહિ ત્રાસ મિટાવે. ૬
સો ભુજ ગ્રહિ મોય જન સુખકારિ, મિલિહહિ કૃષ્ણ ભક્ત ભયહારી;
સંકર્ષણ પ્રભુ સબ સુખધાંમાં, પ્રેમ સહિત મિલિહહિં બલરાંમાં. ૭
મિલિ મોય કુશલ પ્રશ્ન પ્રભુ કરિ હે, કૃપાદૃષ્ટિ તનમન જવર હરિહે;
તબ મમ જનમ સુફલ હોઇ જાવે, ધિગ જિવન જો પ્રભુહિં ન ભાવે. ૮
શ્વફલક સુત ઇમિ વિચારા, ઉર શ્રી કૃષ્ણપદ પ્રેમ અપારા;
સાંજ સમય ગોકુલ પ્રતિ આએ, સોમગ પ્રભુ પદ ચિહ્ન સુહાએ. ૯
દોહા–અંકુશ અંમર કુલિસ ધ્વજ, ઉર્દ્ધ રેખાદીક જોય;
ઇનજુત પ્રભુપદ ચિહ્ન લખિ, પ્રેમ વિવશ ભયે સોય. ૧૦
પુલકિત તન દ્રગ શ્રવત જબ, ત્યાગ્યો રથ તતકાલા;
લોટત પ્રભુપદ રેણુમેં, ભુલેઉ તન સંભાલા. ૧૧
સોરઠા– વંદન ભક્તિ તાસ, સબસું અધિક શ્રુતિ કહત તિમિ;
એ અનન્ય હરિદાસ, કિન કપટ ધન નારિ હિત.[1] ૧૨
ચોપાઈ–સુનિ પ્રભુ વચન જોરિ કર દોઇ, બોલેઉ નર ચરનનિ ચિત પ્રોઇ;
પ્રભુ અનન્ય ભક્તિરત જેહા, ધન ત્રિયહિત કયું કપટ કિયો તેહા. ૧૩

નથી. ૨ અક્રુરજી હરિના દાસ મથુરામાં પ્રભુપાસે જતાં મનમાં વિચાર કરે છે કે આજે હું શ્રી પ્રગટ પુરૂષોત્તમ જે આ સ્થાવર જંગમના સ્વામિ છે તેમને જોઇશ.

૧ પ્રભુ કહેછેકે અક્રુરજીમાં વંદન ભક્તિ સૌથી વધારે હતી એમ શ્રુતિ છે છતાં ધન અને સ્ત્રીને માટે તેમણે કપટ કર્યું હતું. આથી રામાનંદ સ્વામી પુછે છે કે એ કેવી રીતે કપટ કર્યું તે કહો.

યહ સંદેહ અધિક મોય સ્વામિ, કહહુ કૃપા કરિ અંતરજામી:
સુનિ નર વચન મગન પ્રભુ હોઇ, કહત પ્રસંગ સબહિ વિાધ સોઇ. ૧૪
સત્રાજિત રવિ ભકિત કીના, રવિ તેંહિ અધિક રિઝિ મણિ દીના;[1]
નામ સ્યમંતક પરમ પ્રકાશા, સો મણિ લે આયો પુરિપાસા. ૧૫
દ્વારામતિ વાસિ નરનારિ, તેજ દેખિ વ્યાકુલ ભયે ભારી;
પ્રભુ ઢિગ જાયકે કિન પોકારા, હસેઉ દેવ સબ જાંનનહારા. ૧૬
દોહરા—યહ ન અનલ રવિ નાંહિ યહ, સત્રાજિત રવિદાસ;
ભાનું ભાનું સમ મણિ દીયો, તાકો પરમ પ્રકાશ. ૧૭
ચોપાઈ—સત્રાજિત આયે રવિદાસા, મણિ દેખ્યો રવિ તુલ્ય ઉજાસા;
પ્રભુ નૃપ હિત મણિ માગ્યો જબહી, અતિ લોભપ્ડ ન દિનો તબહી. ૧૮
સત્રાજિત તબ નિજ ઘર આયો, દેવસદન મહિં મણિ પધરાયો;
અષ્ટ ભાર સુવર્ણ નિત જામે, પ્રગટ હોત અતિ આશ્ચર્ય તામે. ૧૯
સો મણિ લે પ્રસંગ તેહિ ભાઇ,[2] અશ્વ ફેરાવત બનમેં જાઇ;
તાંહિં સિંહ માર્યો બન માંહિ, મણિ જુત પુનિ પુર આયો નાંહીં. ૨૦
સો અપવાદ શ્રી કૃષ્ણકું દીનો, તિહિ ખોજન પ્રભુ ચલેઉ પ્રવીનો;
પુરવાસિન જુત વન જબ ગયેઉ, સિંહ હન્યો તેહિ દેખત ભએઉ. ૨૧
સિંહકો ખોજ દેખી ચલે જબહિ, ભીંછ હર્યો તેહિ દેખ્યા તબહી;
ભીછકે ખોજ ચલેઉ સબતેહા, ગિરિકંદરને ખોજ ગયો એહા. ૨૨
દોહા—ગુફા ભયાનક ભિંછકિ, પ્રભુ તહાં કિન પ્રવેશ;
બાલપાનને સો મણિ, દેખ્યો અખિલ ભુવનેશ. ૨૩
ચોપાઈ--જાંબુવાંન સંગ્ય જુધ ભયો ભારી, અષ્ટ વિંશ દિન અતિ ભયકારિ;
પ્રભુકે પ્રહાર વિકલ ભયો તેહી, જાનિ લિએઉં મમ પ્રભુ હેં એહી. ૨૪
જોરિ પાનિ કરિ વિનય વિશાલા, મણિજુત સુતા દિનિ તતકાલા;
બાહિર રાખિ ગએઉ પ્રભુજેહા, દ્વાદશ દિન તેહી થલ રહે તેહા. ૨૫

---

૧ સત્રાજિતે સુર્ય ઉપર તપ કર્યું; સુર્યે તેને સ્યમંતક મણિ આપ્યો. સત્રાજિત તે મણિ લઇ દ્વારકામાં શ્રીકૃષ્ણ પાસે ગયો. શ્રીકૃષ્ણે મણી માંગ્યો પણ સત્રાજિતે લોભથી તે આપ્યો નહિ. તે મણિમાંથી હમેશાં ૮ ભાર સોનું નીકળતું હતું ૨ એ મણિ સત્રાજિતનો ભાઈ પ્રસેન લઇ વનમાં ગયો ત્યાં સિંહે તેને ફાડી ખાધો એનું આળ શ્રીકૃષ્ણને માથે આવ્યું તેથી શ્રીકૃષ્ણ પ્રજાને લઇને ખોલવા નીકળ્યા. તે સિંહ તથા રિંછને ખોળતાં જાંબુવાનને શોધી કાઢી તેની સાથે ૨૮ દિવસ યુદ્ધ કર્યું.

પુનિ સો દ્વારકાં ગએ વિલખાઇ, કહિ સબ બાંત પરમ દુખ પાઇ;
સત્રાજિતહિં શ્રાપ દે ભારી, રૂદન કરત પુરજન નરનારિ. २६
મહામાયા દુર્ગા કે થાનાં, લગેઉ નમન સબ તજિ ગતિ આનાં;
દુર્ગાભક્ત ધુની કહી બાંની, અબ શ્રીકૃષ્ણ હ્યાંઉ સુખદાંની. २७
દોહા– કહત વચન ઇમિ પતિ જુત, આયે ઉ શ્રી ભગવાન;
ભયો હે ભવાનીકો તબે, પુરિ મધ્ય અતી સન્માંન; २८
ચોપાઇ–જાંબુવતી જુત નિજગ્રહ આઇ, દિનો મણી સબ કથા સુનાઈ;
સત્રાંજિત મણિ લે ગ્રહ આયો, તાસહેતુ તેહિ અધિક ડરાયો. २૯
સત્રાજિત મન અધિક વિચારી, મણિસમ પુત્રી દિની સુકુમારિ;
જબ સત્યભામા પ્રભુકું દીના, તબ અક્રૂર કોપ અતિ કીના ३०
લાક્ષાગ્રહ પાંડવ ભએ નાસા, સુનિતબ ગએ તહાં વિશ્વનિવાસા;
કૃતવર્મા અક્રૂર એ દોઈ, લગેઉ વિચારન પિછે સોઇ. ३१
હમહિ દેન કહિ કન્યા એહા, કૃષ્ણહિં દિનિ મલિન મન તેહા;
જબ શ્રીકૃષ્ણ મહિં નરમતિ આઇ, તેહિ ઉર અધર્મ વ્યાપ્યો ધાઇ. ३२
દોહા–જદપિ ભક્ત શ્રીકૃષ્ણકો, તદપિ અધર્મિ હોય;
સત્યભામાકે તાતકું, નાસ કરાયો સોય. ३३
સોરઠા—શતધનવાકું સિખાયે, સત્રાજિત મરવાય પુનિ;
મણિ લિનો ફુસલાય, કિનિ કુમતિ અક્રુર અતિ. ३४
ચોપાઈ—સત્યભામા સો જાય પ્રભુ પાસા, તાત મરન કિયો હેતુ પ્રકાસા;
તબ શ્રીકૃષ્ણ દ્વારામતિ આયે, ઉભય ભ્રાત નિજ શંખ બજાએ. ३५
સુનિ શતધન્વા અતિ અકુલાગો, તબ સો સરન અક્રુરકે આયો;
કૃતવર્મા અક્રુર એ દોઉ, હરિબલ કહન લગેઉ તબ સોઉ. ३६
સેન સહિત કંસાદિક મારે, સબહિ નૃપતિ કે માન ઉતારે;
તિહિસન વૈર કવન વિધિ હોઇ, અવિક પ્રતાપિ જાંને સબ કોઇ. ३७
કરહું પલાયન તુંમ યું જાંની, તેહિ વિન હોત સબનકું હાંની;
સત્રાજિતહિં મરાયો જેહી, લોભવિવશ મોય રખત ન તેહી. ३८
દોહા—યું વિચ્યારી શુભ અશ્વ ચઢિ, કિન પલાયન સોય;
ચાલ્યો ચોર જિમિ ત્રાસ વસ્ય, સંગ્ય ન દુજો કોય. ३૯
સોરઠા—પ્રભુ જાનિ સો બાત, રામકૃષ્ણ રથ ચઢિ ચલેઉ;
શતધન્વાકો ધાત, કિત જનકપુર જાય તબકુ. ४०
ચોપાઈ—તા પિછે અક્રૂર વિચારિ, ગએ મણિ ચોરી ધર્મ દિયો ડારી;
કાશિવાસ કિયો તેહિ જાઇ, ધન હિત મણિ તેહિ અધિક લુકાઇ. ४१

આપમેં ગુન પ્રભુ ઓગુન ધારી, દેહ બુદ્ધિ કરિ દેખે મોરારી;
તબતેહિ ઉર અધર્મ વિકરાળા, લે પરિવાર બસ્યો તતકાળા. ૪૨
ભક્ત તદપિ લંછન બડ આયો, કામ લોભ વ પ્રિત કરાયો;
જગમહિં દાનપતિ સો કહાએ, હરિજન મધ્ય ન્યૂન્યતા પાએ. ૪૩
યું સંતનકો સંગ કોઉ કરહી, ગુન તજિ સંત દોષ ઉર ધરહી;
વ્યાવહારિક ગુન આપમેં જાની, ખલમતિ હોત અધિક અભિમાંની. ૪૪

દોહા—હરિહર અજ સમ સંતકું, ગિનત ન તન બુદ્ધિ લાય;
તેહિ ઉર અધર્મ કુલ સહિત, બાસ કરત સદ્ય આય. ૪૫
સો જયું જયું સતસંગસેં, રહેત ત્યું ઘટત અપાર;
દોષ ગ્રહત મહા મુનિનકે, ભરત હૈ નિજ શિર ભાર. ૪૬

સોરઠા—કુટિલ કુસંગિજંત, સો સંતનસું અધિક ગિની;
તેહિ સંગ્ય મરણ પ્રજંત, રહત સંત સંગતિ તજત. ૪૭

ઈતિશ્રી સત્સંગ શિરોમણ મુકતાનંદ મુનિ વિરચિતે અક્રૂર ગુણ વર્ણત નામા સપ્તમોધ્યાયઃ

અધ્યાય ૮ મો.

ચોપાઇ—સુનુ નર કુટિલ કુમતિ નર જેહી, જિનહિસેં બડતા પાવત તેહી;
તિનહિકો ધારત કરન અકાજા, શ્વાનકું શર્મ કિયો મુનિ રાજા. ૧
સુનિ આશ્ચર્ય કહત કરજોરી, કહહું નાથ યહ કથા બહોરી;
મુનિ સંગ્ય શ્વાન શર્મ ભયો જોઇ, કહો બિસ્તાર સહિત પ્રભુ સોઇ. ૨
સુનિ નરવચન સબહિ સુખકારી, કહન લગેઉ ઇતિહાસ અઘારી;[૧]
નિર્જન વનમેં રહત મુનિ એકા, અતિ દૃઢવ્રત ઉર પરમ વિવેકા. ૩
કંદમુલ ફલ કરત અહારા, સબવિધિ જાનત સાર અસારા;
સો મુનિકિ સમતા ઉર લાઇ, વનપશુ રહત સો મુનિ ઢિગ આઇ. ૪

દોહા—સો પશુસંગ્ય એક શ્વાન રહે, સમતા ધારિ સુજાંન;
પ્રેમ સહિત લખિ ગિનત તેહિ, મુનિવર શિષ્ય સમાંન. ૫

---

૧ પાપનો નાશ કરનારા.

ચૌપાઈ—મુનિ સમ કંદમુલ ફલ ખાવે, મુનિહિં ત્યાગિ પલ કિતહુ ન જાવે;
મનુષ્યજું શિષ્યભાવ સોઈ પાયો, તબ સો શ્વાન મુનિવર મન ભાયો. ૬
[1]તબ એક દ્વિપિ વનેચર[2] ભારી, શ્વાનકો ભક્ષ કરન મન ધારી;
મુખ પસારિ તેહિ મારન ધાયો, તબ સો શ્વાન મુનિશરને આયો. ૭
સુનુ મુનિ મોય દ્વિપિ વિકરાલા, મારન ચહત મુઢ તતકાલા;
કરહુ સો નાથ દ્વિપિ ભય જાઇ, સિંહ શરન કિમિ જંબુક ખાઇ.[2] ૮
નિજ આશ્રિતકું અધિક ભય જાંનિ, કહન લગેઉ મહામુનિ વિજ્ઞાંની;
અબ તોય ઇનિકો ત્રાસ નહિ લેશા, સુન સુત મમ ઉત્તમ ઉપદેશા. ૯

દોહા—તજહું ત્રાસ તુમ દ્વિપિકો, દ્વિપિ હોહુ તતકાલ;
ચિત્ર અંગજુત સબહિ વિધિ, ભયો સો દ્વિપિ વિકરાળ. ૧૦

ચૌપાઇ—વનદ્વિપિ ડર્યો દેખિ દ્વિપિ ઓરા, ત્રાસ વિવશ ત્યાગો તેહિ ઠોરા;
સો દ્વિપિ રહત સદા મુનિ પાસા, વનમેં ફિરત મન અધિક હુલાસા. ૧૧
તાપિંછે અતિ વિકટ કઠોરા, ક્ષુધા જુક્ત મુખ ફારિકેં ઘોરા;
દ્વિપિકો ભક્ષ કરન મન લાઇ, વ્યાઘ્ર અચાંનક આયો ધાઇ. ૧૨
વ્યાઘ્ર ક્ષુધિત દેખ્યો તેહિ જબહી, દ્વિપિ અતિ ત્રાસ વિકલ ભયો તબહી;
અતિ આતુર મુનિ શરને આયો, તેહિ નિજ ત્રાસકો હેતુ બતાયો. ૧૩
શિષ્ય જયું નિજ શરણાગત જાંની, મરણુ ત્રાસ મોટત મુનિ ગ્યાંની;
દ્વિપિહિં વ્યાઘ્ર કિનો તેહી, અતિ બલબંત સિંહ ભયો એહી. ૧૪

દોહા—સો વન સિંહનેં દેખિયો, આપ તુલ્ય બલવાંન;
વનકો વ્યાઘ્ર તતકાલ તબ, અન થલ ગયો સુજાંન. ૧૫

ચોપાઇ—શ્વાનસો સિંહ ભયો મુનિ સંગા, અતિબલજુત મન પ્રબલ ઉમંગા;
કંદમુલ ફલ ભોજન જોઇ, ઇનસેં અધિક નિસ્પૃહ ભયો સોઇ. ૧૬
જયું મૃગપતિ મૃગહિત વન ડોલે, જયું યહ ફિરત સિંહ સમ બોલે;
મહામુનિ સિંહરૂપ તેહિં દીનાં, અતિ બલજુત ભયો સિંહ નબીનાં. ૧૭
તબ તેહિ થલ મદમત ગજ આયો, ગિરિ સમ પદ્મરેણુ તન છાયો;
શુભ્ર દંત અતિ પુષ્ટ શરીરા, મેઘ જયું શબ્દ કરત ગંભીરા. ૧૮
સો મદઝર કુંજરકું દેખા, ભયો હે સિંહ મન ત્રાસ વીસેખા;
ગજ ભયભીત સો મુનિ ઢિગ જાઇ, નિજ ભય હેતુ દિયો હે બતાઇ. ૧૯

---

૧ વનમાં ફરતો કોઇ પશુ ૨ સિંહનું જેને શરણું છે તેને શિયાળ કેમ ખાય ?

દોહા—તબ સો સિંહકું મહામુનિ, કુંજર પદવિ દીન,
વનગજ સમ ધન દેખિ ગજ, ભયજુત ગયો પ્રવીન. ૨૦

વન ઉપવન સર સહિતમેં, મુદજુત વિચરત સોય;
પદ્મરેણુ ભુષિત તનુ, તેહિ સમ ઓર ન કોય. ૨૧

ચોપાઇ—યું વન જાયકે મુનિઢિગઆવે, મુનિહિ નિરખિ ગજ અતિમુદપાવે;
મહામુનિ શરણ્ય રહત ઇમિ એહિ, દિનનિશ અમિત બિતિ ગએ તેહી. ૨૨

તબ તેહિ વન આયો અતિ ભારિ, કેસરી અરૂણુ રૂપ અહંકારી;
ગિરિ કંદર વાસિ અતિ ભીમાં, ગજકુલ નાસ કરન બલ સીમા. ૨૩

દેખી કેસરી સિંહ કરાલા, ગજ ભયભીત ભયો તેહિ કાલા;
મહામુનિ શરણુ નાગ[1] તબ આયો, નિજરિપુ ત્રાસ સો સબહિ સુનાયો ૨૪

સો ગજ મુનિ તબ સિંહ બનાયો, અતુલિત બલ કેસરી પદ પાયો;
વન કેસરિસું અધિક બલ પાઇ, કેસરિ સનમુખ ઠાઢો જાઇ. ૨૫

દોહા—વન કેસરિ તેહિ દેખિકે, ભય સભિત અતિ હોય;
નિજ જ્ઞાતિ જાંન્યો પ્રબલ, કિયો પલાયન સોય. ૨૬

કેસરિ સિંહ બસ્યો મુનિ પાસા, ઓર જિવ ડરપેઉ તેહિ ત્રાસા;
તબસેં તપોવનકે પશુ જેહા, જિવન હિત ત્યાગ્યો થલ તેહા. ૨૭

કબહુ કાલકો જોગ સંભારી, સબહિ પ્રાણી હિંસક ભયકારી;
અતિ બલવાન રૂધિર જેહિ અહારા, સબહિં પ્રાંનિ ભયદાંનિ અપારા. ૨૯

અષ્ટ પાદ ઉંચે દ્રગ જેહિ, શર્ભ નામ વનવાસિ તેહી;
સો તેહિ સિંહકુ મારન કાજા, મુનિ આશ્રમ આયો વનરાજા. ૩૦

કેસરિ તાહિ દેખિ ડર પાયો, નીજ જિવન હિત મુનિ ઢિગ આયો;
મુનિ તેહિ શરભ કિયો તતકાલા, વનકે શરભસુ અતિ વિકરાળા. ૩૧

દોહા—સો વનવાસિ શરભ તબ, દેખિ શરભ બલવાન;
મુનિ આશ્રમસેં ભય સહિત, અન્ય વન ગયો સુજાંન. ૩૨

સોરઠા—શરભ પદવિ તેહિ દીન, મુનિ શરણાગત ભયહરન;
શરભસો અધિક મલિન, મુનિ મહાતમ નહિ લખત કછુ. ૩૩

ચોપાઇ—શરભ રહત નિત મુનિવર પાસા, મુનિ પ્રસાદ હિએ અધિકહુલાસા;
જબસે શરભ રખ્યો તેહિ ઠોરા, ત્રાસસેં મૃગગણ[2] ગએ વન ઓરા. ૩૪

---

૧ હાથી. ૨ મૃગનાં ટોળાં.

શરભકે મન એક રહત આનંદા, નિત પ્રાણિવધરત મતિમંદા. ૩૫
વનફલ પુલ જો કરત આહારા, તેહિ મારન મન કિન વિચારા;
રૂધિરાસન મન અધિક કઠોરા, ગિતન ન કાહુંકું નિજ તન જોરા. ૩૬
મુનિહીં હનન તેહિ ઇચ્છા કીનાં, અતિ કૃતઘ્ન શ્વાન જ સો મલિનાં;
તબ મુનિ નિજ તપ કરી તતકાલા, જ્ઞાનચક્ષુ તેહિ જાંનિ બેહાલા. ૩૭
દોહા—તબ મહામુનિ કહે શ્વાનસું, સુનુ મતિહીન અજાંન;
ગુન ઉપર ઓગુન કરે, કતહુ ન તેહિ કલ્યાન. ૩૮
ચોપાઈ–શ્વાન મિટાયકેં દ્વિપિ તોય કીનાં, દ્વિપિહુ મિટાય વ્યાઘ્રપદ દીનાં;
વ્યાઘ્રસેં મદગલ નાગ બનાયો, કુંજરસેં કેસરિ પદ પાયો. ૩૯
કેસરિ સીંહસે શરભ ઉદારા, પ્રેમસે મેં તોય કિન ગમારા;
તદપિ હોય કૃત્યઘ્ન કઠોરા, મારન મોય ચહત ગુનચોરા. ૪૦
તાતેં શ્વાન તનુ હોહુ તુમારા, તજહુ તુરત યહ સ્થાન હમારા;
સો ગુરૂદ્રોહિ શરભ તનુ ત્યાગી, ભયો હે શ્વાન મતિમંદ અભાગી. ૪૧
શ્વાનકો રૂપ ભયો તેહિ જબહિ, મુનિ ઢિગ દિન ભયો અતિ તબહિ;
મુનિ હુંકાર કિયો તેહિ ભારી, દિયો હે તપોવન બાર્યં નિકારી. ૪૨
દોહા—યું કુલવિન શુભ ગુન નિબિન, પ્રભુતા પાવત કોય;
નીચ નિચાઇ ના તજે, હોત કૃતઘ્નિ સોય. ૪૩
તાતે ગુરૂ રાજા પ્રથમ, શુભ ગુન શુભ કુલ જાંનિ;
કરનાં શિષ્ય સચિવ તેહિ, બિન જાને બડ હાંનિ. ૪૪
સોરઠા–યું મહામુનિ ઢિગ આય, ગુન ન ગ્રહત ઓગુન ગ્રહત;
સો દિન દિન ઘટિં જાય, તેહિ ઉર અધર્મ રહત નિત. ૪૫
અધર્મ જુત જન જોય, સો કહા કહા કરત ન કુમતિ;
ઘટત જાત નિત સોય, જયું જયું મહામુનિ ઢિગ રહત. ૪૬

ઇતિશ્રી સત્સંગ શિરોમણૌ મુક્તાનંદ મુનિ વિરચિતે શરભાખ્યાન વર્ણન નામા અષ્ટમો ધ્યાય. ૮:

અધ્યાય ૯ મો.

આ અધ્યાયમાં આરૂણિ ને ઉપમન્યુની કથા કહેવામાં આવશે.

ચોપાઈ–કહિ સબ કથા બરનિ તોય ભાઈ, જિમિ સતસંગ કરત ઘટિ જાઇ;
દેવ જાંનિ ગુરૂ સંતન સેવે, દેહબુદ્ધિ કરિ ઓગુન લેવે. ૧

આપમેં વ્યાવહારિક ગુન જાંનિ, સો ખલ હોત અધિક અભિમાની;
સો સતસંગમેં અતિ ઘટિ જાવે, જ્યું રોગી પંચામૃત પાવે. ૨

જો મુનિવરકું બ્રહ્મ કરિ જાંને, દોષ બુદ્ધિ કબહુ નહિ આને;
આરૂણિ ઉપમન્યુ સમ સોઇ, હરિગુરૂ કૃપાપાત્ર અતિ હોઇ. ૩
સુનિ પ્રભુ વચન ચરણ શિર નાઇ, નર કર જોરિ કહત હર્ખાઇ;
આરૂણિ ઉપમન્યુ મુનિ જેહા, કેહિ વિધિ ભક્તિ કિનિ પ્રભુ તેહા. ૪

દોહા—કયું ગુરૂભક્તિ કિન તેહિ, કયું ગુરૂ કરૂણા કીન;
કહહુ અનુક્રમસે કથા, મોય જાનિ જન દીન. ૫

ચોપાઇ—વિનય સહિત નર બચન વિચારી, કહન લગે સોઇ કથા અઘારી;
આપોદધૌમ્ય નામ મુનિ એકા, સો મુનિવર ઉર પરમ વિવેકા. ૬
આરૂણિ ઉપમન્યુ અરૂ વેદા, ત્રય તેહિ શિષ્ય ઉર દૃઢ નિરવેદા;
તિન મધ્ય આરૂણી શિષ્ય હે જેહા, ગુરૂ કૃષિકર્મમેં પ્રેર્યો તેહા. ૭

શાલ્ય ક્ષેત્ર મહિં તત્પર હોઇ, કરહિ કેદાર કર્મ મુનિ સોઈ;
ઇત ઉત જળ ફેરત નહિ આવે, જલ ન બંધ રહે અતિ દુખ પાવે. ૮
તબ મુનિવર ઉપાય લહ્યો એહા, ધોરે મધ્ય ડારત નિજ દેહા;
યું કેદાર મહિ જલ સોય લ્યાવે, તેહિ તનુ વ્યથા બરનિ નહિ જાવે. ૯

દોહા—ખંડ ખંડ કેદારકે, સો મુનિ સોવત જાય;
જલ યું ફેરાવત ખેતમેં, પાયો એહિ ઉપાય. ૧૦
તબસો આપોદધૌમ કહે, કહાં આરૂણિ પાંચાલ્ય;
મમ વચનનિ વરતત સદા, શિષ્ય પરમ પ્રતિપાલ. ૧૧

ચોપાઇ—તેહિ શિષ્ય કહે સુનિયે ગુરૂદેવા, તુમહિં કેદાર કર્મ દઇ સેવા;
તબ ગુરૂ કહિ શિષ્યનકું બાંનિ, જહાં મમ શિષ્ય આરૂણિ મુનિ ધ્યાંની. ૧૨
સબહિ તહાં ચલિયેં તતકાલા, જેહિ થલ સો ગુન બુદ્ધિ વિશાલા;
તબ તેહિ થલ મુનિ તુરત પધારે, પ્રેમવિવશ તેહિ જાય પોકારે. ૧૩

હે આંરૂણિ પાંચાલ્ય પ્રવિના, આઓ તાત તુમ અતિ શ્રમ કિનાં;
સો સુનિ આરૂણી ગુરૂ ઢિગ આયો, જલકર્દમ તેહિ તન લપટાયો. ૧૪
મેં કેદાર કર્મરત સ્વાંમિ, સોયકે જલ રોકું બહુનામી;
સુનિ તબ વચન ફેરિ કેદારા, વેગસેં આયો નાથ એહિ ઠોરા. ૧૫

દોહા—નિજ ગુરૂ ચરન સરોજમેં, શિશ નમાયો સોય;
પ્રભુ તવ કારજ્ય કહા કરૂં, કહો કૃપા કરિ મોય. ૧૬

ચોપાઇ—સુનિ શિષ્ય બચન કહત ગુરૂ બાતા,ઉઠેઉ કેદાર ફેરી તુમ તાતા:
તાતે ઉદાલ્ક મુનિ તવ નામાં, હોઇહો તાત સુખદ ગુનધાંગાં; ૧૭

તુમ મમ બચન ગ્રહેઉ કરી પ્યારા, તાતેં હોહુ અતિ શ્રેય તુમારા;
ધર્મશાસ્ત્ર સબ વેદ હે જેહા, રહહું પ્રકાશ જુક્ત તવ તેહા. ૧૮

યું તેહિ ગુરૂહિં બ્રહ્મ કરી જાંને, કપટ રહિત ગુરૂ વચન સો માંને;
સો ગુરૂ કૃપા હોય ગુનધાંમાં, ગુરૂ અગ્યા મુનિ ગયે અન્ય ઠાંમાં. ૧૯

અન્ય આપેદધૌમ્ય શિષ્ય જોઇ, અતિ ગુરૂ ભક્ત વિમલ મતિ સોઇ;
ઉપમન્યું તેહિ નામ ઉદારા, સબવિધિ જાનત સાર અસારા. ૨૦

દોહા—તબ તેહિ ગુરૂ અગ્યા કરી, રખહું ધેનુ તુમ તાત;
ગુરૂ વચન નિકરિ દેવસમ, સેવત ગૌ સાક્ષાત. ૨૧

ચોપાઈ—સો દિનમેં ગૌ ચારન જાવે, સાંઝકું ગુરૂપદ શિસ નમાવે;
તેહિ ગુરૂ તુષ્ટ પુષ્ટ તનું જાંનિ, પુછત ભએઉ પરમ સુખદાંની. ૨૨
ઉપમન્યુ તન પોષન તોઇ, કેહિ વિધિ હોત કહહું સબ મોઇ;
ભિક્ષાવ્રત કરિ જિવન મેરા, ગુરૂ તવ વચનમેં પ્રેમ ઘનેરા. ૨૩

ગુરૂ કહે મોય દિયૈ બિન સોઇ, ભિક્ષા અન્ન સો જોગ્ય નહિ તોઈ;
ગુરૂ અગ્યા તેહિ શિસ ચડાઇ, ભિક્ષા માંગિ સમર્પત જાઇ. ૨૪
ભિક્ષા અન્ન સો સબહી ગુરૂ લેવે, શિષ્યકું રંચ માત્ર નહિ દેવે;
તદપિ ન ઓગુન લેવત લેશા, ધેનું[1] સંગ્ય વન કરત પ્રવેશા. ૨૫

દોહા—સબદિન ધેનુ ચરાયકે, સાંઝ સમે ગુરૂ પાસ;
દિન હોય ચરણોંમે નમેં, અતિ અનન્ય ગુરૂદાસ. ૨૬

ચોપાઇ—પુનિ ગુરૂ તાસ પુષ્ટ વપુ દેખી, પુછત ભએઉ બૃતિ અન્ય લેખી:
ભિક્ષા અન્ન સબ લેહું મેં તાતા, કયું તન પોખત કહો સબ બાતા. ૨૭

તબ સો શિષ્યો કહે સુનું ગુરૂ દેવા, પ્રથમ જો જાચું અર્પું તતખેવા.
પુનિ અન્ન લ્યાઉં સો નિજ તન કાજા, યું નિરવાહ હોત મુનિરાજા. ૨૮

પુનિ ગુરૂ તાહિ કહિ સત્ય બાંની, યહ ન જોગ્ય તોય તન અભિમાંની;
અન્ય ભિક્ષુકકી વૃત્તિ તુમ તોરી, લોભસેં પુનિ જાચત જિમિ ચોરી. ૨૯

સોં ગુરૂ વચન ગ્રહેઉ કરિ પ્રીતિ, ધેનુ ચરાવે પ્રથમ જિમ રિત;
જબ ઘર આવત ધેનુ ચરાઈ, ગુરૂપદ વંદિ બેઠિ ઢિગ જાઇ; ૩૦

---

૧ ગાય.

દોહા—તબ તેહિ વપુ અતિ થુલ[1] લખિ, પુનિ ગુરૂ પુછત બાત;
ઉપમન્યુ તબ દેહકી, વ્રતિ કવન વિધિ તાત. ૩૧

સોરઠા—ભિક્ષા અન્ન સબ લેહું, જો તુમ જાચત પ્રેમ જુત;
પુનિ નહિ જાચન દેહું, પુષ્ટ દેહ કારન કવન. ૩૨

ચોપાઇ—જોરિ પાંનિ ગુરૂસું કહે તેહા, કામધેનું પય પોખું દેહા;
ગુરૂ કહે પય તોય જોગા ન પીનાં, મેં તુમકું આગ્યા નહિં દીનાં. ૩૩
નિજ ગુરૂ વચન શિસ ધરિ સોઇ, ધેનુ ચરાવે મગન મન હોઇ;
સાંઝ સમે નિજ ગુરૂ ગ્રહ આઇ, ઢિગ બેઠત ચરનનિ શિર નાઇ. ૩૪
ગુરૂ તેહિ અધિક પુષ્ટ વપુ જાંની, શિષ્યકું કહત સુધાસમ બાંનિ;
ભિક્ષા અન્ન ન જિમત તુમ લેશા, પયકો પાંન તજો મમ ઉપદેશા. ૩૫
તવ વપુ પીન[1] કવન વિધી વીરા, અબ તવ વૃત્તિ કહહુ મુનિ ધીરા;
સુની ગુરૂ વચન પરમમુદ પાઇ, કહત વચન ચરનનિ શિર નાઇ. ૩૬

દોહા—વછ ધેનુ[2] પય પિત જબ, ફેનકું ડારત સોય;
ફેનપાન મમવૃત્તિ અબ, ઓર ન પોષન કોય; ૩૭

ચોપાઇ—ગુરૂ કહે વછ કૃપાળુ ભારી, તબહિત ફેન દેત બહુ ડારી;
વછકિ વૃત્તિ રોધ તેહિ હોઇ, ફેનપાંન તવ જોગ્ય ન સોઇ. ૩૮
તબ તેહિ ફેનપાંન તજિ દીનાં, નિત્ય ગૌ ચારત પરમ પ્રવીનાં;
ભીક્ષા અન્ન પયફેન તજાયો, તદપિ ન તેહિ ગુરૂ ઓગુન આયો. ૩૯
અધિક ક્ષુધા કરિ પિડયે જબહી, અર્કપત્ર ભક્ષન કિયે તબહી;
તિક્ષણુ ક્ષાર ગર્લજુત એહી, રૂક્ષ કટુક દુખદાયક તેહી. ૪૦
વિષજુત જવર અનલકિ ઝાળા, સો મુનિ અંધ ભયો તતકાળા;
અંધહુ ધેનું ચરાવત ધાઇ, સો મુનિ કૂપ પર્યો તબ જાઇ. ૪૧

દોહા—ઉપમન્યુ રવિ અસ્ત ભએ, બનસે ન આયો જાંનિ;
ઉપાધ્યાય નિજ શિષ્યશું, કહત ભએઉ શુભ બાંનિ. ૪૨

સોરઠા—કારન કવન ઉદાર, આયો ન ઉપમન્યુ-સુમતિ;
મોમન પરમ વિચાર, વૃત્તિરોધ સબ કિન તેહિ. ૪૩

ચોપાઇ—કિયો પ્રતિસેધ[3] સબહી બિધિ એહા, કોપવિવશ નિશ્ચે ભયો તેહા:
તાતેં ન સો અબલું ઘર આયો, મેં ન કિયો કછુ તેહિ મનભાયો. ૪૪

---

૧ જાડું. ૨ વાછડુ ગાયનું દૂધ જ્યારે પીએ ત્યારે, ૩. નિષેધ,

ભોજન જોગ્ય અવસ્ય મોહિ એહિ, યું કહિ ચલેઉ શિષ્યજુત તેહી:
ગુરૂ વન જાયકે કિત પોકારા, કહાં ઉપમન્યુ પુત્ર હમારા. ૪૫
સુનિ ગુરૂ વચન હર્ષ ઉર લાઇ, ઉંચે સ્વર તેહિ ટેર સુનાઇ;
હે ગુરૂદેવ પર્યો મેં કૂંપા[1], દિજિયેં દરશ કૃપાળુ અનૂંપા. ૪૬
ગુરૂઢિગ જાય કહત તેહિ બાંની, કયું તુંમ કૂંપ પરે મુનિ ગ્યાંની;
સો નીજ ગુરૂસું કહત ઉદારા, અર્કપત્ર[2] મેં ખાએ અપારા. ૪૭
દોહા—તેહિ કારન મેં અંધ હો, કૂપ પર્યો મુનિરાય;
તબ તેહિ કૂપસું કાઢિકે, ગુરૂ કહે સુખદ ઉપાય. ૪૮
ચોપાઈ—ઉભય અશ્વિનિસુત સુર જેહુ, સ્તવન જોગ્ય સુરવૈદ્ય હે તેહુ;
સો તવ નેત્રરોગ સબ હરહિં, પ્રથમ જયું વિમલ નયન સો કરહી ૪૯
સુનિ ગુરૂ બચન સ્તવન તેહિ કીનાં. ઉભય દેવ તેહિ દરશન દીનાં;
અશ્વનિ સુત તેહિ કહિ શુભ બાતા, યહ અપુપ જિમહુ તુમ તાતા. ૫૦
તબ ઉપમન્યુ કહન લગ્યો તેહિ, ગુરૂહિં અર્પે વિન જિમુ ન એહી;
તબ તેહિ ન ભય દેવ કહિ બાંની, સુનહુ વિપ્રવર અતિ નિરમાંની. ૫૧
તબ ગુરૂ સ્તવન પ્રથમ જબકીનાં, તબ હમ તેહિ અપુપ ઇમિ દીનાં:
તેહિ નિજ ગુરૂહિં દિએ બિન ખાયો, તવ ગુરૂ તબ સેં પરમ સુખ પાયો. ૫૨
દોહા—તુમહં કરોયું તાત અબ, પ્રથમ જયું તવ ગુરૂ કીન:
યહ અપુપ અમૃત સરિસ, પ્રેમસું ગ્રહહુ પ્રવીન. ૫૩
ઉપમન્યુ કહે ઉભયસું, ગુરૂ હિં દિએ વિન જોય;
અમૃત સરિસ અપુપ તવ, વિખ સમ ભાસત મોય. ૫૪
ચોપાઇ—અશ્વનિ સુત કહે સુનહુ પ્રવિનાં, ગુરૂકિ ભક્તિ મહિ તુમ લેલીનાં:
યા કારન તુમ પર હમ રિઝે, ગુરૂ જુત સબહિ કાજ તુમ સિઝે. ૫૫
વજ્રદંત ગુરૂ શિષ્ય તુમ હોઉ, પરમ શ્રેય તુમ પાવહુ દોઉ;
તુમ ગુરૂ ભક્ત મેં અતિ વિખ્યાતા, ચક્ષુલાભ તવ હોઇ હિ તાતા. ૫૬
અશ્વનિ સુત વરસેં દ્રગ[3] પાયો, નિજગુરૂ સદન સદ્ય ચલિ આયો;
બહુ વિધ નિજ ગુરૂ વંદન કીનાં, ગુરૂ તેહિ પ્રેમ સહિત વર દીનાં. ૫૭
અશ્વનિ સુત વર દિનો જોઇ, પરમ શ્રેય પૈહો તુમ સોઇ;
ધર્મ શાસ્ત્ર અરૂ વેદ તુમારા, રહો ભાશ્વર જિમિ રવિ ઉજિ યારા. ૫૮
દોહા—ઉપમન્યુ કિયા એહિ વિધિ, કિન પરિક્ષા જોય;
સિદ્ધ ભયો ગુરૂ ભક્તિ સેં, તેહિ સમ ઓર ન કોય. ૫૯

૧. કૂવામાં. ૨. આકડાનાં પાંન. ૩. આંખો.

અશ્વનિ સુત તેહિ કહિ શુભ બાતા, યહ અપુપ જિમહુ તુમ તાતા. ૫૦
તબ ઉપન્યું કહન લગ્યો તેહિ, ગુરૂહિં અર્પે વિન જિમુ ન એહિ;
તબ તેહિ નભય દેવ કહિ બાંની, સુનહું વિપ્રવર અતિ નિરમાંની. ૫૧
તબ ગુરૂ સ્તવન પ્રથમ જબ કીનાં, તબ હમ તેહિ અપુપ ઇમિ દીનાં;
તોહ નિજ ગુરૂહિં દીએ બિન ખાયો, તવ ગુરૂ તબસેં પરમસુખ પાયો. ૫૨

દોહા—તુમહિં કરો યું તાત અબ, પ્રથમ જ્યું તવ ગુરૂ કીન;
વહ અપુપ અમૃત સરિસ, પ્રેમસું ગ્રહહું પ્રવીન. ૫૩
ઉપમન્યુ કહે ઉભયસું, ગુરૂહિં દિએ વિન જોય;
અમૃત સરિસ અપુપ તવ, વિખ સમ ભાસત મોય. ૫૪

ચોપાઈ—અશ્વનિ સુત કહે સુનહુ પ્રવિનાં, ગુરૂભક્તિ મહિ તુમ લે લીનાં:
યા કારન તુમ પર હમ રિઝે, ગુરૂ જુત સબહિ કાજ તુમ સિઝે. ૫૫
વજ્રદંત ગુરૂ શિષ્ય તુમ હોઉ, પરમ શ્રેય તુમ પાવહુ દોઉ;
તુમ ગુરૂ ભક્તમેં અતિ વિખ્યાતા, ચક્ષુલાભ તવ હોઇહિં તાતા. ૫૬
અશ્વનિ સુત વરસેં દ્રગ[1] પાયો, નિજ ગુરૂ સદન સઘ ચલિ આયો:
બહુ વિધ નિજ ગુરૂ વંદન કીનાં, ગુરૂ તેહિ પ્રેમ સહિત વર દીનાં. ૫૭
અશ્વનિ સુત વર દિનો જોઇ, પરમ શ્રેય પૈહો તુમ સોઇ;
ધર્મશાસ્ત્ર અરૂ વેદ તુમારા, હો ભાસ્વર જિમિ રવિ ઉજિયારા. ૫૮

દોહા—ઉપમન્યુ કિયા એહિ વિધિ, કિન પરિક્ષા જોય;
સિદ્ધ ભયો ગુરૂ ભકિતસેં, તેહિ સમ ઓર ન કોય. ૫૯

ચોપાઈ—ત્રતિય શિષ્ય તેહિ પરમ ઉદારા, વેદ નામ શુભ ગુણ ભંડારા;
તેહિ ગુરૂ અગ્યાદિન બોલાઇ, તાત સબહુ મમ મંદિર આઇ. ૬૦
કછુક કાલ સુશ્રુષા કિજે, પરમ શ્રેય વર મોસું લીજે;
તેહિ ગુરૂ વચન સબહિ સત્ય માની, બહુત કાલ સેવા રતિ આંની. ૬૧
વૃષભ જ્યું ગુરૂ તેહીં ધુરમેં લગાયો,[2] કામ કરાવત સબ મનભાયો;
ક્ષુધા તૃષા સહે સીત રૂ ઘામા, ગુરૂ સેવારત અધિક અકાંમા. ૬૨
ગુરૂ તેહિ સુખ દુખ સુધ નહિં લીના, તદપિ પ્રેમ જુત સેવા કીનાં;
બહુત કાલ કરી કેતેહિ સ્વામિ, પરમ તોષ લહ્યો અંતરજામી. ૬૩

દોહા—ગુરૂ પરિતોષસેં સબહિ વિધી, પાયો શ્રેય સુજાંન;
વેદ શાસ્ત્ર સર્વજ્ઞતા, લહ્યો જથારથ જ્ઞાન. ૬૪

---

૧ નેત્રો ૨ બળધની પેઠે ગાડામાં જોડયો.

સોરઠા—વેદ પરિક્ષા સોય, જોગ્ય અજોગ્ય ન તહ લગી;
ગુરૂ નિરદૈ સમ હોય, કિન પરિક્ષા અમિત તેહી. ૬૫
ગુરૂ ઔગુન નહીં લીન, દેવ જાંનિ કરિ સેવ તેહી;
મુનિ ગુરૂ ભકત પ્રવીન, વેદ નામ ભગો બ્રહ્મ સમ. ૬૬
યું ગુરૂ ગુન ગ્રહિ જોય, દેવ જાંનિ કરે સેવ તેહી;
બઢત જાત નિત સોય, જ્યું ગુરૂ સંતકે ઢિગ રહત. ૬૭
ધર્મદેવ સુખરૂપ, જ્ઞાનભકિત વૈરાગ્ય જુત;
જેહિ ઉર બસત અનુપ, તેહિ ઉર પુરૂષોત્તમ સદન. ૬૮

ઇતિશ્રી સતસંગ શિરોમણૌ મુક્તાનંદ મુનિ વિરચિતે શિષ્ય પરીક્ષા વર્ણન નામા નવમો અધ્યાય:

અધ્યાય ૧૦ મો.

ચોપાઈ—સુનહુ તાત સેવાકી રીતિ, હરિગુરૂ સંતસુ નિત નઇ પ્રીતિ;
કુશક જ્યું કરહી છલ ત્યાગી, સો હરિકૃપા પાત્ર બડભાગી. ૧
મુનિ પ્રભુ બચન અધિક મુદપાઇ, નર પૂછત ચરનની શિરનાંઈ;
કુશિક કવન સેવ કયું કીના, અભય દાંન તેહિ કહો કેહી દીનાં. ૨
સુનિ નર વચન સબહી સુખદાની, શ્રી નારાયણ બોલેઉ બાંની;
સુનુ ઇતિહાસ કહું તોય તાતા, ચ્યવન રૂ કુશિકકો વિખ્યાતા. ૩
આગમ દોષ ચ્યવન રૂષિ જાંનિ, નિજકુલ લાંછન પ્રબલ પ્રમાની:
ગુન અરૂ દોષકો કિન વીચારા, નિર્મલ સબલ કીન નિરધારા. ૪
દોહા—કુશિક બંસ રહે અતિ પ્રબલ, અધર્મ હોત નવીન;
યા કારન તેહિ કુલ સબે, ભસ્મ કરન મન કીન. ૫
ચોપાઇ—ચ્યવન રૂષિ કુશિક ઢિગ આઇ, નૃપસું કહત મુનિવર સુખદાઇ;
ઇછા ઉદય ભઇ મમ જોઇ, તુમસેં વસ્તુ ચાહુ નૃપ સોઇ. ૬
નૃપ કર જોડી કહત નૃપ પાસા, કિનિ કૃપા મોય જાનિકે દાસા;
કન્યા દાંન સમે ધર્મ ધારે, અતિ બુદ્ધ ધર્મ કબહુ નહિ ટારે. ૭
ધર્મ કો અવસર જબ નહિ હોઇ, તબ સોઇ ધર્મ કરત નહિ કોઇ;
સો સબમેં કરિહું રૂચી લાઇ, પ્રભુ અગ્યા કિજે મનભાઇ. ૮
તબ સો નૃપતિ વિનતા જુત આઇ, અતિ આસન દિયો હે બિછાઇ:

જોરિ પાંનિ કુશિક નૃપ ધીરા, મુનિ ઢિગ ઠાઢો નમ્ર શરીરા. ૯

દોહા—નૃપ મુનિવર શિર છત્ર ધરી, અર્ઘ્યપાદ તેહી દીન;
સુશ્રુષા મુનિ ચ્યવનકી, સબહી કરાઇ પ્રવીન. ૧૦

ચોપાઇ—મધુ પર્કાદિક પૂજા જેહા, પ્રેમ સહિત નૃપ કીનિ તેહા;
સબ વિધિ ચ્યવનકો કરિ સનમાંનાં, જોરિ પાંનિ નૃપતિ સુજાંનાં. ૧૧
હે મુનિવર મોય કિંકર જાની, પ્રભુ અગ્યા કીજે મનમાની;
રાજ્ય ધેનુ ધન યજ્ઞ રૂ દાંનાં, દેહું તુમહિં સબ પરમ સુજાનાં. ૧૨
ગૃહ અરૂ રાજ્ય નૃપાસન જેહુ, મહા મુનિ ત્રિનહું તુમારો તેહુ;
મુનિ તુમ નૃપ મેં કિંકર પાસા, શિક્ષા કરહું જાનિ નિજ દાસા. ૧૩
સુનિ નૃપ વચન મગન મુનિ ગ્યાંનિ, બોલત ભએઉ સુધા સમ બાંની;
સુનુ કુશિક મમ મન કયું તોઇ, રાજ્યાદિક પર રૂચિ નહિ મોઇ. ૧૪

દોહા—ધન જોષિત ગજ અશ્વજુત, રાજ્ય અકંટક જોય;
શ્રવણાદિક હરિભકિત વિન, કછુ ન સોહાવત મોય. ૧૫

ચોપાઇ—જો દંપતિકુ રૂચે યહ બાતા, તો મેં નિયમ આરંભુ તાતા;
નિશ્ચલ મન દંપતિ હોઇ, કરન જોગ્ય મમ સેવા દોઇ. ૧૬
સુનિ મુનિ વચન નૃપતિ અરૂ રાંની, ચ્યવનસું કહે તથાસ્તુ મુદ આંની;
તબ કુશિક નૃપ પરમ પ્રવિના, અતિ શુભ સદનમેં આસન[1] કીનાં. ૧૭
જેહી દેખત મન રહત લોભાઇ, મુનિ સો સદન પધરાઉ જાઇ;
યહ સજ્યા દ્વિજ દેવ તુમારી, શયન કરો બેઠો સુખકારી. ૧૮
પરિચર્યા કરિહું હમ દોઉં, કહહું તપોધન તવ રૂચિ સોઉં;
કહત સુનત દંપતિ ઇમિ બાતા, રવિ ગતિ કિન અધિક વિખ્યાતા. ૧૯

દોહા—તબ મુનિવર કહે નૃપતિકું, અનપાંનાદિક જેહિ;
સમય ભયો સબ લ્યાયો અબ, જો કછુ હાજર તેહી. ૨૦
કર જોરિ કુશિક કહે, તુમહિ રૂચત અન્ન જોય;
સો મોય અગ્યા કિજિયે, કૃપાસિંધુ સુખ હોય. ૨૧

ચોપાઇ—સો મુનિ પરમ પ્રીતિ ઉર લાઇ, કહત વચન નૃપસું સુખદાઇ;
સહજ મિલે સો શુચિ અન્ન લ્યાવો, ઇષ્ટ અનિષ્ટ ત્રાસ વિસરાવો. ૨૨
નૃપ મુનિ વચનકું શિષ ચડાઇ, પાકકે સદન[2] પ્રેમજુત જાઇ;
જો હાજર સોઇ અન્ન સબ લાવે, મુનિહિ સમર્પિ પરમ સુખ પાએ. ૨૩
મુનિ ભોજન કિયો અતિ મુદ આંની, પુનિ બોલેઉ દંપતિ સુબાંની;

---

૧ મકાન. ૨ રસોડું.

સોવ ન ચહું નૃપતિ એહિ કાલા, મોય નિદ્રા દુખ દેત વિશાલા. ૨૪
તા પીછે સો શયનગૃહ આએ, જેહિ થલ શયન સાજ મન ભાએ;
પત્નિ સહિત નૃપ મુનિ ઢિગ આઇ, સંસ્થિત ભયો ચરન શિર નાઇ. ૨૫
દોહા—નાંહિ જગાવન જોગ્યમેં, યું કહિ ભાર્ગવ વાત;
દંપતિ પગચંપી કરો, જાગિ સદા સાક્ષાત. ૨૬
ચોપાઇ—અતિ અકંપ કુશિક નૃપ ધીરા, ધર્મ જાંની ગ્રહે વચન પ્રવીરા;
પગ દાબત રહે નિશિ નરનારી, ભોર ભએ ન જગાએ વિચ્યારી. ૨૭
મુની અગ્યા સમ તતપર હોઇ, સેવા કરત વિમલ મતિ દોઇ;
નિંદ ત્યાગી દંપતિ દિન રાતી, સેવત ચરણુ પ્રેમભરી છાતી. ૨૮
દે અગ્યા નૃપકું મુનિ જોઇ, એકહિ પાર્શ્વ રહેઉ સો સોઇ;
સેવત દિન એકિસ ભએઉ, દંપતિ મુનિપદ સેવત રહેઉ. ૨૯
નિરાહાર નૃપ નારી સમેતા, અન જલ વિન તન ભએઉ અચેતા;
ચ્યવનકે ચરન હર્ષજુત સેવે, સેવા તજિ એક શ્વાસ ન લેવે. ૩૦
દોહા—નિજ ઇચ્છા મુનિ ભાર્ગવ, ઉઠે તપોધન જોય;
કછુ ન કહયો નૃપ સદનસેં, ગએઉ મહામુનિ સોય. ૩૧
મુનિવર પિછેં ધાવતે, ક્ષુધિત શ્રમિત અતિ દોઉ;
દંપતિ પાવત ખેદકું, મુનિ ન વિલોકત સોઉ. ૩૨
સોરઠા—દંપતિ દેખત જોય, ભાર્ગવ વંસમેં ભએ ચ્યવન;
અંત રહિત ભએ સોય, તબ રાજા ક્ષિતિ પર ગિરેઉ. ૩૩
મુહુર્તસો શાંતિ પાય, દંપતિ અતિ પ્રતાપ જુત;
મુનિ ચરને ચિત લાય, જત્નસુ ભોજન લગેઉ તબ. ૩૪

ઇતિશ્રી સતસંગ શિરોમણૌ મુક્તાનંદ મુનિ વિરચિતે ચ્યવન કુશિક સંવાદ વર્ણન નામા દશમોઘ્યાયઃ ૧૦

અધ્યાય ૧૧ મો.

સો બ્રાહ્મણુ ભએ અંતરધ્યાનાં, નૃપ દંપતિ કહા કિન સુજાંનાં,
કહહુ નાથ યહ કથા રસાલા, સુનન સબહિ પ્રભુ પ્યાસ વિશાલા. ૧
મુનિ નરવચન વિશ્વ ઉપગારી, હસી બોલેઉ પ્રભુ ભવભયહારી;
કિતહુ ન રૂષિ દેખે તેહિ જબહી, ગૃહ દંપતિ વ્યાકુળ ભએ તબહી. ૨
પાડિત શાંત અચેતન હોઇ, પીછે ફિરેઉ નારિ નર દોઇ;

દિન હોય નિજ પુર ફિરી આએ, કછુ ન કહત મુખ અધિક લજાએ. ૩
ચ્યવનકે ચરિત સંભારત સોઇ, મનભંગ હો નિજ ઘર ગએ દોઇ;
નિજગ્રહ શયન કિએ મુનિ દેખી, નૃપ દંપતિ મન હરષ વિશેખી. ૪
દોહા—મુનિ હિં દેખી વિસ્મિત ભએ, દંપતિ કરત વિચાર;
મુનિ દર્શન સબ શ્રમ ગયો, પાએ પ્રમોદ અપાર. ૫
ચોપાઈ—સો નર નારી બેઠિજિ સ્થાંના, સેવત ચરન ધરત મુનિ ધ્યાનાં;
દુજિ તર્પસોએ મુનિ સોઇ, દંપતિ સેવત તતપર હોઇ. ૬
દિન એકિશ ભએ તેહિ જબહી, નિજ ઇછા જાગે મુનિ તબહી;
દંપતિ મન નહિ કોઉ વિકારા, જાગિકે મુનિ તેહિ કિન પોકારા. ૭
મોય તેલ મર્દન કરો દોઇ, સ્નાન કરન ઇચ્છા અબ મોઇ;
તેહિ મુનિ વચન ગ્રહેઉ હરખાઇ, શ્રમ અરૂં ક્ષુધા વ્યથા તન છાઇ. ૮
લેસત પાક તેલ નરનારિ, મુનિ તન મર્દન કરત વિચારી.
ભયો સમાપ્ત યું મુનિ નહિ બોલે, સો દંપતિ સંતસેં નહિ ડોલે. ૯
દોહા—જબ નૃપ રાનિ વિકાર વિન, મુનિવર દેખેઉ દોઉ;
ઉઠેઉ તુરત મુનિ વેગસું, સ્નાનકે ગ્રહ ગએ સોઉ. ૧૦
સોરઠા—નૃપ હિં ઉચિત સબ દીન, સ્નાનકિ સામગ્રી સુખદ;
તિરસ્કાર તેહિ કિન, મુનિ ભએ અંતરધ્યાન તબ. ૧૧
ચોપાઇ—દંપતિ કછુ ન અસુયા કિની, મુનિ પદરજ તેહિ લીની;
નાય સિંહાસનપર સ્થિત સોઉ, મુનિ હિં દેખી મુદ પાએહેં દોઉ. ૧૨
નૃપ કુશિક ત્રિય જુત પાઇ, લૈ રસોઈ મુનિ ઢિગ કહયો આઇ;
મુનિ કહે લ્યાઓ સિદ્ધ અન્ન જેહા, લ્યાવન લગ્યો નૃપતિ તબ તેહા. ૧૩
લેહ્ય, ચોસ્ય ભક્ષ્ય ભોજ્ય અપારા, લ્યાએ સબહિ અન્ન વિવિધ પ્રકારા;
દંપતિ લ્યાએ વિવિધ અન્ન જેહી, ચ્યવનકે આગેં ધરે સબ તેહી. ૧૪
ભુષન બસન અમિત મન ભાએ, સજ્યા આસન સબહી મગાએ;
ચ્યવનને સબ મહિં અનલ[1] લગાયો, દંપતિ મન કછુ કોપ ન આયો. ૧૫
દોહા—નૃપ નિધિ સબહિ જરાયકે, મુનિ ભયે અંતરધ્યાંન;
તબ સો નૃપતિ ઠાઢો રહયો, સબનિશિ પરમ સુજાંન. ૧૬
ચોપાઈ—અતિ અકોપ નરનારિ સુજાના, નિત શુભ અન્ન અર્પેઉ વિધિ નાનાં
રાજ્યા સુખદ અમિત મનભાઇ, વસ્ત્ર અમિત અર્પેઉ નિત લ્યાઇ. ૧૭
કછુ ન છિદ્ર દેખ્યો મુનિ જબહી, દર્શ દે નૃપહિં કહત દ્વિજ તબહી;

---

૧ દેવતા.

રથ કરિ મોય બહો તુમ દોઇ, જેહિ જેહિ સ્થલ મમ ઇચ્છા હોઇ. ૧૮
ક્રિડા રથ ન ગ્રહ્યો મુનિરાજા, લિયો સાંગ્રામિક રથ દુખ કાજા;
સબહિ સાજ આયુધ જુત જોઇ, મહામુનિ રથમેં ધરાયો સોઇ. ૧૯
ત્રિયકુ વામ ધુર મુનિવર દીનાં, નૃપ દછન ધુર લિન પ્રવીનાં;
વજ્ર સમાન આર ત્રય જેહી, લિયો હે પ્રતોદ ચ્યવન કર તેહી. ૨૦

દોહા—સબહિ સાજ મુનિ હાથ દે, કહે કુશિક મુદ પાય;
જહાં તવ અગ્યા તહાં ચલે, રથ તુમાર ૠષિરાય. ૨૧

ચોપાઇ—તબ મુનિવર કહે નૃપસું બાતાં ચલો યહ થલસે મંદગતિ તાતા;
મોય ન કષ્ટ રંચ જિમિ હોઇ, મમ ઇછા સમ વરતહું દોઇ. ૨૨
સુખસુ બહો મમ રથ દોઉ પાસા, સબહિ લોક જિમિ દેખે તમાસા;
નૃપ તવ રાજ સાજ ધન જેહુ, મેં દ્વિજ વરકું દેહું પથિ જેહુ. ૨૩
ધન અશેષ અરૂ રત્ન ભંડારા, કુશિક કરહુ સિઘ્ર સબ ત્યારા;
નૃપતિ વિચાર કરહુ ન મન લેશા, માની લેહુ સઘ મમ ઉપદેશા. ૨૪
સુનિ મુનિ બચન કહત નૃપ બાંની, સુનહુ ભ્રત્ય જન મમ હિત જાંની;
જો કછુ કહત મહા મુનિ મોઇ, દેનાં સબહિ અશંકિત હોઇ. ૨૫
લ્યાએ રત્ન તબ વિવિધ પ્રકારા, નારિવૃંદ ગુન રૂપ ઉદારા,
કનક નાગ ગન અચલ સમાનાં, મુનિ ઢિગ લ્યાએ કરન સબ દાંનાં. ૨૬
મુનિહિ દેખિ નિરદૈ અહંકારી, હાહાકાર કરત નરનારી;
તિક્ષણુ અગ્ર પ્રતોદ લગાવે, તબ દંપતિ અતિસેં દુખ પાવે. ૨૭

દોહા—પિઠ કટિ કર શિરમેં, મારત તિખિ આર;
નૃપરાનિ રથ ખેંચહિં, મન નહિ લેશ વિકાર. ૨૮

સોરઠા—થર થર ધ્રુજત દેહ, ગએ અન્ન બિન પંચાસ દિન;
મુનિ પદ પરમ સનેહ, નૃપ રાની રથ રહત ઇમિ. ૨૯

ચોપાઇ—જ્યું ત્યું કરકે બહત રથ સોઇ, ચલત મગન મન સત્ય વશ્ય હોઇ;
મુનિ નિરદૈ સમ કરત પ્રહારા, રૂધિરકી ધાર શ્રવત તન સારા. ૩૦
ફુંલે પલાસ તુલ્ય ભએ સોઉ, તદપિ ન મુનિ ઓગુન ગ્રહે દોઉ;
તનહિં દેખી પુરવાસી જેહા, શીશ કુટી અતી રોવત તેહા. ૩૧
આપકે ત્રાસ ન બોલત કોઇ, મુનિકે પ્રતાપ દબેઉ જન સોઇ;
કહત પરસ્પર જનસું બાતાં, દેખહુ મુનિ તપ બલ વિખ્યાતા. ૩૨
જરત ક્રોધ બસ્ય સબ મન માંઇ, મુનિહિ કહન કોઉ સમૃથ નાંઇ;
ચ્યવન સાંશ્રથ અતિ બડ જાંની, સમઝિ સમઝિ સબ ભએ નિર્માનિ. ૩૩

જુવતિ સહિત નૃપ ધિર્જ્ય બખાની, ધન્ય દંપતિ યું કહત સબ ગાંની;
ક્ષુધા તૃષા શ્રમ શિથળ દેહા, કષ્ટસેં તદપિ વહત રથ એહા. ૩૪
દોહા—યું પુરજન નરનારી સબ, કહત પરસ્પર બાત;
નૃપ દંપતિ અવતારિ કોઉ, જનું તપે તનું સાક્ષાત. ૩૫
સોરઠા—યહ બ્રાહ્મણસેં હોય, ઓર ન જીવત ઇમી કરત;
નૃપહિ જોરિ રથ જોય, દંપતિ કિનેઉ કેસુ સમ. ૩૬
ચોપાઈ—યુંસબહિં જબ રહે અવિકારા, તબ મુનિવર કિયો ઓર વિચારા;
ધનદકે સમ ધન સંપતિ જેહુ, દ્વિજનકું સબહિ દેવાગો તેહુ. ૩૭
તદપિ મગન મન રહે નૃપ રાની, જ્યું મુનિ કહે ત્યું કરત હિત જાની;
તબ તેહિ પર રિઝે મુનિ સોઉ, રથ ધુરસે છોડેઉ તબ દોઉ. ૩૮
યું દંપતિકું છોડિ મુની ધીરા, મેઘ જ્યું બચન કહત ગંભીરા;
સુનું દંપતિ વર માગહુ જોઇ, દેહુંમેં સુર દુર્લભ સઘ સોઇ. ૩૯
મુનિ જેહિ કર નૃપ દંપતિ મારે, તેહિ કર પરસિ કષ્ટ સબ ટારે;
કહે નૃપ તવ કર સુખકારી, પરસત ગઇ સબ પીર હમારી; ૪૦
દોહા—તવ પ્રતાપ સબહિ વિધિ, કષ્ટ રહિત ભએ દોય;
અબ એસી કરૂણા કરો, તુમ સંગ્ય અરૂચિ ન હોય. ૪૧
ભોમિ રાજ્ય સુર રાજ પદ, નિવિજીત સિધિ સબ જોય;
બ્રહ્મણતા સબસેં અધિક, દેહું અપર વર સોય. ૪૨
ચોપાઈ—સુનિ નૃપ વચન ચ્યવન રૂષિગ્યાંનિ, બોલત ભએઉ સુધા સમ બાંની;
નૃપ બ્રાહ્મણ તપરત અતિ હોઇ, બ્રાહ્મણતા તવ ભાવત તોઇ. ૪૩
બ્રાહ્મણતા દુર્લ અતિ તાતા; સો તવ કુલપે હો વિખ્યાતા;
તવ સુતકો સુત કૌશિક નામા, હોયગો બ્રાહ્મણ અધિક અકામા. ૪૪
અતિ પ્રસન્ન નૃપ જાંનહુ મોઇ, જાચહુ દેહુ અપર વર તોઇ;
સુનિ મુનિ વચન નૃપતિ મુદ પાઇ, વર માગત ચરનની શીર નાઇ. ૪૫
પ્રભુ તવ કૃપા મુખ્ય વર તેહુ, પુનિ મોય નાથ અપર વર દેહુ;
મુનિ મમ કુલ બ્રાહ્મણતા પાવે, અતિ દુર્લભ જેહિ શ્રુતિ સબ ગાવે. ૪૬
દોહા—તબ મહામુનિ અતિ મગન હો, નૃપ તથાસ્તુ વર દીન;
ભએ તોહ કુલ તપ તેજ જુત, વિશ્વામિત્ર પ્રવીન. ૪૭
ચોપાઈ—જબ નૃપ મુનિહિં બ્રહ્મ કરી જાનેં, દેહ બુદ્ધિ કરિ દોષ ન ઠાંને;
ચાતુરિ વ્યવહારિક સબ ત્યાગી, નૃપ વર પાય ભયો બડભાગી. ૪૮
યું ગુરૂ સંતકું સેવત કોઇ, નિજ ઓગુન ગુરૂ ગુન ગ્રહે જોઇ;
તેહિ ઉર ધર્મ દેવ સુખદાઇ, લે પરિવાર બસત સઘ આઇ. ૪૯

દેવ જાનિ ગુરૂ સંતકુ સેવે, ધર્મ દેવ તેહિ છેહ ન દેવે;
બ્રહ્મચર્યાદિ સુખદ ગુન જેહુ, ધર્મદેવકું તજત ન તેહુ. ૫૦
જ્ઞાન ભકિત વૈરાગ્ય વિવેકા, ધર્મકે સંગ રહત અહિ ટેકા;
ધર્મકું રખન ચહત જન જેહા, કરહિ સો હરિ ગુરૂ સંતસું નેહા. ૫૧
દોહા—દોષ બુદ્ધિ તજિ સંતસું, નેહ કરત જન જોય;
સો જ્યું જ્યું સતસંગમેં, રહત ત્યું ગુનનિધિ હોય. ૫૨
સોરઠા—શુદ્ધ ભાવ સતસંગ, કરત સો દિન દિન અતિ બઢત;
લગત તાહિ હરિરંગ, જો મુનિવરકે ગુન ગ્રહત. ૫૩

ઇતિશ્રી સત્સંગ શિરોમણૌ મુક્તાનંદ મુનિ વિરચિતે ચ્યવન કુશિક સંવાદ વર્ણન નામા એકાદશોધ્યાયઃ

અધ્યાય ૧૨ મો.

ચોપાઇ—સુનહુ તાત દાસિ સુત એકા, સો સતસંગમેં પાય વિવેકા;
હરિ ભજિ દેવ રૂષિ મુખ્ય હોઇ, હરિકો મન નારદ ભએ સોઇ. ૧
સુનિ આશ્ચર્ય બાત અતિ ભારી, નર પુછત શુભ પ્રશ્ન વિચારી;
જન્મ કર્મ મુનિ નારદ કેરા, કહો પ્રભુ કરિ વિસ્તાર ઘનેરા. ૨
હરિ હરિજનકે ચરિત સુખકારી, કહત સુનત અતિ ભવ ભયહારી;
તા તે કહો નારદકિ બાતા, જ્યું ભએ દેવ રૂષિ સાક્ષાતા. ૩
સુનિ નરવચન મગન હોય સ્વામી, કહત કથા સુખપ્રદ બહુનામી;
કાન્યકુબ્જ જન પદ દ્વિજ ચેરી,[1] નામ કલાવતિ દિન ઘનેરી. ૪
દોહા—સો દાસિકે સુત જાયો, તસ કનક સમ દેહ;
પુરન સશિસમ મુખદ્યુતિ[2] નિરખત હોત સનેહ. ૫
ચોપાઇ—તેહિ નિજ સુતસું અધિક ભયો નેહા, પ્રેમવિવશ પાલત શિસુ તેહા;
જેહિ દ્વિજ સદન રહત સો દાસી, તહાં મુની ચાર આએ સુખરાશિ. ૬
ચાતુર માસ રહન ચહેં એહિં, દ્વિજ નિજ ગ્રહ રાખેઉ તબ તેહી;
સુત જુત નિજ ગ્રહ દાસી જેહા, ટહલ કરત મહામુનિકિ તેહા. ૭
દાસિ તનય વર્ષ પંચકો જેહુ, મુનિપદ પ્રેમ કરત ભયો તેહુ;
વેદવાદિ દ્વિજ દાસિ સ્વછંદા, મુનિહિં અર્પિ સુત પાઇ આનંદા. ૮

---

૧ કનોજમાં દ્વિજ જાતિની છોકરી નામે કલાવતી ઘણીજ ગરીબ હતી. ૨ કાંતિ.

મહામુનિ ઢિગ બાળક નિત રહહીં, સો અમ કરત જો મહામુનિ કહહીં;
બાલક તદપિ સો અધિક પ્રવિનાં, બાળ ખેલ સબહી તજિ દીનાં. ૯

દોહા—મુનિ સેવામેં અતિ મગન, રહત સો બાલ સુજાંન;
મુનિપદ સેવત પ્રેમજુત, જાંનિકે દેવ સમાન. ૧૦

ચોપાઇ—મુનિ સોએ પાછેં સોઇ સોવે, પ્રથમ જાગિ કરિ ઠાઢો હોવે;
ભોજન સયન સ્નાંન સંગ કરહિ, મુનિ સેવાસેં પલક નહિ ટરહીં. ૧૧
યહું મુનિ સમદર્શિ સુખકારી, તદપિ કિનિ તેહિ કરૂણા ભારી;
અલ્પભાષી નિજ સેવક જાંની, સિત પ્રસાદી દિનિ મુનિ જ્ઞાની. ૧૨
તેહિ ભોજનસેં ગએઉ સબ પાપા, બાઢયો તાસ ઉર ધર્મપ્રતાપા;
ધર્મ એકાંતિક મુનિકે જેહા, તહાંસો બાળ કિયો અચળ સનેહા. ૧૩
સદા કરત મુનિ હરિગુન ગાંનાં, સુનત સો તેહિ સંગ્ય પરમ સુજાંના;
મુનિ મુખ કથા સુનિ જબહી, પ્રભુ પદ પ્રેમ બઢયો અતિ તબહી. ૧૪

દોહા—પ્રભુપદ પ્રેમ પ્રતાપસેં, ભઇ મતિ હરિમેં અખંડ;
જેહિ મતિ કરિ નિજ રૂપમેં, કલ્પીત પિંડ બ્રહ્મંડ. ૧૫

સોરઠા—નિજ આતમમેં સોય, ત્રિવિધ ભેદ ના સત્ય રહત;
કલ્પિત કયું સત્ય હોય, યું મતિ ભઇ તેહિ અતિ અચળ. ૧૬

ચોપાઈ—યું હરિકથા શ્રવણ ચિત લ્યાગો, તબહિ સો પ્રેમ ભક્તિ દઢ પાગો;
નિજ આત્મ મહિં રજ તમ[1] જેહા, પ્રેમ ભક્તિ ટારેઉ સબ તેહા. ૧૭
મુનિ તેહિ પ્રેમ વિવસ્ય અતિ જાંની, પાપ રહિત અતિ દીન પ્રમાંની;
બાલ રૂ શ્રદ્ધા જુક્ત પ્રવીના, દાસ જાંનિ તેહિ કરૂણા કીનાં. ૧૮
પ્રગટ શ્રીનારાયણ જેહિ ગાએ, ધર્મ ભાગવત પરમ સોહાએ:
ચલત સો બાલકું દિએ હે બતાઇ, મુનિ કૃપાળુ કછુ બરને ન જાઇ. ૧૯
જબસું ગએ મહામુનિ સુખદાઇ, તબસું રહત બાળક દુખ પાઇ;
માતુકો મરણ ચહત દીન રાતી, જલ બિન મિન ભઈ યહ ભાતી. ૨૦

દોહા—એકહિ પુત્ર ઉદાર તેહિ, રહિ અનન્ય ગતિ હોય;
ભયો સરપ ડંસ નિશિ ચલત, તજ્યો દેહ તવ સોય. ૨૧

ચોપાઈ—તબહિ સો ઇશ અનુગ્રહ જાંની, ચલન ચહત નીમૈંષ પ્રમાંની:
ઉત્તર દિશિ પ્રતિ ચલેઉ પ્રવીનાં, દેખત બહુવિધિ દેશ નવિનાં. ૨૨
ખરવટ ખેટ ગ્રામપુર જેહી, ગએઉ ઓલંઘત અગણિત સોઇ;
જોઇ ગહન વન કિન પ્રવેશા, પ્રભુ પ્રતાપ તેહિ ત્રાસ ન લેશા. ૨૩

---

૧ રજોગુણ તથા તમોગુણ. ૨ માતાને સાપ કરડયો તે ઈશ્વરનો અનુગ્રહ સમજીને હવે પોતે છુટો થયો છે એમ સમજી ચાલી નીકળ્યો.

રિંચ ભિચ ગજ ક્રોડ અપારા, ચહું દિશિં સિંહ કરત પુંકારા;
પંચવર્ષકો શિશું ભય ત્યાગી, ફિરત એકલ સો વન બડભાગી. ૨૪
ક્ષુત પિપાસ શ્રમ ભયો તેહિ ભારી, વન મધ્ય વિમળ દેખિ તબ વારી;
સરિતમેં જાય કિન જળપાનાં, શ્રમ નિવારિ ભએ મગન સુજાંનાં. ૨૫
દોહા—યું નિરજન વન ગહનમેં, પિપ્પળ તરૂ તળ જાય;
કરત ભજન ગુરૂ વચન તિમિ, આસન સિદ્ધ લગાય. ૨૬
પ્રભુપદ પંકજ પ્રેમજુત. ભજન કરત ઇમિ બાળ;
તબ તેહિ હૃદય સરોજમેં, પ્રભુ પ્રગટે તતકાળ. ૨૭
ચોપાઇ—પ્રેમ વિવસ્ય ભયો બાળ અપારા, પુલક ગાતઃનહિં તન સંભારા;
પ્રેમ પ્રવાહ નિન ભયો એહી, પિંડ બહ્માંડકી સુદ્ધ નહિ તેહીં. ૨૮
રૂપ શ્રી પુરૂષોત્તમકા જેહૂ, શોક હરન અતિ સુખપ્રદ તેહૂ;
અંતર ધ્યાન ભયો સો જબહી, વિકળ હોઇ ઠાઢો ભયો તબહી. ૨૯
પુનિ પ્રભુ દરશ ચહત શિશુ સોઇ, નિજ ઉરમેં ખોજત થિર હોઇ;
બાહિર ભીતર ખોજિ અપારા, વિન દેખે ભયો વિકળ કુંમારા. ૩૦
બિન હરિ દરશ દુખિત તેહિ જાંની, ભઇ ગંભિર ગગન મહિં બાંની;
સુનહુ બાળ મમ દરશન જેહા, યહ તન ફીર ન પૈહો તુમ તેહા. ૩૧
દોહા—અતિ અંકવ અંતર સહિત, કુટિલ કુયોગિ જોય;
સો દરશન બિન યતિ મરે, કબહુ ન દેખત મોય. ૩૨
સોરઠા—દરશ દિયો એકવાર. સો તવ ભજન કે કાંમ હિત;
જેહિ મોપર અતિ પ્યાર, તેહિ મનમળ સબહિ ટરત. ૩૩
ચોપાઇ—અલ્પ કાળ કિનો સતસંગા, ભૈ તવ મતિ મમરૂપ અભંગા;
નિંદન જોગ્ય ત્યાગિ તન એહા, હોઇ હો મમ મન નહિં સંદેહા. ૩૪
મો સંગ્ય તવમતિ નિશ્ચળ જોઇ, કબહુ ન નાશ પામે અબ સોઇ;
શ્રષ્ટિ ઉદય લવ હોવત જબહી, મીટહિ ન તોર સ્મૃતિ યહ તબહી. ૩૫
ગગન બાંનિ ઇમિ દેનો ગ્રાંનાં, સો બાળક તેહિ વંદિ સુજાંનાં;
તબ સોઇ બાળ જપત હરિનાંમાં, ફિરી ભોમિ પર અધિક અકાંમા. ૩૬
યું હરિ ભજન તજ્યો તન એહી, દઇ પ્રભુ ભાગવતિ તનું તેહી;
કલ્પ અંત સોવત અજ જેહૂ, કિન પ્રવેશ સો અજ તનું તેહૂ. ૩૭
દોહા—શ્રષ્ટિ સમય અજ અંકસે, માંનસ સુત ભએ જોય;
દેવ રૂષિમેં આત અધિક, મુનિ નારદ ભએ સોય. ૩૮
સોરઠા—શ્રી બદરિપતિ પાંસ, સો મુનિવર સંતત રહત;
અતિ અનન્ય હરિદાંસ, મુનિ નારદ હરિ મન ભએઉ. ૩૯

ચોપાઇ—જબ સતસંગ કિયો તેહિ તાતા, મુનિહિં બ્રહ્મ માંનેઉ સાક્ષાતા;
આપમેં ઓગુન મુનિ ગુન લીનાં, તેહિ ઉર વાસ ધર્મ તબ કીનાં. ૪૦
લે પરિવાર ધર્મ કિયો બાસા, તબ તેહિ ઉર પ્રભુ કિન નીવાસા;
બઢત બઢત અતિ બઢિ ગએ સોઇ, મુનિ નારદ જાનત સબે કોઈ. ૪૧
યું સતસંગ કરત બુદ્ધિવંતા, બ્રહ્મ જાંનિ સેવત ગુરૂસંતા;
દોષ બુદ્ધિ કબહુ નહિં લેંવે, સર્વસ અર્પિ દેવસમ સેવે. ૪૨
વ્યવહારિક ગુન ચાંતુરિ જેહા, કબુ ન દેખાવત સંતકું તેહા,
તેહિ ઉર ધર્મદેવ સુખદાતા, લે પરિવાર બસત સાક્ષાતા. ૪૩
દોહા—ગ્નાંન ભક્તિ વૈરાગ્ય જુત, જેહિ ઉર ધર્મકો વાસ;
સો દિન દિન સતસંગમે, બઢત જાત હરિદાસ. ૪૪
સોરઠા--સંતકે ગુન ગ્રહે જોય, તેહિ ઉર ધર્મ સદા જનીત;
બઢત જાત નિત સોય, જયું જ્યું સતસંગતિ કરત. ૪૫

ઇતિશ્રી સતસંગ શિરોમણૌ મુક્તાનંદ મુનિ વિરચિતે નારદ જન્મ કર્મ વર્ણન નામા દ્વાદશોધ્યાયઃ ૧૨

અધ્યાય ૧૩ મો.

ચોપાઇ—સુનિ સબ કથા પરમ સુખદાઇ, બઢત ઘટત જિમિ સતસંગાઇ;
જોરિ પાંનિ નર અધિક વિચાંરી, પ્રશ્ન કરત મુનિ મન અનુસારી. ૧
નિંજ પરિવાર સહિત ધર્મ જોઇ, હમ સબ સુનત ચહેં પ્રભુ સોઇ;
અધર્મ દુખદ કહત શ્રુતિ જેહીં, કહો પરિવાર સહિત પ્રભુ તેહી. ૨
સુનિ નરવચન કૃપાનિધિ દેવા, મુદ જુત કહન લગેઉ દોઉ ભેવા;
સુનુ નર પ્રથમ ધર્મ પરિવારા, જિન ધરિ જિવ લહત ભવ પારા. ૩
પ્રકૃતિ પુરૂષ પરબ્રહ્મ હે જેહા, ધર્મ ઋષિતનું ધારિ તેહા;
વિશ્વકો ઉદય કાળ ભયો જબહી, બ્રહ્માસું પ્રગટે પુનિ તબહી. ૪
તેહિ પરિવાર સબહિ સુખરૂપા, કહું સંક્ષેપસું પરમ અનૂપા;
ત્રયદશ દક્ષસુતા મન ભાઇ, ધર્મપત્નિ સબ ભઇ સુખદાઈ. ૫
દોહા—શાંતિ દયા મૈત્રી ક્રીયા, શ્રદ્ધા તિતિક્ષા જોય;
તુષ્ટિ પુષ્ટિ ઉન્નતિ બુદ્ધિ, મુર્તિની મેધા સોય. ૬
તિન સહિત દશ ધર્મકિ, પત્નિ કહિ સુખ રૂપ;

અબ ઇનકો પરિવાર શુભ, વરનિ સુનાઉ અનૂપ. ૭

ચોપાઈ—શાંતિ તનય સુ જાંનહુ તાતા, અભય સો દયા પુત્ર વિખ્યાતા;
મૈત્રિ તનય પ્રસાદ કહાયો, ક્રિયા પુત્ર હરિ જોગ સોહાયો. ૮
શ્રદ્ધા તનય શુભ શ્રુતિ સબ ગાવે, ક્ષેમ તિતિક્ષા પુત્ર કહાવે;
તુષ્ટિ તનય મુદ મંગળકારી, પુષ્ટિ કુમાર ભજન ગર્વભારી. ૯
ઉન્નતિ તનય ભક્તિ દર્પ જોઇ, બુદ્ધિકુમાર અર્થ શુભ સોઇ;
મેધા સ્મૃતિ સૂનું[1] ઉપજાયો, પ્રશ્રય સોનહી સુત અતિ મનભાયો. ૧૦
ગુણાતિત પદ તુર્યા જોઉ, ધર્મકિ પત્નિ અહિંસા સોઉ;
દક્ષ સુતા સોઇ મૂર્તિ નામા, ધર્મકિ પત્નિ સુખદ ગુનધાંમા. ૧૧

દોહા—સો મૂર્તિકે સુત ઉભય, નર નારાયણુ દેવ;
પુરૂષોત્તમ સબ સુખ સદન, પ્રગટેઉ અલખ અભેવ. ૧૨

ચોપાઈ—તિનકે જન્મ વિશ્વ મુદ પાયો, મહામુનિ સિદ્ધ ભયો મનભાયો;
સબકે મન દશ દિશ અરૂ વાતા, સરિત અગ્નિ હરખેઉ સબ તાતા. ૧૩
દેવ બજાવત દુંદુભિ વાજા, સુમન વૃષ્ટિ કિનિ સુર રાજા;
મુનિવર સ્તવન મગન હોઇ કીનાં, ગાંધ્રવ હરિગુન ગાન પ્રવીનાં. ૧૪
નાચત નભ સુરત્રિયકે વૃંદા, વ્યાપિ રહ્યો સબ જગ આનંદા;
બ્રહ્માદિક સુરવૃંદ અપારા, સ્તવન નમત સબ વારમવારા. ૧૫
તેજ સમુદ્રમેં મુર્તિ દોઇં, લહેં ન જથારથ દરશન કોઇ;
સ્તવત કરત દર્શન હિત દેવા, તેજપુંજ જય અગુન અભેવા. ૧૬

હરિગીત—જય તેજ તેજ મહેશ તમ પર નમો પુરૂષ પુરાંનહિ,
જેહિ જપત માયા તાહિ પર નર કરત મુનિ ગુનગાંનહિ;
સબભુતકિ નિયમકી બિધિ, મહિ સ્થિર રહો સુખદેન જયું,
નિત નમત સુરમુનિવ્રંદ તુમકું સ્તુવન ગદ બેંન જ્યું. ૧૭
તવ એક રોમ પ્રકાશ જો તુમ પ્રગટ કરિ હો આયકેં,
તેહિ તેજસેં સબ પ્રકૃતિ પર સુદ્ધ પુરૂષ જાય બંજાયકે;
સુદ્ધ પુરૂષ અંસકે અંસસે સબ સુર પ્રગટ હોય આવહિં,
તવ તેજ પ્રગટ પ્રભવ હું સો ત્રિગુણુ મતિ કયું પાવહિ. ૧૮
હમ તેજ સાગર લિન અંડમે પરે અન્ય ન દેખહિ,
પર અપર નિજ અન્ય દેહ ગેહ વિશેષ કછું નહિં પેખહિં;
નિજ દેહ ગેહ નદષ્ટિ આવત ભુવન કબ હમ જાનહિ,
તવ તેજ અતિ ઘન દષ્ટિ ગત સબ અન્ય કછુ ન બખાંનહિં. ૧૯

---

૧ બુદ્ધિમાંથી સ્મૃતિરૂપી પુત્ર થયો.

તવ પ્રચુર તેજ પ્રતાપ દેખન હમ ન સમૃથ શ્રી હરિ,
નિજ નયન જુગલ કુમુદતેં રહ્યો તેજ ઉરમેં વિસ્તરિ;
અતિ તેજમેં હમ નાથ ભુલે તુમ વિના દુખકો હરેં,
સંભ્રાંત દ્વિવિષદ શરણુ આએ યથામતિ બિનતિ કરેં. ૨૦
તબ તેજ કરિ ભએ ભ્રાંત હમ સબ સ્તવન નહિ જાને પ્રભો,
એહિ હેતુસેં હમ શરણુ આએ વિઘ્નહર વ્યાપક વિભો;
નિજ પ્રબળ તેજ સમાવ કરિકેં કૃપા હમ પર લાયકેં,
સબ દેવકે દૃગ સુફળ કિજે તવશ્રી મૂર્તિ દેખાયકે. ૨૧
દોહા—એહિ વિધિ સુરગણુ સ્તુતિ કિયા, દરશ દિયો સુખકંદ;
મૂર્તિ ઉભય તેહિ તેજમેં, નભ મધ્ય જિમિ જુગચંદ. ૨૨
ચોપાઈ—નિજ સ્વરૂપ સ્થિત મહાવૃત ધારી, દેખેઉ દેવ પરમ સુખકારી;
નિજ પ્રકાશ સબ લોક પ્રકાશેં, બહું રવિ તેજસેં અતિ દ્યુતિ ભાસેં. ૨૩
શ્રી વત્સ ચિન્હ સહિત દોઉ ભાંઇ, પુન્યુ જટાધર જન સુખદાઈ;
હંસ પાદ અંકિત ભુજ સોઉ, ચરણુ ચક્ર લાંછન જુત દોઉ. ૨૪
ઉર વિશાળ ભુજ જાનું પ્રજંતા, શુષ્ક ચતુષ્ક સુખદ ગુનવંતા;
સાગ્ર દંત અષ્ટ ડાઢરે જેહી, ઉભય મેઘ સમ તનું પ્રભુ તેહી. ૨૫
સુંદર વદન લલાટ વિશાલા, જાસ ભ્રકુટિ ભય કંપત કાલા;
છત્રાકાર શિષ શુભ નાસા,[1] મેઘગર્જ સમ બચન પ્રકાશા. ૨૬
હરિગીત—ગંભીર કોમળ મનહર અતિ ધીર શબ્દસેં સોહહિં
રવિ કોટિ કાંતિ સમાન દ્યુતિ છબિ દેખિ મુનિમન મોહહિં;
કરજોરિકે સબ દેવ ઠાઢે તેહિ કૃપા દૃગ હેરહિં,
શુભ ભેખ ધરિ બ્રહ્મચારિકો સ્વતંત્ર સબહું ફેરહિં. ૨૭
દોહા—એહિ વિધિ કરુણા રસ સહિત, પ્રગટ ભએ દોઉ ઇશ;
દેખિ દેવ અતિ હરખ જુત, પ્રભુપદ નાએઉ સિસ. ૨૮
સોરઠા—સુર મુનિવૃંદ અપાર, તેહિ પ્રભુ પૂજેઉ પ્રેમજુત;
વર્ણિ વેશ સુકુમાર, ગએઉ ગંધમાદન[2] અચળ.
ધર્મકો સર્ગ અનુપ, નર નારાયણુ પ્રભુ સહિત;
એક સંગ સુખરૂપ, જહાં ધર્મ તિહિત શુભ અંગ. ૬
શાંતિ દયા શુભ ત્યાગ, તજત પિશુનતા[3] સબહિ વિધિ;
લોભ રહિત બડભાગ, મૃદુ લજ્યા જુત અતિ અચલ. ૭

---

૧ નાસિકા. ૨ ગંધમાદન પર્વત છે. ૩ ચાડીયાપણું.

ચોપઈ—તેજ ક્ષમા ધૃતિ ધારત જેહી, માન રહિત શુચિદ્રોહ ન તેહી;
ધર્મ કુટુંબ જુત તેહિ ઉર હોઇ, ઇન લછન જુત રહે મુનિ સોઇ. ૮
મહામુનિવરકે દોષ ગ્રહે જબહી, તેહી ઉર અધર્મ આવત તબહી;
જેહિ ઉર અધર્મ કરત નિકેતા, અસદ્ ગ્રંથ તેહિ ભાવત એતા. ૯
કૌલાર્ણવ અરૂકો કહે જેહી, શુષ્ક વેદાંત ભકિત વિન તેહી;
નાસ્તિક મતકે ગ્રંથ સબ જેહા, તિન સંગ કરત મુઢ નેહા. ૧૦
તેહિ ગ્રંથનકિ ગાથા જોઇ, કરિ સંક્ષેપ સુનાઉ તોઇ;
કૌલાર્ણવ આશ્રિત નર જેહુ, મહામાયા પૂજન રત તેહુ. ૧૧
દોહા—વામ રૂ દક્ષન માર્ગસેં, જપત હેં દેવી જેહુ;
શાકત કૌલ અર્ચન વિધિ, કલ્પત બહુ વિધિ તેહુ. ૧૨
ચોપાઈ—શ્વપચિ આદિ ત્રિયઅષ્ટ પ્રકારા, દેખિ માંની પુજન કરિ પ્યારા:
પંચૈ મકારસેં પૂજન જોઇ, નીચ નારિ મહિં કલ્પત સોઇ. ૧૩
ત્રિય ઉચ્છિષ્ઠ મદ્યમાંસ હે જેહા, ભક્ષન પાંન કરત ખલ તેહા;
મૈથુન રત તિન ત્રિય સંગ જેહી, વામમાર્ગ રત કરાવત તેહી. ૧૪
દશક રૂ વિંશક કુંડ હે જોઉ, દક્ષિન માર્ગ કહાવત સોઉ;
વર્ણ અઢાર એક સંગ ખાવે, ત્રિય અંગ સંગ ધોય જલપાવે.
સો ગુરૂ હોઇ ભ્રષ્ટ જગ કરહીં, ઇશ્વરસેં રંચક નહિં ડરહિં,
તેહિ ઉર અધર્મ અતિ દુખદાઇ, રહત નિરંતર મહામુદ પાઈ. ૧૫
દોહા—વામરૂ દક્ષન માર્ગરત, જિવ અધિક મતિ મંદ;
આપ ચલે મગ નર્કકે, ઓરકું ડારત ફંદ. ૧૬
ચોપાઇ—કોક ગ્રંથ આશ્રિત જો પ્રાંની, તિનકી બાત કહું દેહું બખાની:
વાત્સાયન મુનિ ધર્મ ઉદારા, કાંમ સુત્ર તેહિ કિન ઉચારા. ૧૭
સો પ્રભુલિલા બર્તન કાજા, જેહિ વિધિ રાસ રમેઉ વ્રજરાજા;
સો અબ મુઢ કામિ કવિ જેહુ, નરત્રિય તુછમેં થાપત તેહુ. ૧૮
કામકે ગ્રંથસો કરત અપારા, જેહિ સુનિ બાઢત વિવિધ વિકારા;
આપ ભુલિ ઓરહિં ભરમાવે, બરનિ બરનિ ત્રિય બાત સુનાવે. ૧૯
અપનિબિ રાંનિ નાર્ય હે જેહા, વિનતા ગુન બરનત ખલ તેહા;
મુગ્ધા મધ્યા, પ્રૌઢા નારી, યહ જોબન મદજુત પ્રિય પ્યારી. ૨૦
દોહા—એહવિ નાયક નાયકા, ભેદ હે અનંત અપાર;
પ્રભુપદ પંકજ વિમુખસો, બરનત બારહિ બાર. ૨૧
સોરઠા—જ્યું રોગી મિષ્ટાંન, ખાત સો અતિ દુખ સહિ મરત;
ત્યું યહ તજિ ભગવાન, નરનારિ જમપુર બસત. ૨૨

ચોપાઇ—ૈશુષ્ક વેદાંત ભાકત વિન જેતા, અતિદુખદાયક જાનહું તેતા;
એક બ્રહ્મ કહત મુખ બનાઇ, મન ધન ત્રિય સંગ રહે લપટાઇ. ૨૩
સ્વર્ગ નર્ક સબ મિથ્યા જાંને, પાપ કરત મન શંક ન આને;
હરિ અવતારકું કબહુ ન માને, મનુષ્ય કૃષ્ણકે તુલ્ય પ્રમાને. ૨૪
જ્ઞાનકી ઓટ ગ્રહત ખલ તેહા, કરત સદા પરત્રિય સંગ નેહા;
પ્રગટ બ્રહ્મ દર્શન નહિં પાવે, બાત બનાયકે જગ ભર્માવે. ૨૫
બ્રહ્મ કહત ઉન્માનસેં જેહી, નર સુનવાદી માનો તુમ તેહી;
ગ્યાંન પાપિ સોઇ જિવ કહાવે, ભજન ભકિત બીન જમપુર જાવે. ૨૭

દોહા—શુષ્ક વેદાંતિ ભકિત બિન, કહે જ્યું જમપુર જાત;
અબ નાસ્તિકકે ગ્રંથકિ, કહું સંક્ષેપે વાત. ૨૮

ચોપાઇ—કર્મવાદી નાસ્તિક મતિમંદા, હરિ તજિ ફસેઉ કર્મકે ફંદા;
કર્મકું કર્તા જાનત સોઇ, તેહિ બિન અન્ય ઇશ્વિર નહિ કોઇ. ૨૯
ધર્મ અહિંસા શિખેઉ નામાં, શ્રુતિ ધર્મ નિંદત આઠુ જામાં;
હોમ યજ્ઞ બ્રહ્મ ભોજ હે જોઉ, મહાપાપ સમ કહે ખલ સોઉ. ૩૦
સંધ્યા સ્નાન દ્વિજનકું દાંનાં, તેહિ નાસ્તિક કહે પાપ સમાંનાં;
તબ તેહિ ઉર અધર્મ સ્થિર હોઇ, કરત નિવાસ નારી જુત દોઇ. ૩૧
કાલ કર્મ માયા એ તીનાં, જગકર્તા કહે જ્ઞાનિ પ્રવીનાં;
પ્રભુમહિ દોષ નિવારણુ કાજા, હરિહિં અકર્તા કહે કવિ રાજા. ૩૨
દોહા—કાલ કર્મ માયા સબે, દારૂ નારી સમ સોય;
પુરૂષોત્તમકી દ્દષ્ટિ બિનન, કરજ ન સમૃથ કોય. ૩૩
સોરઠા—સો નાસ્તિક મતિમંદ, પ્રભુ પ્રભુતા જાનેહિ બિન;
ફસેઉ કર્મકે ફંદ, નાસ્તિક ગ્રંથકું સત્ય ગિનત. ૩૪
અસદ્ ગ્રંથ ઇમિ જોય, કુમતિ કુસંગસે સત્ય ગિનત;
ભવજળ તરત ન સોય, તેહિ ઉર અધર્મ નિત રહત. ૩૫

ચોપાઇ—તબ તેહિ લક્ષન વરતત જેહુ, કરી સંક્ષેપ બરનું અબ તેહુ:
દંભ દર્પ અભિમાન અપારા, ક્રોધ ક્રુરતા તન અહંકારા. ૩૬
પ્રવૃત્તિ નિવૃત્તિ નહિ જાનત સોઇ, અધર્મ વાસ જાસ ઉર હોઇ;
સદાચાર સત્ય શૌચ કહાવે, તેહિ ઉર લેશ રહન નહિં પાવે. ૩૭

---

૧ શુન્યવાદી એટલે કાંઇ છેજ નહીં એમ કહેનારા. ૨ લાક-ડાની પુતળી.

ઇશ્વરકું કરતા નહી જાને, બિન ઇશ્વર સબ જકત બખાંને:
નરત્રિય મિલત પરસપર જાઉ, જગકરતા જાંનત ખલ સોઉ. ૩૮
કાંમકું શ્રષ્ટિ હેતુ નિત જાંનિ, હોત નારિરત તન અભિમાંની:
અતિ દુઃપૂર કામ ઉરધારી, કરત અશુચિ વૃત પાતક ભારી. ૩૯
ચિંતા દિર્ધ ન આવત અંતા, કામ ભોગપર મરણ પ્રજંતા;
બહુધા ચિત વિભ્રાંત અહારા, ગિરત સો અશુચિ તર્ક બહુવારા. ૪૦
દોહા—અહંકારી બલ દર્પ જુત, કાંમ ક્રોધરત જોય;
દ્વેષ અસુયા સબહિ પર, સો સબ હરિ સંગ્ય હોય. ૪૧
અતિ અજ્ઞાનમેં રહત નિત, જેહી ઉર અધર્મ વાસ;
સત્પુરૂષનકે વચનસેં, તાહિ ન હોત સમાસ. ૪૨
ચોપાઇ—ક્રુર કુટિલ ઉર દ્વેષકી ઝાલા, નરમેં અધિક સો કઠિન કરાલા:
પરત સો અસુર જોનિ મહિ જાઇ, તહાં તહાં કરત અત્યંત બુરાઇ. ૪૩
અસુર જોનિ પાવત ખલ જેહા, તહાં બહુ જન્મ ધરત તબ તેહા;
પ્રગટ રૂપ નહિ પાવેં મોરારી, લહત અધમ ગતિ અતિ દુઃખકારી. ૪૪
ત્રિવિધ નર્કકે દ્વાર કહાવે, અસુર ભાવ જુત નિત મહિ જાવે:
કામ ક્રોધ અરૂં લોભ એ તિનાં, નર્ક દ્વાર ગિનિ તજત પ્રવીના. ૪૫
હરિ અગ્યા વિરોધિ જન જોઇ, આસુરિ જિવ કહાવત સોઇ:
જેહિ ઉર અધર્મ કરત નિવાસા, તેહિ ન સંત ઢિગ હોત સમાસા. ૪૬
દોહા—કામ ક્રોધ અરૂં લોભ એ, તેહિ જમપુરકે દ્વાર;
ઇન તિનકે જોગસે, જિવ સહત જમમાર. ૪૭
ત્રિવિધ નર્કકે દ્વારસેં, રહિત હોત નર જોય:
સબ વિધિ અપનો શ્રેય કરિ, લહત પરમપદ સોય. ૪૮
ચોપાઇ—હરિગુરૂ વચન ગ્રહત જન જેહા, દૈવિ જિવ કહાવત તેહા;
ધર્મ તાસ ઉર લે પરિવારા, બસત સદા પલ હોત ન ન્યારા. ૪૯
સો નિર્લોભિ રહત નિત્ય સંતા, ધાતુ માત્ર ત્યાગત બુદ્ધિવંતા;
અષ્ટ ભાંતિ કરિ ત્રિયકો ત્યાગા, દ્દઢ નિષ્કામિ રહત બડભાગા ૫૦
મદ્ય અરૂં માંસ કેરૂ સબ ત્યાગે, તજી વિટાલ પ્રભુપદ અનુરાગે:
અપકવ વૃત્ત અન્ન જાચત જેહુ, નિઃસ્વાદિ વૃતરત મુનિ તેહુ. ૫૧
પિંડ બ્રહ્માંડસે પ્રીત મિટાવે, હો નિસ્પૃહ સો હરિગુન ગાવે;
તન અભિમાન સબહિ વિધિ ટારી, નિર્માનિ હોય ભજત મોરારી. ૫૨

દોહા—ગુન લછન ભિન ભિન કહે, ગતિ અરૂ અગતિ પ્રજાત;
ધર્મ સર્ગ જુત સંત હે, અધર્મ જુક્ત અસંત. ૫૩

ઇતશ્રી સતસંગ શરોમણૌ મુકતાનંદ મુનિ વિરચિતે સંત અસંત ગુણવર્ણન નામા ચતુર્દશોઽધ્યાય:

અધ્યાય ૧૫ મો.

ચોપાઇ—સુનિ પ્રભુવચન જોરિ જુગપાંની, પ્રશ્ન કરત નર અતિ મુદ આંની;
જેહિ ઉર ધર્મ સબહિ વિધિ હોઇ, પ્રભુ તુમ સુમતિ સંત કહે સોઇ. ૧
એકાંતિક મુનિ ભજિ ભગવાનાં, લહત કવન ગતિ પરમ સુજાંનાં;
કવન ધાંમ પહુંચત મુનિ ત્યાંની, કહહું કૃપા કરિ જન સુખદાંની. ૨
સુનિ નરવચન મગન હોઇ દેવા, કહત પરમ મુક્તિકો ભેવા;
સુનુ નર જબ મુનિ તજત શરિરા, પ્રભુ પારાયન રહત સુધીરા. ૩
તબ તેહિ હરિમૂર્તિ સુખદાઇ, અંત સમે દર્શન મનભાઇ;
તનું તજિ સો મૂર્તિકે સંગા, ગવન કરત હરિજન સુધ અંગા. ૪
દોહા—સો મૂર્તિકે સંગ તબ, શ્વેતદ્વિપ મહિં જાઇ;
વાસુદેવ સબ મુક્ત જુત, નિરખત પ્રભુ સુખદાઇ. ૫
ચોપાઇ—શ્વેતદ્વિપ મહિં મુક્ત અપારા, કરત સદા સોઈ કાલકો ચારા;
શુષ્ક ચતુષ્ક છત્ર સમ શિશા, બ્રહ્મ સ્વરૂપ ભજત જગદીશા. ૬
શષ્ટિ દંત અષ્ટ દાઢ હે જેહી, જય જય શબ્દ કરત સબ તેહી;
કોટિ ભાનું સમ તેજ પ્રકાશા, એેસે મુક્ત અનંત પ્રભુપાસા. ૭
એેસેં મુક્ત મધ્ય સુખકંદા, સોહત જિમિ ઉડુગણુ મધ્ય ચંદા;
એહિ વિધિ વાસુદેવ પ્રભુ જેહા, પ્રેમમગન હોઇ નિરખત તેહા. ૮
તાપિછે નિર્મળ મતિ દાસા, વિનયજુક્ત બેઠત પ્રભુ પાસા;
પુનિ સો સંત તેહિ પ્રભુ ઉપદેશા, વાસુદેવ ઉર કરત પ્રવેશા. ૯
દોહા—અગણિત કોટિ બ્રહ્માંડ તહાં, દેખત સો હરિદાસ;
વાયુ જોગ કરિ વ્યોમમેં, જેસેં રેણુ પ્રકાશ. ૧૦
ચોપાઈ—જિમિ વર્ષાઋતુ મહિં નભ માંહી, ઘનઘમંડ[૧] તેહિ સંખ્યા નાહી;
વ્યોમમે વાયુ જોગ કરિ સોઇ, ઉપજંત અનંત લિન પુનિ હોઈ. ૧૧
જ્યું સમુદ્ર મહિં તરંગ અપારા, હોત વાયુવસ્ય ઉદય સંહારા;
કાલ સક્તિ ઇશ્વરકિ કહાવે, ત્યું બહું ઈંડ પાય [૨]ખપાવે. ૧૨

---

૧ વાદળાંની ઘટા. ૨ ઘણાં બ્રહ્માંડ થાય અને નાશપામે.

इंड कोटि भूमि देखत दासा, हरि इच्छा इग होत प्रकाशा;
तब सो मंत नभ अंतकुं पावे, जो नभ अनंत अपार कहावे. १३

ता आगे तम देखत तेहा, हाजर शैल तुल्य घन जेहा;
पाहान वज्रसें अधिक कठोरा, दश दिश महिं भासत तम घोरा. १४

दोहा—तब तेहि तमके जोगसें, भक्त होत तम रूप;
ज्युं जल जामत हेम करि, होत सो कठिन अनूप. १५

चोपाइ—भगवत ध्यान के बल करि एेडी, हेत सचेतन तत्क्षण तेही;
निज सुक्ष्म तनु हृदयमें ध्यांनी, करत प्रवेश जुक्ति करि ग्यांनी. १६

संचित रूप निजातम जेहू, तहां अशरिरी लहत जन तेहू;
युं निज रूपसें संपन्न होई, निज जडता डापत जन सोइ. १७

निज आतम महिं अचल अनंता, चीदाकाश देखत सोइ संता:
चिदाकाश महिं अनल समांनां, दुर्गकुं देखत परम सुजांनां. १८

लोकालोक शैल सम शोभे, तेजपूंज देखत मन लोभे;
चिदाकाश महिं अति थिर जेहा, महामुनि दुर्ग विलोकत तेहा. १९

दोहा—तेहि तेजके दरशसें, आतमसत्ता जोय;
चैतन्यमय सुंदर वपु, पावत मुनिवर सोय. २०

चोपाई—श्री पुरुषोत्तम इच्छा पाइ, चिदघन मय वपु अति सुखदाइ;
तेजको दुर्ग अधिक सुखरूपा, तेही सनमुख तनु चलत अनूपा. २१

सो अंतरिक्ष मार्ग गुनवांता, दुर्गमें पेठत परम सुजांनां;
तेहि थल भुमि तेजोमय जेडी, चैतन वपु मुनि देखत तेही. २२

तेहि भुमिकि उपमा जोइ, सबहि ब्रह्मांड में लहत न कोइ;
जब होवत एेसो कोइ काळा, तब यह उपमा बनत विशाला. २३

स्वच्छ काचमय भुमि जेहु, परवत सबहि काचमय तेहु;
स्थावर जंगम सब आकारा, स्वच्छ काचमय होवहिं सारा. २४

दोहा—जितने नभमंडळ महिं, ग्रह नक्षत्र उडु जोय;
तितनेहि अधिक प्रकाश जुत, भानु व्योम महिं होय. २५

सब रवि किरन प्रकाशसें, सो भुमि जिमि होइ;
अति आश्चर्यमय रम्याभू, लहत हे उपमा सोइ. २६

चोपाइ—सो भुमि महिं दुर्ग हे ओरा, पुनि सोई भक्त देखे तेहि ठोरा;
देख्यो प्रथम तेज अति जोउ, तिनसे अधिक तेज जुत सोउ. २७

વિદ્યુત અનંત અધિક દ્યુતિ લાઇ, સ્ફુરત સુદાંમ અચલ પર જાઇ;
સો જિમિ તેજ સ્ફુરત અતિ ભારી, ત્યું યહ દુર્ગ સોહે સુખકારી. ૨૮

તેજોમય તહિ દુર્ગકે પાસા, અનંત કોટિ મહામુક્ત નિવાસા;
વાસુદેવ સબતેહિ આકારા, દેખત મુક્ત અનંત અપારા. ૨૯

ૐ નમો નારાયણ ગાવે, અષ્ટાક્ષર મનું જપ તેહિ ભાવે;
હરિપૂજન સામગ્રિ જેહુ, સબકે કર અતિ રાજત તેહુ. ૩૦

દોહા—તાસ દુર્ગ ગોપુર સુખદ, ઉત્તર મુખ અભિરાંમ;
તેહિ મધ્ય કરત પ્રવેશ સબ, પૂજન પ્રભુ સુખધાંમ. ૩૧

સોરઠા—તેહિ મંગ્ય કરત પ્રવેશ, સો ચૈતનવપુ દાસ તબ;
ધરત મુક્ત સમવેશ, જાત દુર્ગ મહિં દરશહિત. ૩૨

ચૌપાઇ—દુર્ગમે દિવ્ય વેદિકા જેહા, પ્રથમ સો ભક્ત વિલોક્ત તેહા;
રત્નજડિત ચહુકોણ સોહાઇ, મણિપ્રકાશ જુત બરનિ ન જાઇ. ૩૩

મૃગમદ ચંદન કુંમકુંમ જેહી, અગરૂ આદિ ચરચિત શુભ તેહી;
મંગલ દ્રવ્ય તુલસિ દલહારા, પુષ્પસેં વેદી વિચિત્ર અપારા. ૩૪

જ્યોતિ સમુહ વેદિ મધ્ય જોઉ, દિવ્ય નયન દેખત જન જોઉ;
અધિકશ્વેત જ્યોતિ સુખરૂપા, અમલ મનોહર પરમ અનૂપા. ૩૫

અધો ઉર્ધ્વ તિર્યકદિસિ જોઇ, ચીદાકાશકે પ્રાંત હે સોઇ;
નિજ કિરણ નિકરિ સબમહિ જેહુ, વાપિકે રિથત હોવત નિત તેહુ. ૩૬

દોહા—તેહિ જોતિકું કહત હે, મુનિવર અક્ષરધાંમા;
ચિદ્દઘન બ્રહ્મ પરાત્પર, એકરૂપ સુખઠાંમા ૩૭

પ્રકૃતિ પુરૂષકો હેતુ સો, અક્ષરધાંમ ઉદાર;
સબ પ્રેરક પરિણાંમવિન, જન નિરખત કરિ પ્યાર. ૩૮

ચોપાઇ—તબ તેહિ દિવ્ય જ્યોતિ કે માંહિં, દિવ્ય સિંહાસન દેખત તાંહિ;
તેહિ સિંહાસન મધ્ય ચહું દેવા, સો હરિજન નિરખત તતખેવા. ૩૯

ચહુંદિશિ નિરખત પરમ કૃપાળા, કરન ભક્ત મન મોદ વિશાળા;
ચહું અતિ શુકલવર્ણ સુખદાઇ, દિવ્ય તેજ જુત બરને ન જાઇ. ૪૦

વીરાસન રાજત ચહુંભાઇ, એકરૂપ ચહું તનું દરસાઇ;
જટા મુકટ મંડિતશિર શોભે, ચારૂ નયન નિરખત મન લોભે. ૪૧

ભાલ વિશાલ ભ્રકુટિ ભયહારી, નાસા દિપ જોત અનુંસારી;
નિજ ભક્તનકું નિરખિ સુખકંદા, કરત હાસ મેટન ભવફંદા. ૪૨

હરીગીત—પ્રભુ મંદ હાસ પ્રકાસ કરિકેં ભક્તકું સુખ દેતહી,
અહુંરૂપ દેખત સંતજન શુભવર્ણિ વેશ સમેતહિ;
ઉપવીતદંડ કમંડલુ કર ધરે પ્રભુ સુખદેન જ્યું,
વલ્કલ વસન તન ધારી ભક્તકું પ્રસન્ન મુખ કહે બેન જ્યું. ૪૩
કહે પ્રથમ મુક્ત અપાર પૂજા કરત અતિ હિત લાયકે,
ઉપચાર બહુવિધિ મુક્ત અર્પત ગ્રહન પ્રભુ મુદ પાયકે;
નર સહિત નારાયણ શ્રી કૃષ્ણ શ્રી હરિજન સુખકંદ જૂ,
તેહિ કૃપા પાયકે દિવ્ય દરશન ભક્ત હોત આનંદ જૂ. ૪૪

દોહા—દેખિ રૂપ અહું દેવકેં, કરત સો દંડ પ્રણામ;
પ્રેમમગન કર જોરિકેં, નિરખત પ્રભુ સુખધામ. ૪૫

ચોપાઇ—પ્રભુ કરૂણાદગ [૧] હેરત તેહિ, હોત અનાદિ મુક્ત સમ એહી:
પરમાનંદ લહત સો જંતા, સુરમુનિ કહન ન સમૃથ તેતા. ૪૬
અહું મધ્ય ઉત્તર મુખ સ્થિત જેહા, શ્રી નારાયણ મુખ્ય પ્રભુ તેહા;
તાસ મૂર્તિ નિશ્ચલ મન હોઇ, પ્રેમમગન નિરખત જન સોઇ. ૪૭
તબ તેહિ સબહિ અંગસેં તાતા, સુનત પ્રણવધુની જન સાક્ષાતા;
ઉદય હોઇ પ્રભુ રૂપ સમાવે, સો શોભા બરનિ નહિં બનવે. ૪૮
પ્રલય ઉદધિ મહિં તરંગ અપારા, ઉદય હોય પુનિ હોત સંહારા;
ત્યુંહિ પ્રણવ ઉત્પત્તિ લય ગ્યાની, નારાયણસેં લખત મુનિ ધ્યાની. ૪૯

દોહા—પ્રલય કાલકે મેઘસેં, વાયું વેગ કરિ જોય;
ગાજવિજ હોઇ પ્રગટ પુનિ, લીન સો ઘન મહિં હોય. ૫૦
હરિમૂર્તિસેં હોત યું, પ્રણવજ્યોતિ ઝણકાર;
એકાંતિક મુનિ સુનત સો, નિરખત તેજ અંબાર. ૫૧

ચોપાઇ—વાસુદેવ આકૃતિ મુનિવૃંદા, તેહિ સંગ્ય સો મુનિ કરત આનંદા;
રહત સો હરિ ઢિગદાસ હજુરા, પ્રભુ તેહિ પલક કરત નહિં દૂરા. ૫૨
તેહિ હરિજન સુખ બડતા જેહી, કહત લજત શારદ શ્રુતિ તેહી;
યું શુદ્ધ ભાવ કરત સતસંગા, તેહિ ઉર હોવત ધર્મપ્રસંગા. ૫૩
ધર્મવાસ ભએ શુભ ગુન જેતા, તેહિ હરિજન ઉર કરત નિકેતા;
હરિગુરૂ સંત સેવ ફલ જેહુ, ભાવ કહે બરનિ સબ તેહુ. ૫૪
અક્ષરપદ તેહિ હોત નિવાસા, કબહુ ન તેહિ ચલ કાલકો ત્રાસા;
બ્રહ્મરૂપ હોઇ ભજત મોરારી, દિન દિન બાઢત પ્રેમ ખુમારી. ૫૫

---

૧ દયાની નજરથી જુએ છે.

દોહા—યું સંતનકે ગુન ગ્રહે, તાસ હોત કલ્યાંન;
દેવદયાનિધિ તાહિપર, રિઝત પ્રગટ પ્રમાંન. ૫૬
જ્યું એકાંતિક ભક્ત સો, પાવત અક્ષરધાંમ;
સો સંક્ષેપસુ કહિ કથા, હરિગુન જુત અભિરાંમ. ૫૭

ઇતિ શ્રી સત્સંગ શિરોમણૌ મુક્તાનંદ મુનિ વિરચિતે એકાંતિક ભક્ત અક્ષરધાંમ પ્રાપ્તિ વર્ણન નામ પંચદશોઽધ્યાયઃ ૧૫

અધ્યાય ૧૬ મો.

પંદરમા અધ્યાયમાં નારાયણમુનિયે એકાંતિક ભક્તની પ્રાપ્તિ કહી. હવે આ સોળમા અધ્યાયમાં દુર્જનની ગતિ કહે છે.

ચોપાઇ—સુનિ હરિભક્તકિ ગતિ મુદપાઇ, પુનિ નર પ્રશ્ન કિયો શીર નાઇ;
પ્રભુ જેહિ ઉર અતિ અધર્મ હોઇ, અધિક અસંત કહે તુમ સોઇ. ૧
સો મતિમંદ કવન ગતિ પાવે, કેહિ બિધિ જમપુર સો ખલ જાવે;
કયું જમપુર દુર્ગતિ લહે જાઇ, નાથ નિરયદુખ[1] હેતુ બતાઇ. ૨
સુનિ નરવચન ભક્ત ભયહારી, કહન લગેઉ જમપુર દુખ ભારી;
સુનું નર જેહિ ઉર અધર્મવાસા, તાસ ધર્મ સબ હોત બિનાસા. ૩
અંત સમે તેહિ જમગણ આઇ, દરશ દેત અતિસેં દુખદાઇ;
દેખિ દુત કંપત સોઇ પ્રાંની, અતિદુખ પાવત તન અભિમાંની. ૪
દોહા—કોટિ બિંછુકિ બેદના, રોમ રોમ પ્રતિ હોય;
જમગણ મુદગર મારિકેં, દેહ તજાવત સોય. ૫
ચોપાઇ—દક્ષણપંથ બિકટ અતિઘોરા, તહાં જમગણ ધિંસત કરી જોરા;
લોહકે અંકુશસેં કર ફારી, ખેંચત જાત અતિ દુખકારી. ૬
એક વા દો મુહૂર્તકે માંઇ, છયાસિ સહસ્ત્ર જોજન લે જાઇ;
નાના રૂપસેં ભાસત જોઉ, વૈવસ્વત્ત પુર જાનહુ સોઉ. ૭
શુભ કર્મનિ જુત નર હે જેહિ, અતિ સમિપ જિમિ ભાસત તેહી;
રૌદ્ર રાહ પાપિ સબ જંહી, તેહિ અતિ દુર ભાસે મનમાંહીં. ૮

---

[1] નરકનું દુઃખ

જમગણુ સંગ્ય જિવ જબ જાવે, સો દુખ બરનન અંત ન આવે;
તમ વાલુકા[1] અતિ દુઃખદાઈ, લોહ સંકુળુત સહિ નહિં જાઈ. ૯
દોહા—તહાં ચલાવત જિવકું, જમગણુ દેદે માર.
ડગ ડગ પગ ભરિ પરતસો, પાવત કષ્ટ અપાર. ૧૦
ચૌપાઈ—તમ અંગાર ગરત અતિ ભારી, તેહિ મગમેં[2] જમ દેવત ડારી;
મગ મધ્ય ઉપલ ક્ષુર સમ ધારા, પાઓ ધરતકેં પતન ન સારા. ૧૧
કહું કહું તમ જમિ લોહ કેરી, સો દુઃખદાયક તમ ઘનેરી;
તમ વાલુકા કંઠ પ્રજંતા, ચલિ ચલિ મરત ન આવત અંતા. ૧૨
દુઃખ અનંત જમપુર મગ કેરા, સો પાપિ નર સહત ઘનેરા;
મસક દશમુખ વજ્ર સમાના, અતિ કાટત તન તજત ન પ્રાંનાં; ૧૩
સિંધ વ્યાઘ્ર દારૂણુ દુઃખદાતા, કાટત તન પલ નહિ સુખ સાતા;
અતિ વિખધર મગ મહિં બહુ વ્યાલા[3], વ્યાઘ્ર કાટિ અતિ કરત બેહાલા. ૧૪
દોહા—મત ગયંદ અરૂં મહિષકો, મગહિં ત્રાસ અપાર;
વેગસું આવત ધાયકેં, કરત વિષાંણુ પ્રહાર. ૧૫
ચૌપાઇ—મગ મહિં ડાકિનિ રાક્ષસ ઘોરા, કાટત દેહ કરત અતિ જોરા;
એહ વિધિ વ્યાધિ વિવશ દુઃખ પાવે, પ્રેત દેહ તેહિ અંત ન આવે. ૧૬
બાંણુ વૃષ્ટિ કરિ તન કટિ જાઇ, તેહિ પર ઉલમુક વરખત આઇ;
તેહિ પર ક્ષાર અંબુકિ ધારા, પરત જરત અતિ કરત પોકારા. ૧૭
[4]નિરાલંબ નિરજન[5] મગ સોઇ, ખાન પાન વિશ્રાંમ ન કોઈ;
જો હરિ વિમુખ પાપરત જંતા, સો યહ મગદુખ સહત અનંતા. ૧૮
મહા ઘોર જમદુત અપારા, જમ આગ્યા તેહિ કરત પ્રહારા;
મિત્ર બંધુ વિન પરવશ્ય પ્રાંની, રૂદન કરત દારૂણુ દુઃખ જાંની. ૧૯
દોહા—જિનહિત કુકરમ કિન બહુ, સો ન સંગ પરિવાર;
અતિ અકેલ આરત વચન, પુનિ પુનિ કરત પોકાર. ૨૦
કોઉ જમગણુ તેહિ મસ્તક ફોરે, કોઉ કરી ક્રોધ દસન[6] તન તોરે,
અપર પરસુ[7] કરી ચિરત અંગા, રૂધિર પાન કરી લહત ઉમંગા. ૨૧
કોઉ કોઉ મુખ મહિં અંકુશ મારી, ખેંચિ ખેંચિ દુખ દેવત ભારી;
કોઉ લલાટ મહિં અંકુશ મારે, ખેંચિ ખેંચિ બહુ વાર પછારે. ૨૨

---

૧ તપેલી રેતી ૨ રસ્તામે ૩ માર્ગમા ઝેરીસર્પો ઘણા ૪ આલંબન વિનાનો, ૫ મનુષ્ય વિનાનો ૬ દાંત વડે શરીરને તોડી ખાય. ૭ દુત કુહાડીથી અંગ ચિરે છે.

કોઉ જુગપદ મહિં અંકુશ પ્રોવે, તેહિ લટકાય તમાસા જોવે;
કૃશપાસ કરિ બાંધત કોઇ, રગ રગ રૂધિરકું ચુસત સોઇ. ૨૩
અર્ધ ચંદ્ર સમ લોહકુ ધારા, કોઉ તેહિ કરિ ચિરત તન સારા;
છિન ભિન સબ અંગ હે જાકા, પુષ્પિત કિંસુક સમ તનું તાકા. ૨૪

દોહા—દાંનહિન પ્રભુપદ વિમુખ, જ્યું દુખ પાવત જંત;
કવિ કોવિદ શારદ શ્રુતિ, કહત ન પાવત અંત. ૨૫
ચોપાઈ—પુન્ય કર્મ જુત પ્રાણિ જેહી, ધર્મરાય કરે આદર તેહી;
તુમ અતિ ધન્ય ભરતખંડ જાઇ, નિજ આત્મહિત કિનો ભાઈ. ૨૬

અબ તુમ ચઢિ વિમાન સુખરૂપા, ભુક્તહુ સ્વર્ગકે ભોગ અનૂપા;
સ્વર્ગ સબહિ સુખસંપન્ન તાતા, તાહાં તુમ જાય બસો સાક્ષાતા. ૨૭
સુરવિનતાદિક અનંત અપારા, ભુક્તિ ભોગ તુમ વિવિધ પ્રકારા;
પુનિ તુમ અલ્પ અશુભ ઇહાં આઇ, ભુક્તોગે અતિસેં દુખદાઇ. ૨૮
જ્ઞાન ભક્તિ વિન કર્મ ન જાવે, મહામુનિ શ્રુતિ પુરાન સબ ગાવે;
યું જમરાજ કહિ સબ બાતા, સુકૃત ફલ કિનો વિખ્યાતા. ૨૯
દોહા—પુન્ય કર્મજુત જિવસો, ધર્મ રાયકો રૂપ;
નિજ પિતુસમ અતિ સૌમ્ય સુખ, નિરખત પરમ અનૂપ. ૩૦

ચોપાઈ—પાપ કર્મ જુત પ્રાનિ જોઉ, યમહિ ભયાનક દેખત તેહ;
દંષ્ટ્રા દંત વદન વિકરાલા, ભ્રકુટિ કુટિલ ઇક્ષણ મનું કાલા. ૩૧
ઉર્ધ કેશ સમ શ્રુ અતિ ભારી, સ્ફુરત અધર દેખત દુખકારી;
અષ્ટાદશ ભુજ ક્રોધ કઠોરા, અંજન શૈલ્ય તુલ્ય તનું ઘોરા. ૩૨
ઉદ્યત આયુધ જુત કર તેહા, વજ્રદંડ કરિ ભયપ્રદ એહા;
મહામહિષ આરૂઢ ઉદંડા, દિપ્ત અગ્નિ સમ નયન પ્રચંડા. ૩૩
રક્તમાલ્ય અંબર તન ધરહીં, મેરૂ તુલ્ય દેખત સબ ડરહી;
પ્રલયકે મેઘ ગરજ સમ બાંની, સનહું પિબત જલનિધિકો પાંની. ૩૪
દોહા—મનહુ ત્રિલોકિ ખાત સબ, ગિલત અનલ મુહ્રુંધાઇ;
પાપિનકું જમરાયકો, રૂપ લગત દુખદાઈ. ૩૫
ચોપાઈ—મૃત્યુહત સદા યમપાસા, કાલ અનલ સમ રૂપ પ્રકાશા;
મારિ અરૂ મહામારિ જેહી, વિવિધિ વ્યાધિ દુખદાયક તેહી. ૩૬
શક્તિ શુલ અંકુશધરં જોઉ, પાસ ચક્ર અસિધારિ કોઉ;
વજ્રદંડધર દુત અનંતા, દીર્ઘ ધનુર્ધર કો નહિં અંતા. ૩૭

રૌદ્રરૂપ યમગણુ બલવંતા, અંજન સમ તન ક્રુર અજંતા;
સબ આયુધ ઉદ્યત કર જેહૂ, જમકે દુત ભયાનક તેહુ. ૩૮
ઇતનો લે સંગ ઘોર સમાજા, પાપિનકું દરશત જમરાજા;
ચિત્રગુપ્ત ભયદાયક ભારી, અઘજુતકું[1] દરશત ભયકારી. ૩૯
દોહા—ધર્મરાજ અઘજુક્તકો, કરત અધિક અપમાંનાં;
ધર્મ બચન બહુ ભાંતિકે, બોલત પરમ સુજાંનાં. ૪૦
ચોપાઇ—સુનહુ પાપરત પાંમર પ્રાંની, તુમ પરધન પરત્રિય રતિ આંની;
જો તુમ કર્મ કિયે દુખદાઇ, અબ તાકો ફલ ભુક્ત ઉ જાઇ. ૪૧
આપકિયા પાવત સબ કોઇ, ઓરકું લેશ દોષ નહિં કોઇ;
બહુ તપ કરિ નરેશ પદપાઇ, આપકે પાપ અધોગતિ જાઇ. ૪૨.
જાંનિ નિજાત્મ સમ સુત દારા, તેહિ હિત કુકર્મ કિન અપારા;
સો સુત નારી કહાં અબ તેરા, જિન હિત યમપુર તોર બસેરા. ૪૩
અબ તેં મમ કિંકર કર આયા, ઉ સુત કલત્ર નહિં કોઉ સહાયા;
બ્રહ્મરૂપ મહાંમુનિ સંગ પાઈ, ભયો વિમુખ કુમતિ ઉર લાઇ. ૪૪
હરિ સમ સતકો ઓગુન લીનાં, તેહિ પાતક ભયો અધિક મલિનાં;
યું બહુ વિધિ વચનનિ યમરાજા, તેહિ અપમાંન કરત હિત કાજા. ૪૫
દોહા—નિજ કર્મનિકું શોચિકે, કછુ ન કહત સો જંત;
તબ યમ પ્રેરે દુતકું, યું આવત અઘ અંત. ૪૬
સોરઠા—જંત વીશુદ્ધિ કાજ, પાપ પંક જિમિ સબ ટરત;
કહત વચન જમરાજ, દુતન પ્રતિ તે હિત કરન. ૪૭
ચોપાઇ—ચંડ પ્રચંડ સુનો મમ બાતા, પાપસેં વિશુદ્ધ કરો એહિતાતા;
રૌરવાદિ કુંડનમેં વીરા, અનુક્રમસેં ડારહુ હોય ધીરા. ૪૮
તબ તેહિ સિદ્ય જિવકું લીનાં, પાતક સમ દુખ દેત પ્રવિનાં;
નર્ક પતાલ સપ્તમેં માંઇ, અષ્ટાવિંશતિ કુંડ કહાઈ. ૪૯
એહિ વિધિ યમપુર કુંડ અપારા, ભુમિ તલે ભુક્તાત સોઇ મારા;
કંચનાદિ મલજુત જિમિ હોઈ, ધરિ પાવક મહિ સોધત સોઇ. ૫૦
ત્યું પાપિનકું જમપુર જેહું, પાપ વિશુદ્ધિ કરનહિત તેહુ;
જો લંપટ નર પરત્રિય ગાંમી, સો યમપુર દુખ સહત હરાંમી. ૫૧
દોહા—રક્ત લોહકિ નારસું, તાહિ ભરાવત બાથ;
તમ મોહસેં તન જરે, કરત પોકાર અનાથ. ૫૨

---

૧ પાપીને.

ચોપાઇ—પશુહિ મારિ કર માંસ અહારા, જિતને તેહિ પશુ રોમ આકારા;
રોમ રોમ પ્રતિ વરસ હજારા, રૌરવ નર્ક સો પરત ગમારા. ૫૩
રૂ રૂ સર્પસો રોપ બઢાઇ, માંસાદિકુ કાટત ખાઇ;
શિરપર જમગણુ મુદગર મારે, ત્રાહિ ત્રાહિ કહિ પ્રૌઢ પોકારે. ૫૪
જો મદ્યપાંન કરત મતિહીનાં, તેહિ યમકિંકર પકરિ પ્રવિનાં;
તપ્ત લોહ તેહિ પાંન કરાવે, ધરિ છાતી પર પાવ ડરાવે. ૫૫
શ્રી ગુરૂ સંત બચન શ્રુતિ બાંનિ, તાસ લોપ કરે જન અભાંમાંની;
લોહ જંજિર જકડા જમ ચેરા, લોહ કુંત તેહિ હનત ઘનેરા. ૫૬
એહિ વિધિ પ્રભુપદ વિમુખ સો, પાવત કષ્ટ અપાર;
જો જેસા દૃઃકૃત કરે, તેહિ શિર તેસો માર. ૫૭
અતિ દારૂણ જમ દંડસે, હોત કછુક અઘનાશ;
ચઉરાશિ લખ જોનિમેં, તબ તેહિ હોત નિવાસ. ૫૮
યું સંતનકે દ્રોહ અહિ, હોત અધર્મી જંત;
કોટિ કલ્પ દુખ ઉદધિકો, તાહિ ન આવત અંત. ૫૯

ઇતિશ્રી સતસંગિ શિરોમણી મુકતાનંદ મુનિ વિરચિતે
શ્રી નારાયણ મુનિ મુકુંદ સંવાદે અધર્મવશ્ય
યમયાતના વર્ણનનામા શોડશોધ્યાય:

અધ્યાય ૧૭ મો.

ચોપાઇ—યું નિત કથા કરત સુખકંદા, સુનત મગન મન મહા મુનિદ્રંદા;
ગિરિ રૈવત છાયા મહિં રહહિં, સ્વામિનારાયણ સબ જગ કહહિ. ૧
ચૈત્ર શુકલ એકાદશિ આઇ, વિમલા નામ પરમ સુખદાઇ;
નરનારાયણ જન સુખદાતા તાસ જન્મ દિન અતિ વિખ્યાતા. ૨
સમય જાંનિ સતસંગિ જેહા, પ્રભુ ઢિગ આએ મગન મન તેહા;
વર્ણ ચાર નરત્રિય ગુણવંતા, પ્રભુ દરશન હિત આએ અનંતા. ૩
જન્મ મહોત્સવ પ્રભુકો જાંનિ જય જય શબ્દ કહત સબ બાની;
બઇ વિભાગ જુત સભા બિચારી, નર સંગ નર નારીન સંગ્ય નારી. ૪
દોહા—સિંહાસનપર રાજતે. સબ નિરખેઉ સુખકંદ;
જન્મ સુકલ સબ જાંનિયો, પાએઉ પરમાનંદ. ૫
ચોપાઇ—જય જય આત્માનંદ ઉદારા, સબ હરિ જન ઇમિ કરત ઉચારા;
પુજા કરન લગેઉ સબ આઇ. સો શોભા કછુ બરનિ ન જાઇ. ૬

બડેઉ હાર કર લે નરનારી, મનહું અલૌકિક ફુલી ફુલવારી;
પુજત પ્રભુહિ પ્રેમબશ હોઈ, સો છબી નીરખી જાને જન સોઈ. ૭
હાર હજારૂં લાવે નર નારી. સો સબ સિઘ્ર લેત સુખકારી;
મનહું અનત ભુજ કરત ઉદારા, કર પસારી લેવત કરી પ્યારા. ૮
ભુસન બસન વિવિધ વિધ લાએ, પ્રભુહિ સમર્પિ પરમ મુદ પાએ,
સંધ્યા સમય આર્તિ કરહિ, અનંત દિપ પ્રભુ આગે ધરહિ. ૯
છંદ—કર ધુપ દીપ લે કરત આરતિ, પ્રેમજુત હરિદાસજુ,
કિની મસાલ હજારૂ તાકો, દિવસ તુલ્ય પ્રકાશજુ;
પ્રભુ કરમેં કંચન મુદ્રકા મહિ જડિત નંગ વિરાજહિ,
કર તાલિ દેવત કરત ધ્વનિ તેહિ જાતી અતિ છબી છાજહી. ૧૦
કર તાલિ ધ્વનિ મુખ નામ ધ્વનિ કરી ભુવન સબહી ગજાવહી,
સુની શબ્દ સુરમુનિ, સિદ્ધચારણ અતિ મુદિત મન આવહિં;
બ્રહ્માદિ સુર ધરિ મનુંજ તનુ તેહિ સભા મધ્ય સબ આયકે,
ભએ પ્રેમવશ પ્રભુ દરશ પાયકે, રહે ન આપ છિપાયકે. ૧૧
દોહા—હરિકિર્તન કરિકેં સબે, જોલું નમત જનવૃંદ;
તોલું નિજ જન વૃંદકું, પ્રથમ નમત જગવંદ. ૧૨
સોરઠા—વિસ્મય ભએ સબ કોય, નમત દેખી નિજ નાથ કહું;
હરિહિં વંદી જન સોય, સ્તુવત પ્રેમજુત જોરિ કર. ૧૩
સ્તવન સો વિવિધ પ્રકાર, ગદ ગદ સ્વર હોય કિત સબ;
હરિજન પરમ ઉદાર, દઢ પ્રભુ પદ રત રહત નિત. ૧૪
ચોપાઇ—ભોર ભયે સબ હરિહિં જિમાઇ, કિયેઉ પારણાં અતિ સુદપાઈ;
દ્વિતિયે દિન એકાદશી આઇ, વિમળા નામ પરમ સુખદાઇ. ૧૫
પ્રાતહિ સભા કિનિ સુખકારી, ગ્રહિ અરૂ ત્યાગિ આઇ નરનારી;
સભા મધ્ય ગજત સુખકંદા, જિમિ ઉડુગન[1] મહિ પુરન ચંદા, ૧૬
મુનિજુત હરિજન પરમ સુજાનાં, બેઠે યથોચિત સબ નિજ સ્થાનાં;
નિજ સ્થાનક સ્થિત ભએ પ્રભુ જાનિ, અતિ હિતકારી બચન સુખદાની. ૧૭
કહન ચહત નિજ જનહિં પ્રવીનાં, પ્રભુ કરસેન[2] મૌન સબ કિનાં;
હરિ સુખ કમલ જોરિ દ્રગ દાસા, શ્રીમુખ બચન સુન અતિ પ્યાસા. ૧૮
મૌન હોય સ્થિત ભએ જન જબહી, કૃપાસિંધુ બોલેઉ હસિ તબહી;
મેઘ ગંભીર કહિ પ્રભુ બાંની, સુનત શ્રવન સબકું સુખદાની. ૧૯
સુનેહુ જે મમ નર અરૂ નારી, મહામુનિ બર્ણિ વ્રિરવ્રતધારી;

---

૧ તારા મંડળમાં પુર્ણ ચંદ્રની પેઠે શોભે. ૨ હાથની સાનથી.

અતિ હિતકારી બચન મમ જોઇ, નિશ્ચલ મન સુનિ સો સબ કોઇ. ૨૦

દોહા—આજ તિથી એકાદશી, ત્રિમલા જાકો નામ;
પુન્યરૂપ અઘનાશનિ,[1] પુરત વાંછિત કામ. ૨૧

ચોપાઇ—શ્રુતિ પુરાંન સદ્ ગ્રંથ હે જોઉ, બ્રહ્મનિષ્ઠ મહામુનિવર સોઉ;
કહત એકાદશિ વ્રત અઘહારી, સબ સાધનસેં અધિક સુખકારી. ૨૨
સબહિ વ્રતસેં અધિક કહાવે, જાહિસે જીવ પરમપદ પાવે;
યાકો નર મમ વચનસેં તાતા, કરહુ એકાદશિ વ્રત સુખદાતા. ૨૩
જેસેં શુકલ કૃષ્ણ તિમિ જાનો, તિન મહિં ભેદ બુધ્ધિ મત આનો;
મમ આગ્યા કરહિ વ્રત એહા, તેહિ પ્રભુ રિઝત નહિ સંદેહા. ૨૪
સબ વ્રત સબ તીરથ ફલ તેહુ, પુંન્ય સમુહ એક સંગ તેહુ;
એકાદશિ વ્રતસે સબ પાવે, સો બહોરી ભવમેં નહિ પાવે. ૨૫

દોહા—કુરૂક્ષેત્ર મહિં ગ્રહણમે, ધેનુદાન ફલ જોય;
એકાદશિકો વ્રત કિયે, શુભ મતિ પાવત સોય. ૨૬

સબ વિધિ જુત મખ[2] શ્રદ્ધા સમેતા, પુરન ભએ હોવત પુન્ય જેતા;
તાસેં શતગુન પુન્ય પ્રમાંની, એકાદશિ વ્રતમેં લહે પ્રાંની. ૨૭
લક્ષ તપસ્વિ દિન દિન જોઇ, નિજ ગ્રહ લાય જિમાવત કોઇ;
સાઠય હજાર વર્ષ જિમિ જાઇ, સો જિતનો ફલ લહે સુખદાઇ. ૨૮
સો સબ એકાદશિ વ્રત હોઇ, પ્રેમ ભકિત પાવત જન સોઇ;
નર ત્રિય અરૂ ત્યાગિ મમ દાસા, કરહુ સદા એહિ વ્રત અભ્યાસા. ૨૯
ત્રિમલા આદિ સુખદ વ્રત જોઉ, જાગ્રહ જુત સંપુર્ણ સોઉ;
સુનિ શ્રી ભગવત આદિ પુરાનાં, કરનો જાગણ કિર્તન ગાનાં. ૩૦

દોહા—દેવ સદન વા સંતમેં, જાગ્રણ હિત કોઉ જાત;
વિષ્ણુ જાગ ફલ પગહિ પગ, લહે હરિજન, સાક્ષાત ૩૧

સોરઠા—વિન ઉપવાસી જોય, હરિપુજન; જાગ્રણ કરત,
પાવત હે જન સોય, વિષ્ણુયાગ દશ ફલ સુખદ. ૩૨

ચોપાઇ—કરહિ જો એકાદશિ ઉપવાસા, હરિપુજન જાગ્રણ અભ્યાસા;
સો સબ અનાયાસ બુદ્ધિવંતા, વિષ્ણુ લોક લહે શ્રપચ પ્રજંતા. ૩૩
સબહિ દિવ્ય તનુ તેજ અંપારા, નરત્રિય આપમેં નાહિ વિકારા;
સબ વનમાળી પીત પટ ધારી, પ્રભુ ઢિગ બસત મુદિત નરનારી. ૩૪
જતનસેં દશમિ આદિ દીન તીના, તજને જોગ્ય સો સુનહુ પ્રવિનાં;
સુમન ગંધ તાંબુલ રૂ નારી, એ સબ તજન જોગ્ય દુખકારી. ૩૫

---

[1] પાપનો નાશ કરનારી. [2] યજ્ઞ.

મમ અગ્યા કરહિ નર જેહા, વિધિવત સુકૃત જાનહું તેહા;
એહી વિધિ સ્વલ્પ કરત જન કોઇ, સો સુકૃત મેરૂ સમ હોઈ. ૩૬
દોહા—વિધિહીન સુકૃત અનંત, મેરૂ તુલ્ય જો હોય;
નાંસવંત તેહી તુછ ફલ, કછુ સુખ દેત ન સોય. ૩૭
ચોપાઇ—તાહિ ને વિધિ જુત વ્રત સુખદાઈ, કરનિ એકાદશિ અતિ મુદ પાઇ;
બાલ વૃદ્ધ રોગિ વિન જેહુ. ઉભયપક્ષ વ્રત કરનાં તેહુ. ૩૮
દૂષ્કર વ્રત મુનિવર કહે જેતા, કલિ મહિં કરન ન સંમૃથ તેતા;
તાતે યહ વ્રત અતિ સુખદાંની, કરનિ એકાદશિ અતિ મુદ આંની. ૩૯
દંડ પાસ ધર જમગણ જેહા, અધિક ભયંકર નિર્દય તેહા;
યહ વ્રત કરત પ્રેમજુત જોઇ, તેહિ દેખન સંમૃથ નહિ હોઇ ૪૦
સબ વ્રતસેં મોય અતિ પ્રિય એહી, સો વ્રત નરત્રિય કરત ન જેહિ;
સો જિવત ચંડાલકિ નાંઇ, મરિ મરિ જાત અંધ તમ માંઇ. ૪૧
દોહા—ચતુરવિંશ સંખ્યા સહિત, એકાદશિ વ્રત જેહુ;
મમ આશ્રિત બ્રહ્મચર્યયુત, નિયમ સહિત કર તેહુ. ૪૨
ચોપાઇ—એકાદશિ વ્રત રેનાં જબહી, અધિક મહોત્સવ કરનાં તબહી;
દેનો દાંન શક્તિ અનુસારા, કરનો મુખ હરિનાંમ ઉચારા. ૪૩
પુરૂષોત્તમ શ્રી કૃષ્ણ હે જોઇ, અંગ દેવ શક્તિ જુત સોઈ;
યથા લબ્ધ્ય સામગ્રિ લાઇ, પુજન જોગ્ય પરમ સુખદાઇ. ૪૪
વિમલાદિ હિંડોર બનાઈ, તેહિ મધ્ય કૃષ્ણચંદ્ર પધરાઇ;
ગિત વાદ્ય ધ્વનિ વિવિધ પ્રકારા, પ્રભુહિ ઝુલાવને કરિ બહુ પ્યારા. ૪૫
સો ઉત્સવ મહિં સંત બોલાઈ, પુજને પ્રભુ સમ અતિ મુદ પાઇ;
સુનનિ સબહિ સંત મુખ બાતા, રાધાકૃષ્ણ કે ગુન સાક્ષાતા. ૪૬
દોહા—યથાશક્તિ દ્વાદશિ દિનાં, મમ આશ્રિત દ્વિજ જોય;
તાહિં જિમાયકે સુખદ અન્ન, કરત પારણાં સોય. ૪૭
ચોપાઇ—ભક્ત સકામ અકામ હે જેહા, યહ વ્રત મમ પ્રિય જાંનકે તેહા;
કરનિ એકાદશિ અતિ મુદ પાઈ. ભક્તિ મુક્તિ પ્રદ અતિ સુખદાઇ. ૪૮
શ્રાવણ કૃષ્ણ અષ્ટમિ જેહિ, ચૈત્રકિ રામનોમિ વ્રત તેહી;
ભાદો શુકલ દ્વાદશિ જાંનો, કરન જોગ્ય પ્રિય વ્રત પ્રમાંનો. ૪૯
શુકલ વૈશાખ ચતુર્દશિ જોઇ, સુખદ નૃસિંહ જન્મ દિન સોઈ;
માઘાકિ કૃષ્ણ ચતુર્દશિ જેહુ, વ્રત શિવરાત્રિ કરહુ તુમ તેહુ. ૫૦
આશ્વિન શુકલ દશમિ સુખદાતા, કાર્તિક પ્રતિપદિ સીદ વીખ્યાતા;
હોલા અપર દિવસ સુખદાઈ, હરિ ઉત્સવ કરને મુદ પાઇ. ૫૧

દોહા—ફુલ હિંડોરે શામકુ, પ્રેમજુક્ત પધરાય;
હરિ હરિજનકું પૂજને, બહુ વિધ રંગ બનાય. ૫૨
સોરઠા—ઉત્સવ દીન જબ હોય, નિજ ગ્રહ સંત બોલાય તબ;
પ્રભુ સમ પુજિકે સોય, તાહિ જિમાવને પ્રેમજુત. ૫૩

ઇતિશ્રી સત્સંગિ શિરોમણી મુક્તાનંદ મુનિ વિરચિતે શ્રી નારાયણ મુનિ હરિજન સંવાદે વ્રત માહાત્મ્યનામા સપ્તદશોધ્યાયઃ ૧૭

અધ્યાય ૧૮ મો.

ચોપાઇ—પ્રભુ કહે સુનહુ સુખદ મમ બાંની, ગ્રહી ત્યાગિ સબહુ સુખદાંની;
નારાયણ સમ તિરથ જેહા, દ્વારામતી કૃષ્ણકો એહા. ૧
ગોમતિ ગંગા ક્ષેત્ર પ્રભાસા, જહાં શ્રી કૃષ્ણ પ્રભુ કિન નિવાસા;
રેવા ગોદાવરી સુખરૂપા, ત્યુંહિ સિદ્ધપુર ક્ષેત્ર અનુપા. ૨
આબુ અચલ ધન મધ્ય થલ જોઇ, પુન્ય પ્રદેશ અતિ સુખપ્રદ સોઇ;
રહન જોગ્ય મુનિ જનકૂ એહા, અતિ પુન્યવંત દેશ સબ તેહા. ૩
ગિરિ રૈવત છાયા મહિં આઇ, મુનિ મંડલ વિચરે સુખદાઇ;
ધાર્મિક લોક મુમુક્ષુ જેહિ, તિન કરી જુક્ત દેશ સબ તેહી. ૪
દોહા—શ્રી પુરૂષોત્તમ કૃષ્ણકે, સેવક પરમ સુજાન;
મહામુકત ઇન દેશમેં, ફિરત કરત કલ્યાંન. ૫
ચોપાઇ—મમ જન નારી પુરૂષ ગ્રહિ જેતા, સાંખ્ય યોગિ મુનિ ત્યાગી સમેતા;
નિજ નિજ ધર્મમેં સબ થિર હોઇ, સતસંગ કરહુ સદા સબ કોઇ. ૬
ઘોર રૂપ કલિજુગકે માંહિ, સંસૃતિ હરન સંત બિન નાંહિ;
નિર્મળ મન મુનિવર સુખદાતા, બંધન તોરિ કરત સુખસાતા. ૭
શ્રુતિ પુરાન સબ કરત પોકારા, સંતકો મહિમા અગમ અપારા;
હરિદર્શન હોવત ફલ જેતા, મહામુનિ દરશ હોત ફલ તેતા. ૮
લક્ષન કરીકે સાધુતા હોઇ, બિન લક્ષન અસાધુ હે સોઇ;
બુદ્ધિ કરી સંત અસંત પિછાંની, સેવન જોગ્ય સંત સુખદાંની. ૯
દોહા—સંત અસંતકે સબહિ વિધિ, વિષ અમૃત સમ ભેદ;
એક દુખદ એક અભયપ્રદ, કહત સ્મૃતિ ચહુ વેદ ૧૦
ચોપાઇ—બાહિર સંતકો વેષ બનાઇ, ઠગત સબહી બકધ્યાન લગાઇ;
કામ લોભ રત લંપટ જાનિ, તજહુ મુમુક્ષુ અસાધુ પિછાંની. ૧૧

ધન અરૂ ત્રિયમેં પ્રિતિ જુત જેહી, તિનહી તજ નહિ ઠગત ખલ તેહી:
બાહ્ય ત્યાગીકો વેષ બનાવે, અંતર કપટ પાર નહિ આવે. ૧૨
એસે કલિમલ મુર્તિ જેહા, કલિ મહિં સંત કહાવત તેહા;
ધન ત્રિય દાસ આસ ઉર ભારી, પરત્રિય લપટ અતિ વ્યભિચારી. ૧૩
નામ માત્ર હરિદાસ કહાઇ, લોક ઠગત ગોવિંદ ગુન ગાઇ:
જ્યું મનિ ધરી અહીં કરત અહારા, ત્યું તેહિ મન નહિ દોષ વિચારા. ૧૪
દોહા—સત્ય શૌચ સંતાપ દમ, નાસ હોત તેહિ સંગ;
વિમલ મોક્ષ અંકુરકું, કરત સો ખલમતિ ભંગ.
ચોપાઇ—પરધન પરત્રિય હિંસા જેહુ. નરકકે દ્વાર ત્રિવિધ કહે તેહુ;
તિન મહિ પ્રવૃત્તિ હોત જેહિ સંગા, યા કારન તેહિ તજહુ પ્રસંગા. ૧૬
એ તિહું મગમેં નારિ નર જોઇ, સહજ સ્વભાવ પ્રિતિ જુત સોઇ;
પુનિ તિન મહિ ખલગુરૂ ઉપદેશા, હોત પાપરત તજી અંદેશા ૧૭
એસે અસંતકુ મતિ જગ જેતા, જમપુર જાવત શિષ્ય સમેતા;
કુંભિપાક પચત ખલ સોઇ જહાંલુ ચંદ્ર દિવાકર હોઇ. ૧૮
તાતે અસાધુ સંગ દુખદાઇ, તજે સબહિ વિધી હોત ભલાઇ;
સેવન જોગ્ય સંત જગ જેહા, લક્ષન સહિત બરની કહું તેહા. ૧૯
દોહા—અષ્ટ ભાંતિ ત્રિય સંગ તજિ, બ્રહ્મચર્ય જુત ધિર:
ત્યું ધનકો સંસર્ગ તજે, ઉદધિ તુલ્ય ગંભીર. ૨૦
ચોપાઇ—માદક વસ્તુ કહાવત જેહી. મન કર્મ વચન તજત સબ તેહી;
નાના વિધિ રસ સ્વાદ અનંતા, સબ તજિ રસ જીતત બુદ્ધિવંતા. ૨૧
દેહાદિક મહી સો બડભાગી, સ્પૃહારહિત પ્રભુપદ અનુરાગી;
ધુતાદિક વ્યસનનિ કરિ હિનાં. સો હમ માનત સંત પ્રવીનાં. ૨૨
નારિસે ધનુપ માત્ર રહે દુરા, શમ દમાદિ સંપતિ જુત સૂરા;
ઋષભદેવ જડભરત જ્યું સંતા, ત્યાગત માન તજત ભગવંતા. ૨૩
કબહુ પ્રમાદવસ નિજ વ્રત કોઇ નિયમ ભંગ રંચક જબ હોઇ;
પ્રાયશ્ચિત્ત વિધિવત કરે જેહા, સુમતિ સંત જાને હમ તેહા. ૨૪
દોહા—મહા મુનિવરકો સંગ તજિ, એકાકિ નહિ જાત;
સદા રહત મુનિ સંગમે, સો સજ્જન વિખ્યાત ૨૫
ચોપાઇ—હરિગુણ કથન શ્રવણ વિન તાહી, કબહુ ન વૃથા એક ક્ષણ જાહી;
ભજન ભકિત મહી રહત લોભાના, સો હમ જાનત સંત સુજાનાં. ૨૬
એસે સંતકિ સંગતિ જોઇ, કરન જોગ્ય નિશ્ચલ મન સોઇ;
ભવબંધનછૂટન ચહ જોઇ. સેવન જોગ્ય સંત નિત તેહી. ૨૭

ઇનિ લચ્છન કરી ચિન જેતા, મનવસ્ય ફિરત અસાધુ તેતા;
યદ્યપિ સંત સમ વેષ હે એહુ, દુરસેં શ્વપચ જ્યું તજના તેહુ, ૨૮
સંત અસંત ભેદ ઇમિ જાની, કરહુ સતસંગતિ સુખદાની;
બ્રહ્મભાવ કરિ સેવત સંતા, સો પ્રભુપદ પહુંચત બુદ્ધિવંતા. ૨૯
દોહા—સાચે સંતકુ સેવને, ત્યાગી કપટ અભિમાન;
દિન હોય તેહિ સુખકથા, સુનની હોય અજાન. ૩૦
સોરઠા—યું સાધુકો સંગ, કરત સદા શુભ ગુન બઢત;
લગત અચલ હરિ રંગ, કુમતિ કુતર્ક ન રહત ફિર. ૩૧

ઇતિ શ્રી સતસંગી શિરોમણી મુક્તાનંદ મુનિ વિરચિતે શ્રી નારાયણ મુનિ હરિજન સંવાદે સંતઅસંતવર્ણનનામા અષ્ટાદશોધ્યાયઃ ૧૮

અધ્યાય ૧૯ મો.

ચોપાઇ—સુનિ પ્રભુ વચન દુખિત સબ નારી, ભરત ઉસાસ વહત દૃગ વારી;
નિરખિત કરન વિવસ્ય હોય બાલા, નિજ સંબંધી પ્રેરે તતકાલા. ૧
તિનકે કર દ્રગસેન[1] નિહારી, જાન્યો ભાવ વિચક્ષણ ભારી;
જોરિ પાની કરી વિનય અનંતા, પુછત પ્રભુહિ પુરૂષ બુદ્ધિવંતા. ૨
સંત અસંત વ્યક્તિ સુખદાઇ, પ્રભુ તુમ સબ વિધિ બરની સુનાઇ;
યહ તવ વચન સુનત તે જબહી, લહત મુમુક્ષુ વ્યક્તિ સબ તબહી. ૩
ધન ત્રિય ત્યાગ કરત દૃઢ જેહુ, પ્રભુ તુમ સુમતિ સંત કહે તેહુ.
મુકત મુમુક્ષુ મુનિવર જેહા, તુલ્ય ભાવ વરને તુમ તેહા. ૪
દોહા—સબ ત્રિય મત અનુસારસેં, હમ પુછત હે બાત;
સો મુનિ સંશય હરહુ સબ, તુમ ઇશ્વર સાક્ષાત ૫
ચોપાઇ—દ્વિવિધ સંત ભુમિપર હોઇ, મુકત મુમુક્ષુ કહે સબ કોઇ;
મુક્ત સિદ્ધ ગતિ પાએ તેહુ, સાધક પુરૂષ મુમુક્ષુ તેહુ. ૬
ઇન મહિ અંતર અતિ બડ સ્વામિ, સિદ્ધ સાધક વરતત બહુનાંમી;
પ્રભુ તેહિ સમ સાધન કયું હોવે, યહ સંશય તુમ વિન કો ખોવે. ૭
હોત મુમુક્ષુકો તતકાલા નારિન સંગ બંધન દુખજાલા;
તેહિ અપકવતા દોષ હે ભારી, વરજન જોગ્ય સબહિ વિધિ નારી. ૮
જેહિ મન પ્રાન બુધ્ધિ વસ્ય કિનાં, અધિક જિતેંદ્રિય પરમ પ્રવિનાં;

---

૧ હાથ તથા નેત્રની સાન.

રહે સ્વતંત્ર નિજ તનમહિં ગ્યાંની. પ્રભુપદ લીન સદા મુનિ ધ્યાંની. ૯

દોહા—બ્રહ્મરૂપ નિજ આતમા, સો સમાધિસેં પાય;
નારાયણુ પરબ્રહ્મકું, ભજત ચરન ચિત લાય. ૧૦

ચોપાઇ—મેષોન્મેષ દગનકે જોઈ, તિન મહી હરિ દેખત મુનિ સોઈ;
મહા મુક્ત મુનિવર બુદ્ધિવંતા, નિજ ગુન વિશ્વ ઉધારત સંતા. ૧૧
નરત્રિય તાહિ નર્ક સમ ભાસેં, રવિઢિગ તમ નહીં આપ પ્રકાશે. ૧૨
બ્રહ્મરૂપ સ્થિતિ પાયે જેહી, સદા શ્રીકૃષ્ણુ ચરનરત તેહી;
ત્રિય સંગ ભાષણ કરત મોરારી, તેહિ કહા દોષ હોત અઘહારી. ૧૩
હિમ વહ્નની સમ મુનિવર તેહા, બ્રહ્મનિષ્ઠ સબ ગતસંદેહા;
તિનકો સંગ કરત જન જેહી, મુનિસમ તુલ્ય હોત સબ તેહી. ૧૪

દોહા—ધનુષ માત્રકે અંતરે, ત્રિય આગે સ્થિત સોય;
કરત મુક્ત મુનીવર કથા. કવન દોષ તેહિ હોય. ૧૫

ચોપાઇ—એસેહુ નારી આગે પ્રભુખાતા, યદિ ન કરત મુનિવર સુખદાતા;
તબ અધર્મસે જોષિત વૃંદા, કવન છોડાવે કહહુ સુખકંદા. ૧૬
જો મુમુક્ષુ ચહે નિજ કલ્યાંના, તેહિ દુખદાયક તન અભિમાંના;
સો ત્રિય સંગ બાત નહિ કરહીં, બંધન હેતુ જાની અતિ ડરહીં. ૧૭
તેહિ મુખ ત્રિય ન સુનત હરિકાથા, હરિકિરતન ન કરત તેહિ સાથા;
અતિ લંપટ સમ ભાસત જેહુ, ધુતે જાંનિ ત્યાગત ત્રિય તેહુ. ૧૮
તાતે ત્રિયપર કરૂણા આંની, ભક્તિ વૃદ્ધિ હિત મર્મ પિછાંની;
મુક્તનકું નારિ સંગ્ય ગ્યાંના, કહનકી આગ્યા કરહુ સુજાંના ૧૯

દોહા—બ્રહ્મચર્ય તુમ અષ્ટવિધ, પ્રતિપાદન કિયો જેહ;
એસે મહામુનિનકુ, રહહુ સત્યવિધ તેહ. ૨૦
યું ત્રિયકે કલ્યાંન હિત. કરિ પ્રાર્થના જોઇ;
સબહિ ધર્મકું જાંન પ્રભુ, કહત જથારથ સોઇ. ૨૧

ઇતિશ્રી સતસંગ શિરોમણૌ મુક્તાનંદ મુનિ
વિરચિતે શ્રી નારાયણ મુનિ હરિજન સંવાદે
પ્રશ્નોપ્રક્રમ નામા એકોનવિંશોધ્યાયઃ ૧૯

અધ્યાય ૨૦ મો.

ચોપાઇ—સુનિ પ્રભુ પ્રશ્ન પરમ સુખદાંની, બોલત ભએ સુધાસમ બાંની;
સુનુ મમ વચન ગૃહસ્થ નરનારી, મુનિ સબ સુનહુ વીર વ્રતધારી. ૧
જ્યું સબ ત્રિયકો હોત કલ્યાંના, સો ઉત્તર સુનું પરમ સુજાંનાં;
ગૃહસ્થ સમાશ્રિત વિનતા જોઉ, સાંખ્યયોગી ત્યાગી ત્રિય સોઉ. ૨
જ્યું અપક્વ જોગિકી બાંની, કબહું સુનત નહિ પરમ સયાંની;
ત્યું મહામુક્ત પુરુષ મુખ બાત, જદ્યપિ પરમ રહસ્ય સાક્ષાતા. ૩
હો સ્વતંત્ર નરબિન ત્રિય જાઇ, કબહુ ન સુનન જોગ્ય દુઃખદાઇ;
હો ઉનમત્ત સુનિહહિં ત્રિય જેહા, ભ્રષ્ટ હોત કછુ નહિ સંદેહા. ૪
દોહા—જુવતિન આગેં મુક્તહુ, કરત જો કથાપ્રસંગ;
ભ્રષ્ટ હોત નિજ ધર્મસેં, નિયમ હોત સબ ભંગ. ૫
ચોપાઇ—તબ સો ભ્રષ્ટ મુખસેં કરી પ્યારા, સુનત નારી હરિકથા ઉદારા;
ગિરત નારિ નિજ ધર્મસે તેહુ, લહત અધમગતિ નહિ સંદેહુ. ૬
અધિક અનર્થ પ્રાપ્ત ભએ દોઉ, મહા પાપ જુત નરત્રિય સોઉ;
આગે મોય કહિ યહ બાતા, નરનારાયણ ઋષિ સાક્ષાતા. ૭
યું યહ બાત જથારથ જાંનો, ઇન મહિ રંચ ન સંશય આંનો;
નરમતિ ભ્રંશ હેતુ ત્રિય હોઇ ત્રિયમતિ[1] ભ્રંશ હેતુ નર સોઇ. ૮
આગેં નરત્રિય મુક્ત અપારા, હરિજન જાનિ કીયો તેહી પ્યારા;
અન્યોઅન્ય પ્રસંગ કરિ જેહી, ભ્રષ્ઠ હોય અધોગતિ લહિ તેહિ. ૯
દોહા—તાતેં નિજ મત બશ ભએ, ના કરનો બિશ્વાસ;
નર અરૂ નારિ પ્રસંગમેં, હોવત ધર્મ બિનાશ. ૧૦
સોરઠા—મહામુક્ત મુનિ જોય, કરત ન જુવતિ પ્રસંગ સોઉ;
મુક્ત સતિ ત્રિય સોય, નર પ્રસંગ સબ વિધિ તજત. ૧૧
ચોપાઇ—જિન કરિ ત્રિય પ્રસંગ કછુ હોઇ, મમ અગ્યાહુ ન ગ્રહનાં સોઇ;
નર પ્રસંગ જુત અગ્યા જેહા, મુક્તાહુ નારિ ન ગ્રહણાં તેહા. ૧૨
બ્રહ્મનિષ્ઠ નિશ્ચલ મતિ નારી, તેહિ શિર ભ્રષ્ઠ કરન ડર ભારી;
નરકો દર્શનાદિ દુખદાઇ, તજે સબહિ વિધિ હોત ભલાઇ. ૧૩
આગેં શુક્રકન્યા* સુકુમારી, દેવજાંનિ ગુણનિધિ પિતુપ્યારી;
પિતુપ્રસાદ બાલા મનજીતા, આતમનિષ્ઠ ભઇ પરમ પુનીતા. ૧૪

---

૧ પુરૂષની બુદ્ધિના નાશનું કારણ સ્ત્રી છે અને સ્ત્રીની બુદ્ધિના નાશનું કારણ પુરૂષ છે. * દૈત્યના ગુરૂ શુક્રાચાર્યની પુત્રી.

સમ્યક જોગ કલા તિન જાનિ, ધર્મશાસ્ત્રવિદ્ પરમ સયાંની;
સમૃથ નૌતમ કાવ્ય બનાવે, ગુન અદ્ભુત કોઉ પાર ન પાવે. ૧૫
દોહા—અસુરકી સુતા અનતકુ, શુક હોઈ દેવત ગ્યાન;
બોધ કરત બહુ જુક્તિસેં. સબકું શુક્ર સમાન. ૧૬
ચોપાઇ—શુક્ર સુતા અતિ જાનિ સયાંનિ, પ્રાણસેં વલ્લભ અધિક પ્રમાંની;
બહુ ગુન જુક્ત લગત પ્રિય એહિ, પ્રેમસેં અધિક લડાવત તેહી. ૧૭
અષ્ટમ વર્ષ પ્રાપ્ત ભયો જાન્યો. કવિ તબ કન્યાકાલ પ્રમાન્યો;
દેવજાનિ કન્યા નિજ જેહા, જોગ્યકું દેન ચહત મુનિ તેહા. ૧૮
ભાર્ગવ પ્રેમવિવશ અતિ હોઇ, કહત વચન કન્યાસે સોઈ;
સુનહુ સયાંનિ વચન યહ મોરા, સમયમેં ઉચિત પરમહિત તોરા. ૧૯
અષ્ટમ બરસ ભયો અબ તોઇ, કન્યાકાલ કહત સબ મોઈ;
તેહિ કારન તુમ કહો મોય બાતા, જો તવ વાંછિત વર સાક્ષાતા. ૨૦
દોહા—દેવ મહર્ષિ વિપ્રમેં, જહાં તવ વાંછા હોય;
કહો મનવાંછિત સત્ય અબ, દેહુ સુતા તેહિ સોય. ૨૧
ચોપાઇ—સમય પાઇ નિજ કન્યાદાનાં, ઉચિતહિ વિપ્ર ન દેત અજાનાં;
લગત હે બ્રહ્મહત્યા તેહિ આઈ, જો શ્રુતિ વચન દેત વિસરાઈ. ૨૨
તાતેં વર મોય કહું વિચારી, દેહું તોય નેહિ વિધિ જુત પ્યારી;
અથવા મમ ઇચ્છા તોય બાલા, દેહુ ક્ષિપ્ર લખિ ગુનનિ વિશાળા. ૨૩
દેવજાનિ સુની નિજ પિતુ બાંનિ, તાતસું હંસિ કહે પરમ સયાંનિ;
સુર નર સિદ્ધ કાલ મુખમાંઇ, તાત મોય નરમેં રૂચિ નાંઇ. ૨૪
પિતુ મોય તપ વલ્લભ સુખકારી, જો મેટત સંસ્રૃતિ દુખભારી;
જેહાં લગ યહ તન જીવત તાતા, કરિહું પરમ તપ શ્રુતિ વિખ્યાતા. ૨૫
દોહા—તેહિ કારન મમ દાનકો, તજહું શોક મમ તાત;
મમહિત ચિંત વ્યર્થ ત્યજી, ભજહુ શ્રીહરિ સાક્ષાત. ૨૬
સોરઠા—જેહિ પતિ ઇચ્છા હોય, તેહિ બિન દિને દોષ સબ;
કહત શાસ્ત્ર શ્રુતિ સોય, નહિ વિરક્ત ત્રિય દોષ કહું. ૨૭
ચોપાઇ—સુની નિજ સુતા બચન શ્રુતિ સારા, ભયો હે કવિય મનમોદ અપારા;
નૈષ્ઠિક વ્રત મહાત્મ અતિ જાનિ, કછુ ન કહી પુત્રીસું બાંની. ૨૮
બાલયોગી નિજ સુતા સયાંની, જોગ સ્થિતિ તેહી પ્રગલ પ્રમાંની;
દેખી શુક્ર મન મોદ ન માવે, કરી તેહિ પ્રિય પિતુ આનંદ પાવે. ૨૯
તા પીછેં બિતે કછુ કાલા, કબિ આદ આયો બુદ્ધિ વિશાળા;

અસ્પતિ તનય કચ તેહિ નામા, વિદ્યા પઢન ચહત ગુનધામાં. ૩૦
શુક્રકિ અગ્યા કરિ સ્થિત હોઈ, વિદ્યા પઢન લગ્યો તહાં સોઇ;
દેખિ તાસ મુનિ રૂપ ઉદારા, દેહ જાનિ ભયો મોહ વિકારા. ૩૧

દોહા—આતમચિંત દિનહિ દિન, નિજ ધર્મ જોગ અભ્યાસ;
સો તજિ ભઇ કચસેં વરત, પ્રેમસેં બેઠત પાસ. ૩૨

ચોપાઇ—કામપાસ પિડિત ભઈ નારી, કિન બિનયં એકાંતમેં બારી;
ત્યાગિ લાજ નિજ અંગ દેખાઇ, કચહિ લોભાવત દુરમતિ પાઈ. ૩૩
સબહિં ભાંતિ તબ જોગ્યમેં પ્યારા, હો મમ પતિ ન કરૂ પલ ન્યારા;
મેરો મન રાચ્યો તુમ માંહી, અબ મોય તજન જોગ્ય તુમ નાંહી. ૩૪
કામવિકલ ગુરૂપુત્રિ હોઇ, કચકો વિનય કિન અતિ સોઇ;
કચ મહાધિર ધર્મરત ગ્યાંની. કહત તાહિ શ્રુતિ સંવત બાની. ૩૫
કહત અવાચ્ય બચન મોય બાલા, કામવિવશ અતિ તોર બેહાલા;
ગુરૂપુત્રિ ભગિની તુમ હોઇ, શાસ્ત્રનિંદ મગ પ્રેરત મોઈ. ૩૬

દોહા—ધર્મકો જાંન સયાંન અહી, યું તેહિ ઉત્તર દીન;
કુમતિ નારી બહુ વાર તેહિ, પુનિ પ્રારથના કીન. ૩૭

ચોપાઇ—કામવિકલ ગુરૂ પુત્રિહિં ધારા. પુનિ પુનિ ઉત્તર દિના પ્રવીરા;
ક્રોધસેં નારી શ્રાપ દીયો ભારી, નિષ્ફળ વિદ્યા હોઉ તુમારી. ૩૮
કચ પ્રતિ શ્રાપ સદ્ય તેહિ દીનાં, વિપ્ર ન વરહિં તોય મતીહીનાં;
સો વરિ નૃપ જયાતિકૂં જાઈ સ્વૈરિણી જિમિ અતિ નિંદ્ય કહાઇ. ૩૯
યું નગવિક્ષણાદિ કરિ એહી, આતમનિષ્ઠ ભ્રષ્ટ ભઈ તેહી;
નૈષ્ઠિક વ્રતસેં ભ્રષ્ટ ભઈ સોઈ, વરિ કુલટા જિમિ નિર્લજ હોઇ. ૪૦
નિજ પિતુ શિષ્ય ભ્રાત સમ જેહુ મૈથુન હિત ભાખ્યો અતિ તેહુ;
અતિ ધર્મજ્ઞ ધીર કચ તાઇ, દિયો અધર્મસે શ્રાપ રિસાઇ. ૪૧

દોહા—આપકો કુલસેં નિચ અતિ, નિચ પતી કિનો સોય;
દુર્લભ બ્રાહ્મણતા તજી, રહિ ક્ષત્રિયા હોય. ૪૨

ચોપાઇ—અતિ ઉત્કૃષ્ટ હે ભ્રગુ કુળ જોઉ, અબલા લાંછન જુત કીયો સોઉ;
તાકો તપકૃચ્છાદિક જેહા, ભયો હે ભ્રષ્ટ સબ શ્રમ ફલ તેહા. ૪૩
ત્યું એક સમય રેણુકા નારી, ભરન ગઇ ગંગાકો વારી;
પદ્મમાલિ ગંધર્વકો રાજા, જળ મધ્ય ખેલત સહિત સમાના. ૪૪
અપસરવૃંદ સહિત જલ માંઇ. ક્રિડત મત્ત ગયંદકિ નાંઈ;
તાઇ રેણુકા દેખ્યા જબહિ અતિ વિભ્રાંત ભઇ તેહિ તબહિ. ૪૫

હોય સમય સંમૃતિ બિસરાઇ, કશુક ચિત્રરથ સંગ્ય લોભાઇ;
દરશ માત્ર ભઈ ભ્રાંતિ પ્રકાશા, પતિવ્રત ધર્મ ભયો તેહિ નાસા. ૪૬
દોહા—કાલ અધિક ગયો જાનિકે, મુનિસેં શ્રાપ ડર માંની;
આગે ધરિ જલકલશકું, ઠારિ જોરિ જુગ પાંનિ. ૪૭
સોરઠા—મુનિ પત્ની વ્યંભિચાર, જાંનિ કોપ જુત કહત ઇંનિ;
સુનુ સુત એહિ સંહાર, કરહુ પાપમય માતુ તબ. ૪૮
ચોપાઇ—દરશન માત્રસેં એહિ ઉત્પાતા, સુર નરમુનિ જાનત સબ વિખ્યાતા;
એરહું અનંત ભ્રષ્ઠ ભઇ નારી, નર દરશન લંછન ભયો ભારી. ૪૯
તાતે બ્રહ્મનિષ્ઠ ત્રિય જોઇ, અધિક જીતેન્દ્રિય થિર અતિ સોઇ;
નરકો શિક્ષણાદિ નહિ કરનાં, નિજ વ્રત ભંગહેતુ લખિ ડરના. ૫૦
જો મુમુક્ષુ ત્રિય પરમ સુજાનાં, સુનહિ સો સતસંગિ મુખ ગ્યાનાં;
ભ્રાતા પિતા પુત્ર પતિ જોઉ, તેહિ મુખ ગ્યાન સુનત ત્રિય સોઉ. ૫૧
માતુલ માતામહ જો હોઇ, ત્યુંહિ પિતામહ મુખસે સોઈ;
હરિગુન કથા સુનત રૂચિ લાઇ, જો તિન સુનિ સંતન મુખ જાઇ. ૫૨
દોહા—સુનિ હરિકથા યું નારિ સબ, કરતી પરસ્પર બાતા;
નરનારાયણ દેવકું, જાંનિ ભજે સાંક્ષાત ૫૩
સોરઠા—જો કછુ સંશય હોય, સંતકુ પુછત પુરૂપ મુખ;
મુનિ કહે ઉત્તર સોય, સુનિ સમંધિ મુખ હરિ ભજત ૫૪
ચોપાઇ—હરિગુન પઠન અભ્યાસ અતિ જેહિ, કિરતન કથા પઠત ચહે તેહી;
અતિ સમંધિ પિત્રાદિક જેહા. તિન ઢિગ પઠન જોગ્ય ત્રીય તેહા. ૫૫
નિજપુર પરપુર હોવહિં નારી, ગ્નાંન વૈરાગ્ય ભકિત કરી ભારી;
બાલવૃદ્ધ ત્રિયકું સો બાઈ, પૂજન જોગ્મ પરમ સુખદાઈ. ૫૬
રાધા રમા તુલ્ય તેહિં જાંની, સેવે મુમુક્ષુ નારિ સયાંની;
સો જેહિ મગ પ્રેરત સુખદાંની, ચલત સો મગ ત્રીય સુખદ પ્રમાંની. ૫૭
બિમલાદિક ઉત્સવ દીન આવે, નરનારાયણ પ્રભુહિ લડાવે;
તબ ત્રિય સંત સભામેં જાઇ, કરન જોગ્ય સો દેહું બતાઇ. ૫૮
દોહા—સંતકો વાસસ્થાન સો, કોટ બાડય બિન હોય;
તબ પિત્રાદિક સંગ્યત્રિય, મુનિ ઢિગ બેઠત સોય. ૫૯
ચોપાઇ—લોક હજારૂ તેહિ થલ હોઇ, નિજ પર ભેદ લક્ષત નહિ કોઇ;
તદપિ નારી સંગ્ય બેઠત નારિ, નરસંગ્ય નર સબ ધર્મ વિચારી. ૬૦
તેહિ થલ નર આગે સો સંતા, હરિગુણ ગ્યાન કરત મુદિતંતા;
તબ ત્રિય વૃંદ સંત મુખ બાતા, દુરસેં સુનન જોગ્ય સાક્ષાતા. ૬૧

ત્યું વિન કિઝ્ન દિન નિજ ગ્રામા, આવહિં સંત સુખદ ગુનધામા;
પરમ તપસ્વિ મહામુનિ જેહિ, સબહિં ઉધ્ધારન આવત તેહિ. ૬૨
તજ ત્રિયવૃંદ સમાધિ સંગા, દુરસેં કરનો મુક્ત પ્રસંગા;
નરસંગ નર ત્રિય સંગ ત્રિયવૃંદા, પ્રથમ જ્યું હરિગુન સુનત સ્વછંદા. ૬૩
દોહા—બાડકોટ આવ્રિત જબે, હોવહિં સંતકો સ્થાન;
કબહુ ન જાંનો નારિ તહાં, યહ મમ બચન પ્રમાંન. ૬૪
જો મમ બચન ત્યાગી મતિ હીનાં તેહિ સ્થલ નાર્ભય જાત મલીનાં;
સો કૃત્યા સમ વિનતા જાંનો પાપરૂપ ભુવિ ભાર પ્રમાંનો. ૬૫
યુ જોષિત સતસંગતિ કરહિ, પતિવ્રત રાખી નારી ઉધરહિ;
પરંપરા તેહિ સંતકો સંગા, કરન જોગ્ય તેહિ ધર્મ અભંગા. ૬૬
યું સતસંગ રખત જબ નારી પ્રભુ સંગ પ્રેમ બઢત તેહી ભારી;
નિજ ધર્મ સ્થિત નારિ જ્યુ હોઈ, સુનું નરત્રિય પ્રબોધો સોઈ. ૬૭
યહ જગ મુક્ત પુરૂષ દ્દઢ જોઉ, સિદ્ધ દશા પાયો પુનિ સોઉ;
જોષિતસેં[1] તદપિ સો ડરહિ, અન્યવિધ પતિત હોય ભબ ફરહિં ૬૮
દોહા—યહ વિનતા યહ પુરૂષ ઇમિ, ભેદ ન જેહિ મનમાંહ;
ભ્રષ્ઠ હોત ત્રિય સંગસે સો રૂષ્યશૃંગકિ નાંહ. ૬૯
જ્યું ઋષ્યશૃંગહિ કથા ઉદારા, સુનિ સબહિ જાનત જગ સારા;
તાતે મુક્ત મુમુક્ષુ જેહિ, સાવધાંન અતિ રહેનાં તેહિ. ૭૦
મમ અગ્યા કરિકે સુનું તતા, અથવા ધર્મ રખન સાક્ષાતા;
કબહુ ન કરનો નારિ પ્રસંગા મુક્તહુ અહો મમ વચન અભંગા. ૭૧
આતમ નિષ્ઠ મુક્ત મુનિ જેહુ, નારિ અવેવ[2] નિરખિ સઘ તેહ;
નિજ સ્થિતિ ભ્રંશ હોત તતકાલા, પામર નર જિમિ હોત બેહાલા. ૭૨
ઔગુન મુલ દુખદ અતિ જાનિ, તજહુ નારિ સંગ મુનિવિજ્ઞાનિ;
અષ્ટનાંતિ ત્રિય સંગતિ ત્યાગી, જો હરિભજ સો મુનિ બડભાગી. ૭૩
દોહા—મોહ મુલ મહા સુલ સમ, દુખપ્રદ ત્રિયા પ્રસંગ;
નારિ અવેવકું* નિરખિકે, મુક્તકો પલટત અંગ. ૭૪

ઇતિ શ્રી સતસંગી શિરોમણી મુકતાનંદ મુનિ વિરચિતે
શ્રી પ્રશ્નોતર કથન નામા વિંશોધ્યાયઃ ૨૦

અધ્યાય ૨૧ મો.

ચોપાઇ—અબ ભરતું ઇતિહાસ પુરાંના, સુનહું ભકત જન પરમ સુજાંનાં;

૧ સ્ત્રીથી ૨ સ્ત્રીના શરીરનો અવયવ.

આગે નારદ પરવત દોઉ, જેહિ વિધિ મુક્ત દુખિ ભએ સોઉ. ૧
નારદ અરૂ પર્વત મુનિ દોઇ, માંમા અરૂ ભાનિજ હૈ સોઈ;
બ્રહ્મનિષ્ઠ દોઉ સિદ્ધ સુધીરા ભુવિ વિચરિત મેટન ભવપીરા. ૨
નૃપ અંબરિષ સદન એકવારા, આએ ઉભય મુનિ પરમ ઉદારા;
વિષ્ણુભક્ત નૃપ પરમ પ્રવિનાં, મણિમય સદન[1] ઉતારા દીનાં ૩
નૃપ શોડષ ઉપચાર મગાઈ, પુજેઉ ઉભય પરમ હિત લાઇ;
કિએઉ ત્રમ શુભ અન્ન જિમાઇ, સુખ આસન સ્થિત ભએ દોઉ ભાઇ. ૪
દોહા—નામ જયંતિ નૃપતિકે; કન્યા પરમ અનૂપ;
સપ્તદ્વિપ વતિ ભુમિપર, તેહિ સમ નહિ ત્રિયરૂપ.[2] ૫
ચોપાઇ—મૃગનેનિ ગુન લછન ભારી, લાવન દેખી મોંહે નરનારિ;
સુતા જોગ્ય વર પુછન કાજા, મુનિહિં પ્રેમજુત વંદેઉ રાજા. ૬
પુત્રિકુ મુનિકે પાય લગાઈ, મુનિ સમિપ બેઠો નૃપ આઇ;
જોરિ પાનિ કરી વિનય અપારા, અંબરિષ કિએ બચન ઉચારા. ૭
તુમ દોઉ જ્ઞાનનિધિ તપસીસા, બ્રહ્મનિષ્ઠ અતિ પ્રિય હરિલીસા;
ત્રિભુવન મહિ વિચરો પરકાજા, તુમહિં ન કછુ અવિદિત મુનીરાજા. ૮
પ્રશ્ન જાંન મધ્ય ઉભય પ્રવીનાં, પુછું પ્રશ્ન એક હોઇ દીનાં;
સો સુનિકેં કરિ જોગ્ય વિચારા, ઉત્તર કરહુ ઉભય પ્રભુ પ્યારા. ૯
દોહા—નામ જયંતી મમ સુતા, શુભ લછન જુત સોય;
તાસ જોગ્ય વર ખોજતે નિશ્ચે હોત ન મોય. ૧૦
ચોપાઇ—તાતેં તુમ કરિ કૃપા અપારા, કરહુ જોગ્ય વરકો નિરધારા;
તુમ સર્વજ્ઞ સુખદ્ર સમ જાંનો; કહો નિરધારી મોર ભ્રમ*ભાનો ૧૧
યું નૃપ વચન સુનત મુની દોઇ કન્યા દેખી વિકળ ભએ સોઇ;
આરૂ સુલછન કન્યા જાંની; ઇછત ભએઉ ઉભય મુની ગ્યાંની. ૧૨
કામવિવશ ભયે નિર્લજ દોઇ, જાચન ભએઉ નૃપતિ કહિં સોઈ;
હમહિં દેહુ નૃપ કન્યાદાંના, જેહિ કરિ હોઇહેં તવ કલ્યાંના. ૧૩
સુનિમુનિ બચન સોં હૃદય વિચારી, વિસ્મય ભયો હૈ ભૂપ મન ભારી;
નૈષ્ઠિક વ્રત ધર મુનિહિં પ્રમાંની, કહત વિચારી નૃપતિ પુનિ બાંની. ૧૪
દોહા—બ્રહ્મનિષ્ઠ વિખ્યાત તુમ, નૈષ્ઠિક વ્રતધર દોઉ;
મમ કન્યા બરનેં ચહો, સત્ય કિ હસત હો મોઉ. ૧૫

---

૧ મણિનો જ બનાવેલો મહેલ ૨ સાતે ખંડ ધરતીમાં તેના જેવી રૂપાળી કન્યા ન મળે. * ભ્રમરૂપી અંધકાર ના સૂર્ય.

ચોપાઇ—મુનિ કહે સુનહુ નરેશ પ્રવીનાં, કબહુ ન અસત્ય ભાષણુ હમ કીનાં;
તાતે તવ કન્યા સુકુમારી વરન ચહત હમ સમઝિ વિચારી. ૧૬
બ્રહ્મચર્ય ગ્રહસ્થાશ્રમ જેહા, વાનપ્રસ્થ સન્યાસ હે તેહા;
અતિ નિશ્ચલ ભક્તિ વિન સોઇ, હરિહિ રીઝાવન શક્ય ન કોઇ. ૧૭
નિજ કલ્યાન ચહત જન જેહુ, જેહિ તેહિ આશ્રમ સ્થિત હોય તેહુ;
હરિગુન ગાત વિમલ મતિ× સંતા, તિન કરિ રિઝત શ્રી ભગવંતા. ૧૮
બ્રહ્મચર્ય વ્રત ધરિ હમ દોઉ, ઇતના કાલ ભજે પ્રભુ સોઉ;
અબ હમ નૃપતિ ગૃહસ્થ ધર્મધારી, ભજિહું અચલ ભમંદેવ મોરારી. ૧૯
દોહા—તાતેં સંશય રહિત વ્હે, નૃપતિ જાંનિ તુમ બાત;
ઉભયકું કન્યા દેહુ તવ, સુખી હોહુ સાક્ષાત. ૨૦
ચોપાઇ—કામવિમુઢ મુનિનકિ બાંની, સુનિ નરેશ આશ્ચર્યમય જાનિ;
આપકો ત્રાસ અધિક ઉર લાઇ, ચિંતા આકુલ કહત રીઝાઇ. ૨૧
સુનિ મમ કન્યા એક સુશિલા, તુમ દોઉ વરન ચહત કરી લીલા;
લોક રૂ વેદ વિરૂધિ એહા, કન્યાદાન કરૂં કિમિ તેહા ૨૨
પુરૂષકું ઉભય નારિ જગ દેખ્યા, ત્રિયકું ઉભય પતિ કિતહું ન પેખ્યા;
તાતેં સ્વયંબરમેં મમ બાલા, ઇચ્છાવર વરિહિં તતકાલા. ૨૩
પ્રાત સ્વયંવર કરિહુ યાકો, દ્રઢ નિશ્ચયે જાંનો તુમ તાકો;
તેહિ થલ નારદ પર્વત જોઇ, આયો ઉભય મુનિ તતપર હોઇ. ૨૪
દોહા—સુનિ નૃપ બચન સો મુનિ ગયે, ઉર ધરી કન્યા ધ્યાન;
સભા સ્વયંવર હિત તબે, કિની નૃપતિ સુજાંન. ૨૫
ચોપાઇ—સો મુનિવર છમિ કરત વિચારા, રૂપવાન નર ત્રિયકુ પ્યારા;
તપ કરી વિકૃત નિજ વપુ જાનિ, રમ્ય રૂપ કરન ચહે ગ્યાંની. ૨૬
એકકું કન્યા વરિ હે એહા, બઢિ પરસ્પર ઇર્ષા તેહા;
કામવિવશ કછુ મર્મ ન જાને, કરન પુરો દોનું મન ઠાંને. ૨૭
નિજ વપુ રમ્ય કરન મન ધારે, અન્યકું વિકૃત કરન વિચારે;
નિજ અભિપ્રાય ગુરૂ મન ધારી, દોન પરસ્પર વચન ઉચારી. ૨૮
એક એકસે અતિ છલ કરિ દોઉ, ગએ વૈકુંઠ ભુવન પ્રતિ સોઉ;
જાચન રૂપ પહુંચે પ્રભુ પાસા, જહાં રાજત હરિ રમા નિવાસા. ૨૯
દોહા—તિન મધ્ય નારદ પ્રથમસેં, જાઇ સિંઘ્ર શિર નાઇ;
નિજ વિવાહ કિનાં કહી, બોલેઉ કપટ દુહાઇ. ૩૦
ચોપાઇ—નૃપ અંબરિષકી કન્યા જોઇ, હોઇએ કાલિ સ્વયંવર સોઇ;
કન્યા લોભ મોય કછુ નાંહિ, કરન વિનોદ ચહું મન માંહી. ૩૧

આતેંગે દુરમદ બહુ રાજા, તિનકો ગર્વ ઉતારન કાજા;
તેહિ કારન કછુ જાચન સ્વામિ, તવ શરને આયો બહુનામી. ૩૨
નાથ હોઉં મમ રમ્ય સ્વરૂપા, નારિનકો મન હરન અનૂપા;
તપ કરિ દુર્લભ મમ તનુ જેહૂ, હોઉં પુષ્ટ અતિ બલજુત તેહુ. ૩૩
ત્યું મમસંગિ પર્વત જેહી, સ્વયંવર દિનસેં પ્રભુ તેહી;
બાનર મુખ વિરૂપ અતિ હોઇ, કરૂણાનિધિ મમ યાંચા સોઇ. ૩૪
દોહા—પ્રભુ તથાસ્તુ વર દિન તેહિ, તબ નારદ મુદ પાય;
અનંગ વિમોહન રૂપ લે, ગયેઉ બોમિપર ધાય. ૩૫
ચોપાઇ—ત્યું પર્વત પ્રભુકે ઢિગ આઇ, જાચત ભએઉ જાનિ સુખદાઇ;
દેહુ રૂપ ત્રિયમોહન મોયે, મરકટ મુખ નારદ મુનિ હોયે. ૩૬
તેહિ પ્રભુ હરિન તથાસ્તુ વર દીનાં, ભક્ત જાંનિ સબકો હિત કિનાં;
નારિ પાસ બંધન અતિ ભારી, દાસ જાનિ હરિદિન નિવારી. ૩૭
પર્વત રૂપ અલૌકિક પાયો, સિદ્ધ નમન કરી ભુપર આયો;
અધિક જયંતિ ભજન રત જોઇ, મિલેઉ બોમિપર નારદ સોઇ. ૩૮
આશય ગૂઢ રૂપ જુત દોઉ, કહત પરસ્પર મુનિવર સોઉ;
મુનિવર તોર રૂપગુન ભારી, વરીહી તોય સો રાજકુમારી ૩૯
દોહા—દુખ કરિ રજનિ બિતિ ઇમિ, ધરત જયંતી ધ્યાન;
સો વૈશાખકિ જનમનિ,[1] ભઇ તેહિ કલ્પ સમાંન ૪૦
ચોપાઇ—રાજસુતા ગુન કિર્તન જેહુ, સબ નિસિ કિન ઉભય મુનિ તેહુ;
અહો આશ્ચર્યમય વપુ સુકુમારી, અહો તેહી નોતમ વય સુખકારી. ૪૧
અહો તેહિ લતા તુલ્ય ભુજ શોભે. અહો તેહિ મંદહાસ મન લોભે;
અહો તેહિ મુક્તાફલ સમ બાંતી, સુનત શ્રવણ મનકું સુખદાંની. ૪૨
પર્વત નારદસું કહે બાતા, દેખ્યો જયંતિ વદન તુમ ભ્રાતા;
પુરન ઇંદુ સરિસ છબિ સોઇ, પ્રફુલ્લાં બુજ સિમ કહો મોઇ. ૪૩
કહે નારદ તેહિ વદન ઉદારા, નિષ્કલંક શશિ સરિસ ઉજારા;
શસિ કલંકિ કહો તેહી મુખ પાસા, કહાં જડ઼ પંક જ રહિત ઉજાસા. ૪૪
દોહા—એસિ દશાકું પ્રાપ્ત ભએ, મુનિરૂપ ત્રિય નિહારી;
પ્રાત આએ અંબરિષપુર, રહત કુમારી કુમારી. ૪૫

ઇતિશ્રી સતસંગિ શિરોમણિ મુકતાનંદ મુનિ વિરચિતે
શ્રી નારાયણ મુનિ હરિજન સંવાદે શ્રી દર્શન
મુનિ મોહ પ્રાપ્ત નામા એકવિંશોધ્યાયઃ ૨૧

---

૧ રાત્રી

અધ્યાય ૨૨ મો.

ચોપાઇ—મુનિ દોઉ રૂપસેં સબ પુરનારી,[1] મોહ રહી ગૃહકાજ વિસારી;
પુરવાસી સબ વિસ્મિત હોઇ, જુથ જુથ મિલિ નિરખત સોઈ. ૧
સ્વયંવર અવસર ભયો જબહી, મુનિ દોઉ આએ સભા મધ્ય તબહી;
તહાં અન્ય નૃપ અંબરીષ બોલાએ, સબ ભુપાલ સિઘ્ર ચલી આએ. ૨
કન્યા આવન દ્વાર હે જોઉ, તેહિ સમિપ સ્થિત ભએ મુનિ દોઉ;
કન્યાલાભ ચહત તતકાલા, કામવિવશ ભએ અધિક બેહાલા. ૩
નૃપ અંબરીષ કિયો સનમાના, મુનિ સંસદિ પધરાયે સુજાનાં;
કરિ પ્રમાણ દેખ્યો તેહિ રૂપા, અતિ વિંસ્મય પાવત ભયો ભુપા. ૪
દોહા—તાસ સભા મધ્ય નૃપતિ સબ, નિરખી ઉભય મુનિ રૂપ;
તજિ જયંતિ આશા તબે, મુનિહિ વિલોકત ભુપ ૫
ચોપાઇ—ઉભય સમાન રૂપ મુનિ ધીરા મનમથ મોહન[2] રમ્ય શરીરા;
કોનકું વરિહહિં કન્યા એહા, કરત સબહિ જન યહ સંદેહા. ૬
તબ કર લિયે રમ્ય વરમાલા, આઇ જયંતિ દુખદ નૃપબાલા;
સબ નરકે મન હરત કુમારી આઈ સભામહિં રાજદુલારી. ૭
તબસેં ઉભય મુનિ તતકાલા, મર્કટ મુખ ભએ અતિ વિકરાલા;
નિરખી પરસ્પર અતિ મુદ પાયો, કિન ઇશિ સો મોર મનભાયો.[3] ૮
યું જાન્યો નારદ મનમાંહી, પર્વતકું ત્રિય વરી હે નાંહિ;
પર્વત જાન્યો અચલ વિચારી, નારદકું નાં વરિહે કુમારીં. ૯
દોહા—કન્યા ઉભયકું દેખિકે, ડરિ ભાગિ અકુલાઇ;
નૃપ બાલા ટેરી[4] તોહુ, સભામેં પુનિ નહિ આઈ. ૧૦
ચોપાઇ—તા પીછે રાજા તહાં આઇ, કહિ મુનિવરસું બાત સમુઝાઈ;
કન્યા તુમસે ડરત અતિ ભારી, યા કારન તુમ જાઓ વિચારી. ૧૧
નિજ નિજ મુખ વિરૂપ નહિ જાંને, આપકો સુંદર રૂપ પ્રમાંને;
નૃપ મહિં કલ્પી કપટ મુનિ દોઈ, ભએ નિરાસ અતિ કોપિઉ સોઇ. ૧૨
હમકું રંક તપસ્વી જાની રાજકે મદ ભયો અતિ અભિમાંની;
કન્યા હમહિં ન દીની એહા, નૃપ તવ કપટ લખ્યો તેહા. ૧૩
આતમજ્ઞાનકો મદ ઉર ધારી, મુનિહુકો હેલન[5] કિનો ભારી;

૧ નગરની સ્ત્રીઓ. ૨ કામને પણ મોહ પમાડે તેવું. ૪ એક બીજાનું વાનર મુખ જોઇને રાજી થયા કે ઠીક થયું. ૪ સોદ કર્યો. ૫ મશ્કરી.

દેહાતમ બુદ્ધિ જડ જેહા, હોઇ હે તોર કછુ નહિ સંદેહા. ૧૪
દોહા—યું નિરદોષિ નૃપતિસો, હરિપ્રિય પરમ સુજાન;
તાહિ ક્રોધવશ્ય શ્રાપ દે, ગએ મુનિ અધિક અજાન. ૧૫
ચોપાઇ—વિષ્ણુભકત રક્ષા હિત જાંનિ. તેહિ અહ ચક્ર રાખ્યો સુખદાંની;
ચક્ર સુદરશન શ્રાપ નિવાર્યો, ભકત નૃપતિકો સંકટ ટાર્યો ૧૬
પિછો ફિરિ નૃપગ્રહસેં આપા, લગ્યો મુનિન પિછે નિજ પાપા;
કામ ક્રોધ કરિ દગ્ધ હે જેહુ, શ્રાપસેં અતિ દુખ પાવત તેહુ. ૧૭
ધુમ રાસિ સમ શ્રાપ કઠોરા, મુનિ દેખ્યો ધાવત નિજ ઓરા;
કૃષ્ણ વરણ નીજ શ્રાપ હે જેહી, મુનિ વિસ્મિત ભએ દેખત એહી ૧૮
પ્રલય અગ્નિ સમ તેજ પ્રસારી, જ્વાલા માલી ભયંકર ભારી;
ચક્ર સુદર્શન દેખ્યા જબહી, કિન પલાયન મુનિવર તબહી. ૧૯
દોહા—મરકટ મુખ મુનિ અગ્રયે, તા પીછે નીજ શ્રાપ;
તેહિ પીછે હરિ ચક્રડર, પાયે પરમ સંતાપ. ૨૦
ચોપાઇ—સુકે મુખ દુર્બળ મુનિ દોઇ, શ્રમ જલ વહત ન ત્રાતા કોઇ;
ભક્તદ્રોહ ગત જ્ઞાન હેં દોઉ, ત્રાસ વિવશ દે રત મુનિ સોઉ. ૨૧
ભુવિપર સબહિ દેશ મહિ તેહા, ગ્રામ ગામ પતિ ઘર ઘર એહા;
ફરેઉ ત્રાસ જુત મુનિવર એહી, તહાં ત્રાહી ત્રાહિ કરિ રોવત તેહી ૨૨
નિરમાની નિર્મદ અતિ હોઇ, હો નિર્લજ જહાં જહાં ગએ સોઇ;
તહાં તહાં ચક્ર સુદર્શન ધાવે, મુનિ અધછિન[1] કહુ રહન ન પાવે. ૨૩
ચક્ર સુદર્શન જારત અંગા, નારદ પર્વત દુખિત અભંગા;
મરકટ મુખ દેખ સબ વાકું, અતિ અજાન કછુ કહત ન તાકુ. ૨૪
દોહા—વિન દેખી વિનહિં સુની, પાએ વેદના દોઉ;
અતલાદિક અધલોક[2] સબ. ભ્રમેઉ દુખિત મુનિ સોઉ. ૨૫
ચોપાઇ—અધોભુવન મહિ તેહિ સુખદાતા. મિલ્યો ન ત્રાસ હરન કોઉ ત્રાતા;
તહાંસે દેવલોક દોઉ આએ, ત્રાહિ ત્રાહિ કહિ શબ્દ સુનાએ. ૨૬
ઇંદ્ર અગ્નિ જમલોકમે ગએઉ, નૈરત વરૂણ વોક દુખ કએઉ;
ગએ મારૂત કુબેર હીગ ધાઇ. શિવહિં કહ્યો નિજ દુખ સમુઝાઇ. ૨૭
તેહિ તેહિ થલવાસી સુર જેહી, વિસ્મિત ભએઉ દુખિત લખી તેહી;
તિનકિ દશા દેખિ સબ ડોલે ચક્રત્રાસ લખિ કોઉ ન બોલે. ૨૮
મુનિ દોઉ સબહિ લોક મહિ ધાએ, અજ સંકર પદ શિશ નમાએ;
નિજ ત્રાતા કિતહું નહિ પાયો, તબ તેહિ ભુપ પદ ચિત લગાયો. ૨૯

---

૧ અડધી ક્ષણ. ૨ પાતાળ વગેરે

દોહા—ગયે વૈકુંઠકું વેગજુત, ત્રાહિ ત્રાહિ જગદીશ;
ઉભય પોકારત દુરસેં, પ્રભુપદ નાએઉ શિસ. ૩૦

ચોપાઇ—શ્રીહરિ ચક્રસેં રક્ષા કિની, અતિ કૃપાળુ નિજપદ રતિ દિની;
ભકત શ્રાપ આપ ગ્રહી લીનાં, જનસુખદાયક પરમ પ્રવીનાં. ૩૧
એહિ વિધિ નારદ પર્વત જેઉ, આગે પાએ પરમ દુખ તેઉ;
સ્રીય અવેવપેક્ષણસેં* દોઉ, મુકતહું અતુલ કષ્ટ સહે સોઉ. ૩૨
તાતે મુકત મુમુક્ષુ અભંગા, મમ જન જોષિત તજઉ પ્રસંગા;
સબહિ ભાંતિ અપનો હિત જાની, ત્રિય પ્રસંગ ત્યાગત મુનિ ગ્યાનિ. ૩૩
પશુ પંછિ મૈથુન જુત હોઈ, મુક્તહુ દેખન જોગ્ય ન સોઇ;
જો મુમુક્ષુ મમ જન નર નારિ, તિનકું યહ વ્રત અતિ સુખકારી. ૩૪

દોહા—ભયે હે મુક્ત મુનિ સૌભરી, અધિક જિતેંદ્રિય જેહુ;
મિકો મૈથુન દેખિકે, ભ્રષ્ટ ભયઉ તબ તેહુ. ૩૫
જો મમ જન ત્યાગી ત્રીયા, પુરૂષ જો ત્યાગિ હોય.
સાવધાન રહો પરસ્પર, મમ અગ્યા હે સોય. ૩૬
જો મમ અગ્યા લોપિકે, વરતી હે મનવસ્ય હોય;
ભ્રષ્ટ હોય નિજ ધર્મસેં, હોત નારકી સોઇ. ૩૭

ઇતિ શ્રી સતસંગી શિરોમણી મુકતાનંદ મુનિ વિરચિતે શ્રી નારાયણ મુનિ હરિજન સંવાદે મુનિ મોહ નિવારણ નામા દ્વાવિંશોઽધ્યાયઃ ૨૨

અધ્યાય ૨૩ મો.

ચોપાઇ—મમ કહું ગૃહસ્થ ધર્મ સુખદાઇ સુનહુ ભકતજન સબ ચિતલાઇ;
મમ જન ગૃહસ્થ પુરૂષ જગ જેહી, પરત્રિય સંગ તજહુ સબ તેહી. ૧
મોર દાસ ગ્રહિ વિનતા જેહા, પરનર સંગ તજહુ સબ તેહા;
મમ શરણાગત વિધવા નારી, ત્યાગત નરસંગ અધિક બિચારી. ૨
મદ્ય અરૂ માંસકો સંસર્ગ જેહુ, ગ્રહસ્થકું તજન યોગ્ય હે તેહુ;
લસુન પલાંડુ માદક જેતા, મમ જન તજન જોગ્ય હે તેતા. ૩
ચાર વર્ણકે જન હે જોઈ, અન્ન ઉચ્છિષ્ઠ ખાનાં નહિ કોઇ;
પ્રભુ પ્રસાદ આદિ બીન જોઉ, ગ્નાતિ ઉછિષ્ટ ન ખાના સોઉ, ૪

દોહા—ગાંજા ભાંગ અફિન જુત, ત્યાગહુ ત્રિવિધ તમાલ;
દ્યુતાદિક સબ વ્યસન તજી, મમ જન ભજહુ ગોપાળ. ૫

* સ્રીનું અંગ દેખવાથી.

ચોપાઇ—પય અરૂ ઘૃત જલ પિનાં છાની, બિન છાંને કહું દોષ બખાંની;
ઢિમર મચ્છ હનત હે જોઇ, તેહિ ષટ માસમેં પાતક હોઇ. ૬
અનગલ જલ પિવત એકવારા, સો સબ પાતક લગત ગમારા;
હિંસા ક્રોધ રૂ ઇર્ષા માંના. અહિ મમ જન સબ તજહુ સુજાનાં. ૭
પ્રભુ બિન જુદ પદારથમાંહિ, મુરખ જયું રતિ કરના નાંહિ;
અહિ મમ દાસ જાનિ પ્રભુ રિતી. સંત પુરૂષન સંગ રાખત પ્રીતિ ૮
અતિ અછેદ્ય સંસારિક પાસા. તિન કરી દઢ બાંધ્યો હરિદાસા
સંત જુકિત કરિ બંધન ટારિ, તેહિ ફિર થાપત દેવમુરારી. ૯
દોહા—ધર્મવૃધ નિજ ગ્રામમેં, સાંઝકું તેહિ ઘર જાય;
કરનો હરિ કીર્તન સદા, સુનની કથા ચીત લાય; ૧૦
ચોપાઇ—હરિ સમરનકી માલા જેહી, યથા શક્તિ તતપર હો તેહી;
સંખ્યા જુકત મૌન વ્રતધારી, કરહુ સબહિ ગ્રહસ્થ નરનારી. ૧૧
પ્રાત સ્નાન કરિ શુભ થલ જાઇ, પુજા દ્વિબિધ પરમ સુખદાઇ;
નિત પ્રતિ કરની તતપર હોઇ, મનકે મલ ટારત સઘ સોઇ. ૧૨
અબ જો ત્યાગી હરિભકત ઉદારા, વાનપ્રસ્થ સંન્યાસી અપારા;
બ્રહ્મચારિ નૈષ્ઠિક વ્રતધારી, ત્યું મમ આશ્રિત વિધવા નારી. ૧૩
સુનહુ વચન મમ સબ શ્રુતિ સારા, જેહિ સુની અતિ પ્રિય હોય તુમારા;
કરહુ યત્ન સબહિ ચિત લાઇ, રસના ઇંદ્રિ જિતહુ સુખદાઇ. ૧૪
દોહા—રસનાકો પોષન કિએ, મદત હે ઇંદ્રિયવંદ;
સબકી મુલ રસના જિતો, રહો સબ ભજનાનંદ. ૧૫
સોરઠા—અન્ય ઈંદ્રિ વસ્ય હોય, જો લું ન જિતત નિજ રસન;
નાંહિ જિતેંદ્રિય સોય. રસના જિતે જિતિ સબ. ૧૬
ચોપાઇ—પ્રભુકો પ્રસાદ જાંનિ સુખકારી, ભોજન કરહુ સબે નરનારી;
હરિ ઇછ્યા આવત અન્ન જેહા, દિન દિન સ્વાદ રહિત ગ્રહો તેહા. ૧૭
ભોજન જુત નરત્રિય રહે જોલું, કામ શત્રુ અતિ પિડત તોલું;
વ્રત ઉપવાસ નિયમ દઢ ધારી, જિતહુ કામરીપુ અતિ ભારી. ૧૮
ધારણું પારણું નામ હે જેઉ, ચાતુર માસકો વ્રત શુભ સોઉ;
વર્ષ વર્ષ પ્રતિ વ્રત વિચારી, વિધિ જુત કરહુ સબહિ સુખકારી. ૧૯
ચાંદ્રાયણ પરાક સુખદાઇ, તપ્તકૃચ્છ વિધિજુત હિત લાઇ;
એહિ સબ વ્રત કરહુ ચહું માસા, કામકો મુલ ખનન અભ્યાસા. ૨૦
દોહા—ઇન વ્રતનિ કરિ ટરત હે, મનમલ કામવિકાર;
તોલું કરહુ પ્રતિ વર્ષ વ્રત, જોલુ કામ સંહાર. ૨૧

સોરઠા—યું નિત કરત અભ્યાસ, સંતકુ સેવત શુદ્ધ મન;
હોત વિમલ મતિ તાસ, કામાદિક તજિ હરિ ભજંત. ૨૨

ઇતિશ્રી સતસંગિ શિરોમણી મુકતાનંદ મુનિ વિરચિતે
શ્રી નારાયણ મુનિ હરિજન સંવાદે
ગૃહિત્યાગી વ્રત નિરૂપણ નામા
ત્રયોવિંશોધ્યાયઃ ૨૩

અધ્યાય ૨૪ મો.

ચોપાઇ—અબ સુનું ત્યાગિ ભકત જન જેહુ, મુનિ સંન્યાસિ આદિ સબ તેહુ;
બ્રહ્મચર્ય વ્રત અષ્ટ પ્રકારા, સદા રખત તુમ સબહિ ઉદારા. ૧
સો નૈષ્ઠિક વ્રતકો અંગ કોઈ, કબહુ પ્રમાદસેં ખંડિત હોઈ;
નરનારિ મમ આશ્રિત જેહી, કરન જોગ્ય પ્રાયશ્ચિત વિધિ તેહી. ૨
નારિકથા અગ્યાંનસે કરહી, ત્યું ત્રિય કથા સરવણ મન ધરહી;
કરત વિનોદ નારી જેહી ઠાંમા, તેહી થલ ક્ષણ એક કરત આરામા. ૩
રૂપ રૂ વય વ્યકિત જુત જેહુ નારી અવેવ નિરિક્ષણ તેહુ;
ત્રિયકું સુનાવનં નર અંગ ગ્યાનાં, અતિ અજ્ઞાનકો કહત અજાનાં;
દોહા—પુરૂષકે સંગ્ય કરાવહિ, ત્રિયસુ એકાંતમેં બાત;
સ્ત્રિય અંગ સંગકો કામ વસ્ય, ભએ સંકલ્પ સાક્ષાત. ૫
સો સંકલ્પકે વસ્ય ભએ, આપકું ક્ષણ કોઉ હોય;
ત્યું વિનતા તન વસ્ત્રકો સ્પર્શ ભુલિ કરે કોય. ૬
સોરઠા—ઇનિને એકકુ હોય, જો પ્રમાદસે કબહુ તબ;
રહે ઉપવાસી સોય, રાધાકૃષ્ણકે* જપ સહિત. ૭
ચોપાઇ—એહિ વિધિ સબ વિધવા ત્રિય જેહા, મમ જન લેહુ વિચારીકે એહા;
પુરૂષકથા શ્રવણાદિક હોઇ, એક ઉપવાસ કરે ત્રિય સોઈ. ૮
મનુષ્ય માત્ર ત્રિય તજિકો દુરા, ચલત ત્યાગિ નર મમ જન સુરા;
ત્યું મમ આશ્રીત વિધવા જેહુ, નરસે દુર ચલો સબ તેહુ. ૯
બુધ્ધિપુર્વક મરજાદા એહિ, ઉનમત હોય ઉલંઘત જેહી;
ત્યાગિ માત્ર નરત્રિય મમ દાસા, કરન જોગસો એક ઉપવાસા. ૧૦
હરિઉછવ દિન આવત જબહી જનસમુહ મિલહીં બહુ તબહી;
દેવાલય વા અગ્ર શિશુ જોગા, ત્યું સંકીરણ મગ બહુ લોગા. ૧૧

* બીજે નારાયણ એવો પણ પાઠ છે.

દોહા—જ્યું આવશ્યક જોગસેં, ત્યું ભિક્ષાટન જેહું;
ત્યાં ત્રિયસ્પર્શ વચાવનો, મમ અજ્ઞા સુનિ લેહુ. ૧૨
ત્યું ઉછવ આદીક વિષે, વિધવા[1] વિનતા જોઇ;
સ્પર્શ બચાવે પુરૂષકો, મમ અગ્યા હે સોઇ. ૧૩

ચોપાઇ—ધનુષ માત્ર દુર ચલે જોઉ, તેહિ થલ નિયમ રહત નહિ સોઉ;
તન કરિ પ્રશ ઉછવ મહિં જાઇ, ના કરનો દઢ અંગ બચાઇ. ૧૪
તહાં અજ્ઞાનસે ત્રિય પ્રશ હોઇ. એક ઉપવાસ કરત નર સોઇ;
ત્યું નરપરસસેં વિધવા[1] જેહી, એક ઉપોસણ કરનાં તેહી. ૧૫
એક ભિંત અંતર ત્રિય વાસા, તહાં ભુલ નિશિ રહે હરિદાસા;
નૈષ્ઠિક વ્રત જુત મમ જન જેહા, કરિહિં એક ઉપોષણ તેહા. ૧૬
સ્ત્રિય સંગ્ય રહે એકાંત થલ માંહી. મગ ત્રિય સંગ્ય એક વાહન જાંહિ;
એસો સંગ્ય કરત જબ કોઉ, પાદકૃચ્છ વ્રત કરહીં સોઉ. ૧૭

દોહા—નરસંગ્ય વાહન વા કથન, કરત હે વિધવા જોઇ;
પાદકૃછ હરિનામ જુત, કર સુખદ વ્રત સોઇ. ૧૮

ચોપાઇ—સંગ્ય વાહન ભાષણ નરસંગા, તજન જોગ્ય વિધવા શુભ અંગા;
સો નિજ પિત્રાદિક સંગ્ય જેહૂ. દુષણુ જોગ્ય નાંહિ તબ તેહૂ. ૧૯
શિશુ તન પાન કરત હે જોઇ, તેહિ પ્રસ તિમહિં દોષ નહિ હોઇ;
આપદ કાલ લહત ત્રિય જબહી. પિતુ આદિ પ્રશ દોષ ન તબહી. ૨૦
કામ વિવસ્ય અજ્ઞાન પ્રસંગા, અષ્ટમ બ્રહ્મચર્ય ભગો ભંગા;
તબ પ્રાયશ્ચિત્ત કરનો તેહિ જેતા, કલિ પ્રમાંન વરનુ અબ તેતા ૨૧
પ્રાયશ્ચિત્ત ધર્મ શાસ્ત્ર મહિં જેહુ, કરન ન સમૃથ નરત્રિય તેહુ;
કરન જોગ્ય આવશ્યક જોઇ, સુગમ ઉપાય બરનુ અબ સોઇ. ૨૨

દોહા—શ્રી ઉધ્ધવ સંપ્રદાયકે, ગ્રંથમે વ્રત નિરધાર;
અઘ ટારન પ્રાયશ્ચિત કરે, મમ જન તેહિ અનુસાર.[2] ૨૩

---

૧ ત્યાગ જુકત એમ પણ છે. ૨ બીજી પ્રતમાં નીચેની લીટીઓ વિશેષ છે,
દોહા—ત્યાગિ નારિ મહિં ત્યાગિ નર, જબ ચુકત વ્રતમાંન
તબ એક વર્ષલું વ્રત કરત. યહ મમ વચન પ્રમાંન. ૨૩
એક દિન એક વખત અંન ખાવે, દુજેદિન વ્રતજુત ગુન ગાવે
ધારણુ પારણુ વ્રષ પ્રજંતા, કરત પ્રેમજુત ભજિ ભગવંતા. ૨૪
એકહિ અંન દિનમેં એકવારા, જિમત કરિ હરિનામ ઉચારા;
મોનસે લુન વિના અન્ન ખાવે, અન્ન નીંદા કરિ નાંહિ સુનાવે. ૨૫

ચોપાઇ—ચોદ વર્ષ લગી બાલક જેહા, કરન જોગ્ય નહિ પ્રાયશ્ચિત્ત તેહા;
પંચ્ર વર્ષસે પ્રાયશ્ચિત્ત દીનાં, અણિમાંડવ્ય યહ નીતિ કીનાં. ૨૪
નિજ વ્રત ભંગ ત્યાગી નર જોઇ, યહ વ્રત કરન ન સમૃથ હોઇ;
બદ્રિનાથ હોઇ આવે જબહી, મુની મંડલ મહિ લેનાં તબહી. ૨૫
એહિ વિધિ કરત પુરૂષ વ્રત જોઈ, ગ્રહણ જોગ્ય હરિજન મહિં સોઇ;
ત્યું વ્રત કરિ શુધ હોવત નારિ, ત્રિય નિજ વૃંદમે લેત વિચારી. ૨૬
દોહા—કરિકે દૃષ્કૃત અતિ દુખદ, પ્રાયશ્ચિત કરત ન જોઇ;
મુનિ મંડળસે કાઢનો, સઘ અંત્યજ સમ સોઇ. ૨૭
ચોપાઇ—પાપ નિવારણ કરિકે ત્યાગી, સો મમ પદ પાવત બડભાગી;
વિન કિયે ઘોર નરક મહિ જાવે, વિમુખ જ્યું માર જમનકિ ખાવે. ૨૮
ગ્રહિ નરત્રિય અરૂ ત્યાગિ જેહુ, મમ બચનતિમેં રહો દૃઢ તેહુ;
જિનકે જોગ્ય નિયમ જો હોઇ હો તતપર રખનાં દૃઢ સોઈ. ૨૯

ઇતનો કરન અસમૃથ જેહિ, લોન સહિત અન્ન પાવત તેહી;
નિતનોહિં કરનઅસમૃથ જેહા, જિમત લવણ જુત દો અન્ન તેહા. ૨૬
રોગ વિવસ્ય હોત જન જેહૂ, તબ વર્ષ એક કથાવિધિ એહૂ;
બિન ઉપવાસ કરત વ્રત એહી, હરિ ભજિ શુદ્ધ હોત જન તેહી. ૨૭
દોહા—તિનમહું હોત અશક્ત સો, પાદ દિન કરે સોય;
તિન મહું આધો વ્રત કરે, અતિ અશક્ત જો હોય. ૨૮
સોરઠા—સબસેં અસમૃથ જોય, તિન પાદ તજી વ્રત કરત;
સો હરિ ભજિ શુદ્ધ હોય, યહ મમ અગ્યા સુનહુ સબ. ૨૯
ચોપાઇ—વ્રતકે અંગ સમ નિયમ હે જેતા, વ્રતકી કરન જોગ્ય વિધિ તેતા;
માહેશ્વર પુરાણસેં જાનેં, જાનિકે તેહિ વિધિ ઉદ્યમ ઠાનેં. ૩૦
ત્યાગિ પુરૂષ સંગ્ય ત્યાગિ નારિ, તજિ વ્રત માંન ભઇ વ્યભિચારી;
પુરૂષકિ નાંઈ કરત વ્રત એહા, વિધિભુત નિજ બલ જાંનિકે તેહા. ૩૧
ત્યાગિનિ બિન નારીકે સંગા, હોત હે ત્યાગિ પુરૂષ વ્રત ભંગા;
સો ષટ માસકો વ્રત સુખદાઈ, કરત સઘ ગોવિંદ ગુન ગાઈ. ૩૨
નિયમ સહિત વ્રત કરનાં એહી, એકાંતર ભોજન વ્રત તેહી;
મન કાયા શોધન સુખદાંની વ્રત કરનો અતિ સુખદ પ્રમાંની. ૩૩
દોહા—ત્યાગીનિ નારિકું ત્યાગિ વિન, નરસંગ્ય ભયો વ્રત ભંગ;
સો નર જ્યું ષટ માસકે, વ્રતસું હોત શુદ્ધ અંગ. ૩૪
ઇનમેં અવાંતર ભેદ હે જેહી, જાતિ ભેદ કરિ બહુધા તેહી;
મહેશ્વર પુરાન કરિ જેહુ, જાંનિ લેહુ નિર્મલ મતિ તેહુ ૩૫

સંસારિક તુછ સુખકે માંહી, પ્રીતી કરન જોગ્ય તુમ નાંહી;
રાધાકૃષ્ણ સદા ઉર ધારી, મમ જન મગન રહો નરનારી. ૩૦
એક ભક્તિ કરી રિઝત એહિ, ભક્તાધિન કહત સબ તેહિ;
તાતે કપટ રહિત સુખદાઇ, ભક્તિ કરહુ સબ અતિ હિત લાઇ. ૩૧
દોહા—યું નિજ આશ્રિત જનનકું, દેકે તમ ઉપદેશ;
ગાન કરન મહામુનિનકું, પ્રેરત ભએ સર્વેશ. ૩૨
ચોપાઇ—પ્રેમસુ ગાન કરત મુનિવૃંદા, કરૂણાદૃગ દેખત સુખકંદા;
નિજ જન સંગ્ય ભક્ત સુખદાઇ, ગાન મધુર સ્વર તાલિ બજાઇ. ૩૩
તાસ કૃપા નરનારિ અનંતા, પાએ સમાધિ લક્ષ બુદ્ધિવંતા;
અક્ષરધામ અલૌકિક માહી, બહુ રવિ સમ તેહી દેખત નાંહી. ૩૪
કિતનેક પ્રથમ આએ જન જેહી, હે પ્રભુ મહિં સંસે જુત તેહી;
દેખી પ્રતાપ અલૌકિક ભારી, જાંને જથારથ પ્રભુ સુખકારી ૩૫
નિજ સબંધાકું લેનકે કાજા, તેહિ થલ આયો દુષ્ટ સમાજા;
દેખિકે સો પ્રભુબલ પ્રતાપા, તેહિ આશ્રિત ભએ તજી સબ પાપા. ૩૬
દોહા—યું જનકું આનંદ દે, નિજ નિજ થલકું જાંન;
અગ્યાદે અપને સિબિર, ચલેઉ સિદ્ધ ભગવાંન. ૩૭
સોરઠા—સુખપ્રદ પરમ સુજાંન, નિજ દેશ મહી આએ તબ;
રાજત શ્રી ભગવાંન. પરમ એકાંતિક દાસ મધ્ય. ૩૮
ચોપાઇ—યું દિન દિન પ્રભુ અધિક સ્વછંદા, મિલે ભક્ત તેહિ દેત આનંદા;
ભએ દિન સાત બસત તેહિ ઠામા, નિજ જશ પ્રકટ કિન સુખધાંમા. ૩૯
આઠમે દિન નિજ જન મધ્ય આઇ, સિંહાસન સ્થિત ભએ સુખદાઇ;
ભક્તવૃંદ પ્રભુ પુજા કીનાં, નીલકંઠ મુનિ અગ્યા દીનાં. ૪૦
સુનહુ મોરજન નર અરૂ નારિ, નિજ નિજ ગ્રહ સબ લીઓ વિચારી;
શ્રી પુરૂષોત્તમકો ધરિ ધ્યાંના, સાવધાન ચલો સબહિ સુજાંના. ૪૧
યું અગ્યા દે જન સુખદાતા, શ્રી નારાયણ મુની વિખ્યાતા;
જય શ્રી કૃષ્ણ ઇમિ બચન ઉચારી, ચલેઉ સગ્ય લે મુનિ બ્રહ્મચારી. ૪૨
હરિગિત—મુનિવૃંદ મધ્ય સુખકંદ સોહત કૃપાનિધિ સુખદેનજું,
કરિ કુલાહલ જનવૃંદ સબ જય જય કહત મુખ બેનજું;
શિર પુષ્પ મુકુટ અપાર હાર ઉદર પર રાજહી,
શુભ લલીત ભાલકે મધ્ય કુંકુંમચંદ્ર અતિ છબિ છાજહી. ૪૩
યું ચલત શોભા ધાંમ નિરખત ભક્ત દૃગ લલચાયકે,
કરિ ગાંન ગદ ગદ કંઠ નરત્રિય ચલે પ્રભુ સંગ્ય ધાયકે;

પ્રભુ ચડિ ચપલ નિજ અશ્વપર અતિ સિઘ્ર ગતી જબ કીનજુ,
કરસંન કરિ સબ ભક્તજનકું રહન અગ્યા દીનજુ. ૪૪

દોહા—સિઘ્ર ચલાયો અશ્વકુ, કિનો ચરનપ્રહાર;
ગએઉ ભક્ત કે સંઘસે, એક અખિલ આધાર. ૪૫

ચોપાઇ—જોલુ દ્રષ્ટિ બલ દેખત રએઉ, પુતિ ધરિ ધ્યાન નિવર્તત ભએઉ;
ફિર ધરી ધ્યાન નયન બહે વારી નિજ નિજ દેહ ગએઉ નરનારી. ૪૬
પ્રભુ રૈવતગીરી છાંયામાઇ, રહત સદા મુનિવરકી નાંઇ;
અઘ અધર્મકો મુલ ઉખારી, સત જુગ પ્રગટ કીન સુખકારી. ૪૭
વર્ષ વર્ષ પ્રતિ ઉછવ કરહી, યું જન મોહ અવિદ્યા હરહી;
બ્રહ્મરૂપ કિયે નિજ જન વૃંદા, જન ઉદ્ધારણ કિરત સ્વછંદા. ૪૮
એશિ મહોત્સવ અતિ સુખદાઇ, પઢત સુનત મનમોદ બઢાઇ;
સો મનવાંછિત સબ ફલ પાવે, પ્રભુ પ્રસાદ હરિધાંમમેં જાવે. ૪૯

દોહા—શ્રી સતસંગ શિરોમણિ ગ્રંથ સુનત કરિ પ્યાસ;
નરનારાયણ ધર્મ જુત, તેહિ ઉર કરત નિવાસ. ૫૦
અધર્મ મુલ ઉખારન વાસુદેવ જગવંદ;
ગ્રંથ કરયો પ્રેમસું સુનત મિટહિં ભવફંદ ૫૧
સુમતિ સુનત યહ ગ્રંથકું, દ્રઢ વિશ્વાસ બઢાય;
તેહિ ઉર ધર્મ કુટુંબ જુત, બાસ કરત નિત આય. ૫૨
સુનહિં ગ્રંથ યહ સુચિત હો, આદ્ય રૂ અંત પ્રજંત;
જનત ધર્મ અધર્મ સો, સબવિધિ સંત અસંત. ૫૩
મહા મુનીવરકે ગુન ગ્રહે. તેહિ ઉર ધર્મપ્રકાશ;
કામ ક્રોધ મદ લોભ જુત, અધર્મ હોત વિનાશ. ૫૪
જો ઓગુન ગ્રહે સંતકે. મનુષ્ય ભાવ ઓર લાય;
તેહિ ઉર અધર્મ કુલ સહિત, બાસ કરત હે આય. ૫૫
ધર્મદેવ જેહિ ઉર બસે સો લહે પદ નિરવાંન;
અધર્મ જુત નરનારિ સબ, પરત નરકકિ ખાંન. ૫૬
જો યહ ગ્રંથકો પ્રેમ જુત, સુમતિ કરત સનમાંન;
હોત વિમલ મતિ ભક્ત સો તેહિ રીઝત ભગવાંન. ૫૭
દુર્ગ નામ પતન સુખદ, ઉનમત ગંગા તીર;
ગ્રંથ કીયો તેહ ધામમેં, પ્રેરક શ્રી બલવીર. ૫૮
સકકે બરસ ત્રિતિન ભએ, સત્રેસેં ચાલીશ;
સોમ ચૌથ આષાઢકી, સમાપ્ત કરયો ઇશ. ૫૯

પદ ચોપાઈ સાનંદ, કહ્યા તાસ નિરધાર;
એક સહસ્ર અરૂ એક શત, તેહિ પર અંક અઢાર. ૬૦

ઇતિશ્રી સતસંગ શિરોમણૌ મુક્તાનંદ મુનિ
વિરચિતે પ્રાયશ્ચિત્ત પ્રકરણ નિરૂપણ
નામા પંચવિંશોધ્યાયઃ ૨૫

[સમાપ્ત.]

[illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] સત્સંગી [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] શ્રી ભગવદ્

સત્સંગ શિરોમણિ ૨ નકલ [illegible]

૩ નકલ શિક્ષાપત્રી ૪ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

શ્રીજીનો પત્ર ૪

[illegible]

[illegible] [illegible] [illegible]-અમદાવાદ.